

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ รัตนกาล

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ปีงบประมาณ 2556

Research Report

Title

THE APPLICATION OF THE BUDDHADHAMMA PLINCIPLE AND THE SUFFICIENCY
ECONOMY CONCEPT FOR THE PEOPLE' S COHABITATION
IN TAMBOL SAMBANDIT AMPHOE UTHAI,
CHANGWAT PRANAKHON SI AYUTTHAYA

Assistance Professor Charoon Ratanakal

**This research obtains research grant from Research Fund of
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
Fiscal Year 2013**

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยได้รับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งแต่ก่อนนั้นคนไทยนับถือภูตผี วิญญาณ เช่นเดียวกับชนชาติอื่นๆ ในยุคโบราณ นักประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงหลักฐานการเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และโบราณคดีไว้โดยนัยที่แตกต่างกัน โดยส่วนมากจะมีความเห็นสอดคล้องกันว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิแห่งนี้ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ราชวงศ์โมริยะของอินเดีย ซึ่งได้ถวายอุปถัมภ์สังคายนาครั้งที่ 3 ในราว พ.ศ. 218 ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ในการทำสังคายนา หลังจากการทำสังคายนาแล้ว จึงได้ส่งพระสงฆ์เป็นสมณะทูตจำนวนหนึ่งเป็นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 9 สาย ทั้งในชมพูทวีปและประเทศใกล้เคียง โดยคณะสงฆ์จำนวนหนึ่งมีพระโสณเถระและพระอุตรเถระเป็นหัวหน้าคณะได้เดินทางมาสู่สุวรรณภูมิ ในยุคนั้น สันนิษฐานว่า คนไทยยังคงอาศัยอยู่ในบริเวณประเทศจีน ซึ่งดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้มีชนเผ่าต่างๆ เช่น มอญ ละว้าหรือขอมโบราณอาศัยอยู่มาก่อน

พระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาเผยแผ่สู่สังคมไทย ตั้งแต่สมัยโบราณตั้งแต่สมัยขุนหลวงเม้าราว พ.ศ.620 โดยผ่านจีนเข้ามาสมัยพระเจ้ามิ่งตี้ โดยเป็นพระพุทธศาสนาแบบมหายาน เมื่ออาณาจักรพุกามมีอำนาจเหนือสุวรรณภูมิ ทำให้คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกาม เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจทางภาคใต้ ทำให้คนไทยภาคใต้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน จนกระทั่งราว พ.ศ.1820 สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้นำพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่ ทำให้คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่นั้นมา

ในสมัยอาณาจักรอยุธยา แม้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยในยุคต้นได้นำคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบสุโขทัยมาเป็นหลักในการปกครองก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาได้นำคติความเชื่อเรื่องลัทธิพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ แบบขอมเข้าเกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และเสริมความมั่นคงเข้มแข็งของสถาบันพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในกรุงศรีอยุธยาทรงเป็นพุทธมามกะพระพุทธศาสนาจึงได้รับการอุปถัมภ์เป็นอย่างดี ชื่อนี้เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณสถานต่างๆ ประกอบด้วยวัดวาอาราม สถูป เจดีย์ วิหารกระจายอยู่ทั่วไปในเกาะเมืองและรอบเกาะเมืองใน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันนี้ ทำให้เราทราบว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทต่อคติความเชื่อ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมของสังคมไทยที่มีผลสืบเนื่องมารวมทั้งสังคมชาวจังหวัดนครศรีอยุธยาในยุคปัจจุบันนี้ได้เป็นอย่างดี

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ในฐานะเป็นราชธานีของไทยเป็นเวลา 417 ปี พื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำสำคัญหลายสายไหลผ่านและเหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในปัจจุบันนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุกอำเภอ ประชาชนในท้องถิ่นเดิมส่วนหนึ่งที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีตเปลี่ยนอาชีพไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันประชาชนคนไทยเป็นจำนวนมากจากภูมิภาคต่างๆและคนต่างชาติจากประเทศต่างๆก็ได้เข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมร่วมกัน ประชาชนคนไทยเหล่านั้นส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆบ้าง

อีกประการหนึ่ง ระบบทุนนิยมเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่พัฒนาตามกระแสโลกนี้ ในปัจจุบันนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ประชาชนจากทุกภูมิภาคได้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาวิจัยในพื้นที่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากและมีประชาชนในพื้นที่เดิมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและคนต่างถิ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมและส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา จึงมีคติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีและ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่อาจจะมีข้อแตกต่างกันบ้างในระเบียบวิธีการปฏิบัติ แต่ก็มีความประสงค์เหมือนกันในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะเดียวกันวัดจึงเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน วัด บ้าน โรงเรียนและหน่วยงานต่างๆในพื้นที่นี้ จึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกหมู่เหล่าที่มาอาศัยและประกอบอาชีพร่วมกัน โดยมีคติความเชื่อประเพณี พิธีกรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางศาสนา มาทำกิจกรรมร่วมกันและได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น โครงการตามแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตและชุมชน

โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยในพื้นที่ในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเป็นตัวอย่างนั้น จะทำให้รัฐสภาพัฒนา ความเป็นอยู่คติความเชื่อและประเพณี พิธีกรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาและการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นเดิมและคนต่างถิ่นที่อาศัยประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแบบอย่างของการอยู่ร่วมกันของประชาชนในจังหวัดอื่นๆ ต่อไป อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

คำถามในการวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีไม่น้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อและการปฏิบัติของประชาชนในตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนการวิจัย

ศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับคตินิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี ดังนี้

1. ศึกษาลักษณะความเชื่อและประเพณีการปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ศึกษาการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. ศึกษาการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่/สถานที่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ศึกษาพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเชื่อและประเพณีปฏิบัติของประชาชนตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศึกษาคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ศึกษาระดับการนำหลักพุทธธรรมและศึกษาระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยเรื่องนี้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2556 – เดือนธันวาคม 2556

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ

2.1 กลุ่มตัวอย่างในประชากรทั่วไป จำนวน 385 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำศาสนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 20 คน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะความเชื่อและประเพณีปฏิบัติของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ทราบถึงระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภอบุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ทราบถึงระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภอบุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

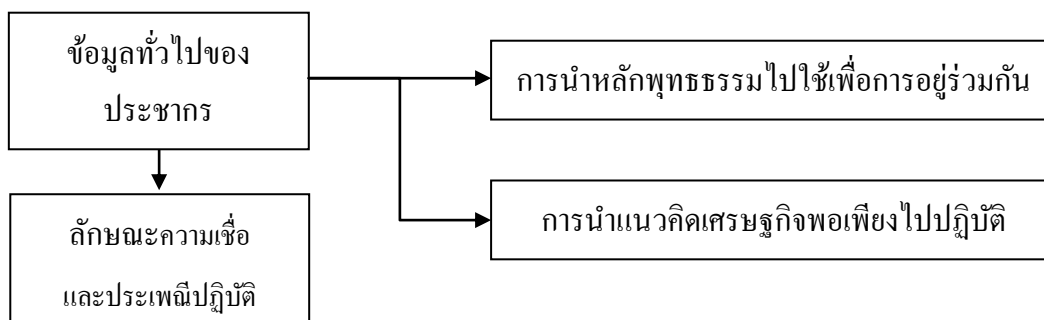
กรอบความคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีและ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันและการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์ประกอบของการวิจัยจะประกอบไปส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะความเชื่อและประเพณีปฏิบัติและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบุข จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. ความเชื่อ หมายถึงความเชื่อที่เกิดความศรัทธาในศาสนาที่นับถือ คติความเชื่อที่เกิดจากการปลูกฝังจากครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

2. วัฒนธรรม หมายถึงคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความดีงามอันเกิดจากคติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งที่เป็นคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรมและสหธรรม

3. **ประเพณี** หมายถึงจารีตประเพณีที่ประชาชนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นค่านิยมของสังคมในแต่ละท้องถิ่น และชาติที่นิยมจัดขึ้นตามระเบียบแบบแผน
4. **พิธีกรรม** หมายถึงระเบียบแบบแผนที่จัดขึ้นเพื่อให้ความสวยงาม ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยขลังและศักดิ์สิทธิ์
5. **หลักพุทธธรรม** หมายถึง การนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาปฏิบัติให้เกิดสันติในใจและเกิดความสุขของสังคม ประกอบด้วยไตรสิกขาและหลักพุทธธรรมอื่นๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยโดยทั่วไปและประชาชนในตำบลสามัคคีต อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
6. **ประชาชน** หมายถึงประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลสามัคคีตอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีอายุ ตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไปซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเดิมและประชาชนที่อาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
7. **เศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึงแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานให้ประชาชนคนไทยนำไปปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นประเทศ อันจะให้เกิดการพัฒนาชีวิตและชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องต่างๆและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. คติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีและ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
3. หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน
4. แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภออุทัย ทิศเหนือติดต่อกับตำบลบ้านหีบ ตำบลหนองไม้ซุงอำเภออุทัย ทิศใต้ติดต่อกับตำบลหนองน้ำส้ม ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลโพสาวหาญและทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลอุทัย และตำบลสามบัณฑิต ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน มีพื้นที่จำนวน 10,986 ไร่ประกอบด้วยบ้านลาดสาลิ บ้านตลาด1และบ้านตลาด 2 บ้านกลาง บ้านป่ากร่อง บ้านกุ่มแต่ บ้านหนองกะพัง บ้านเสาดะพาน บ้านสนามเพ็ง และบ้านดอนพุทรา ส่วนมากเป็นพื้นที่สำหรับการทำเกษตรกรรมเพราะเป็นที่ราบลุ่ม มีประชากรทำเกษตร 751 ครัวเรือนจากครัวเรือนทั้งหมด 1,034 ครัวเรือน แต่ละหมู่บ้านมีคมนาคมติดต่อถึงกันสามารถเดินทางไปมาหาได้สะดวก มีแหล่งน้ำธรรมชาติและคลองชลประทานและคลองน้ำชลประทานป่าสัก มีน้ำฝนปริมาณเฉลี่ย 67.5 มิลลิเมตรต่อปี

หน่วยงานในตำบลสามบัณฑิต ประกอบด้วยโรงเรียน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดดอนพุทรา โรงเรียนวัดกุ่มแต่ และโรงเรียนวัดสามบัณฑิต มีวัด 3 วัด คือ วัดดอนพุทรา วัดสามบัณฑิต วัดกุ่มแต่ มีสถานอนามัย มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีระบบสาธารณสุขปโภคคือ ถนนลาดยางและคอนกรีตเชื่อมโยงทั่วถึง มีน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ มีแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบชลประทานทั่วถึงทั้งตำบล

ด้านอาชีพ ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตประกอบอาชีพเกษตรกรรม 10,802 จากพื้นที่ 10,986 ไร่ โดยการทำนาปีและนาปรัง ใช้อุปกรณ์จักรกลการเกษตร ใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ บางส่วน ปลูกพืชผลเกษตรอื่นๆเช่น มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น สัตว์ที่เลี้ยงมีโค กระบือ ไก่ เป็ด ปลาน้ำจืด เช่น ปลานิล ปลาสวาย ปลาชุก ปลาตะเพียน เป็นต้น ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตเป็นเจ้าของที่ดิน 751 ครัวเรือนเช่าที่ดิน 63 ครัวเรือน ส่วนมากประชาชนมีอาชีพทำนา เพาะเห็ด ฟาง ประมาณร้อยละ 72.63 มีรายได้ประมาณครัวเรือนละ 65,000 บาทต่อปีรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภออุทัยและพื้นที่ใกล้เคียงประมาณร้อยละ 22.37 มีรายได้ประมาณ 72,000 บาท ค่าขายมีรายได้ประมาณ 60,000 บาทต่อปี รับจ้างทั่วไปมีรายได้ประมาณ 25,000 บาทต่อปี ราชการร้อยละ 5 ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตมีการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆเช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร กลุ่มส่งเสริมเกษตรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยได้รับแหล่งทุนจากธนาคารการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรและเพื่อนบ้าน

คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรม ประชาชนในตำบลสามบัณฑิต

ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่พึงทางจิตใจโดยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทั้งวันพระ วันสำคัญทางศาสนาอื่นๆที่ทางวัดจัดกิจกรรมขึ้นในโอกาสต่างๆ ด้วยการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล กิจกรรมที่วัดจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิตมี 3 วัดคือวัดสามบัณฑิต วัดดอนพุทรา วัดกุ่มแต่ ประเพณีที่สำคัญที่ชาวบ้านตำบลสามบัณฑิตให้ความสำคัญคือวันสงกรานต์ ถือว่าเป็นวันที่บุตรหลานประชาชนในท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในพื้นที่และไปประกอบอาชีพที่อื่นจะมาร่วมกิจกรรมวันสงกรานต์เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน (สรุปข้อมูลจากโครงการพัฒนาชุมชนตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกรมส่งเสริมเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

อนึ่งจากการสัมภาษณ์ประชาชนผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องคติความเชื่อประเพณี พิธีกรรมที่ประชาชนตำบลสามบัณฑิตได้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติแล้ว มีวันพระเจ้าตากสินมหาราชที่ทรงยกกองกำลังทหารผ่านตำบลสามบัณฑิต โดยตั้งค่ายพักแรมหน้าวัดสามบัณฑิต ไปพักที่หนองพรานนก ซึ่งเป็นสถานที่พระเจ้าตากพักทัพ ประชาชนในตำบลสามบัณฑิต และบ้านพรานนก โดยได้จัดวันรำลึกถึงพระเจ้าตากสินมหาราชในวันที่ 4 มกราคมของทุกปีโดยมีกองทัพเรือและประชาชนในท้องถิ่นได้จัดกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่อง อีกกิจกรรมหนึ่งที่ชาวบ้านตำบลสามบัณฑิต กิจกรรมทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน ผู้วิจัยได้สอบถามกิจกรรมนี้โดยได้รับการอธิบายว่าเป็นการทำบุญหมู่บ้านประจำปี โดยช่วงเย็นจะเป็นการสวดมนต์เย็นหลังบ้านและตอนเช้าได้ย้ายมาทำบุญหน้าบ้าน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เช้า

เย็นและชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานมาถวายพระสงฆ์และรับประทานคร่าวกัน (ประเพณีนี้ในท้องถิ่นอื่นๆเรียกว่าทำบุญกลางบ้าน) ซึ่งกล่าวรายละเอียดในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากจึงมีการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชาชนจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่กระจายอยู่ทั่วไป ประชาชนส่วนหนึ่งจากจังหวัดต่างๆ ได้เข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เดิมซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีอาชีพหลักในด้านเกษตรกรรมซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยก่อน แต่เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆเกิดขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรลดลง ที่นากลายเป็นพื้นที่ของโรงงานอุตสาหกรรม คนอยุธยาส่วนหนึ่งจึงเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมพร้อมกับคนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม การเข้าไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง อย่างไรก็ตาม ความผูกพันทางศาสนาของประชาชน ที่เข้ามาอาศัยและทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังฝังลึกๆ ในจิตใจอันมีแต่โบราณยังปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปจากประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาที่ประชาชนมาร่วมมากมาย วัดก็ยังเป็นสถานหนึ่งแห่งหนึ่งที่มีบทบาทให้คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่นได้เข้ามาทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนา และประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกัน ในโอกาสต่างๆ ของวันสำคัญทางศาสนา

คติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนสมัยราชอาณาจักรอยุธยาเป็นราชธานีจนถึงปัจจุบันนี้ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของประชาชนในจังหวัดอยุธยา มีหลายประการ เช่น ความเชื่อเรื่องวิญญูณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและการนับถือภูตผีปีศาจในฐานะเทพประจำธรรมชาติต่างๆ เช่น เทพประจำป่าเขาลำเนาไพร เทพประจำพื้นดินคือพระแม่ธรณี เป็นต้น เมื่อคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็ยอมรับคติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่น การให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์เจริญภาวนาและนำหลักพุทธธรรมมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดีงามต่างๆ ในชีวิต อีกอย่างหนึ่งคือ คนไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับขอมโบราณ เราจึงยอมรับคติความเชื่อของขอมนำมาใช้ในรูปแบบการปกครอง การใช้ภาษา เช่น การจารึกคำสอนพระพุทธศาสนาการใช้ราชาศัพท์ เป็นต้น และในยุคที่ขอมเรืองอำนาจขอมคนไทยได้นำคติความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ผ่านขอมไปด้วย เช่นการสร้างศาลหลักเมือง ศาลพระภูมิ ดังนั้น พิธีกรรมต่างๆ คนไทยจึงเป็นผสมผสานระหว่างคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา และคติความเชื่ออื่นๆ ที่สังคมไทยรับเข้ามา

พระศรีคัมภีร์ญาณ(2555:5)รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กล่าวถึงการผสมผสานระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้ศาสนาแผ่ขยายไปในวงกว้างและรวดเร็วที่สุดในภูมิภาคแห่งนี้ ไม่ใช่การส่งพระธรรมทูตหรือนักเผยแผ่ทำการเผยแผ่ศาสนา แต่การเคลื่อนตัวของกลุ่มคนในรูปแบบของพ่อค้าวาณิชและการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากที่หนึ่งไปที่หนึ่งต่างหาก ที่ทำให้ศาสนาแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็วและแผ่ไปในวงกว้าง คนในยุคนี้เคลื่อนย้ายอพยพอยู่เรื่อยก็แสวงหาแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุ เช่น ทองคำ โลหะในภูมิภาค สันนิษฐานว่าภูมิภาคนี้จะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุโดยเฉพาะทองคำ จึงได้ชื่อว่า “สุวรรณภูมิ” และได้กล่าวถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมในสุวรรณภูมิไว้ว่า เมื่อพระพุทธศาสนาถูกนำมาเผยแผ่ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมยุคนี้มีข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาค่อนข้างมากและพระพุทธศาสนามีบทบาทเด่นเรื่อยมาจนถึงสมัยพนม ทวารดีและศรีวิชัย เมื่อขอมเรืองอำนาจตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1345 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 จนถึง พ.ศ. 1700 สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ศาสนาพราหมณ์ –ฮินดูน่าจะมามีบทบาทโดดเด่นขึ้นมาแทนที่ในภูมิภาคแห่งนี้พร้อมกับพระพุทธศาสนาหายานซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระเจ้ากนิษกมหาราชส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่(เหมือนกับที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทำ)ในที่ต่างๆต่อมา ประมาณปี1800 พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์มีบทบาทเด่นขึ้นมา ส่วนศาสนาอิสลามเริ่มเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้ในตอนทีพ่อค้าวาณิชบางส่วนเริ่มเปลี่ยนทางค้าขายจากเส้นทางสายไหมมาเป็นเส้นทางทะเล(ผ่านอินเดีย ศรีวิชัย กวางตุ้ง)

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ยุตฺโต)(2548:143-176) ได้กล่าวถึงการเข้ามาพระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมไทยไว้สรุปได้ดังนี้

พ.ศ. 620 พระเจ้ากนิษกมหาราช ทรงอุปถัมภ์สังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชโลธรและทรงส่งสมณทูตออกประกาศพระศาสนาในเอเชียกลางเป็นต้น คราวนั้นพระเจ้ามิ่งดีทรงนำพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่หลายในประเทศจีน และได้ส่งทูตสันถวไมตรีมายังขุนหลวงแก้วกษัตริย์ไทยผู้ครองอาณาจักรอัยลาว ทำให้ราษฎรไทย 51,890 ครอบครัวหันมานับถือพระพุทธศาสนาครั้งแรก

ราว พ.ศ. 1300 พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเข้าสู่ภาคใต้ กษัตริย์แห่งศรีวิชัย ในเกาะสุมาตราเรืองอำนาจแผ่อณาเขตมาถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้คนทางภาคใต้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน มีพระบรมธาตุไชยาและพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบันนี้

ราว พ.ศ.1600 พระเจ้านรุตมหาราช กษัตริย์พุกามขยายอาณาจักรมายังแหลมทอง ได้นำพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาด้วย ฝ่ายไทยถูกจีนรุกรานถอยร่นลงมาตอนใต้ เมื่ออาณาจักรอัย

ลาวสลายตัว มีอาณาจักรน่านเจ้าเข้ามาแทนที่ ราวพ.ศ.1299 ขุนท้าวทวารวดีบรมแห่งอาณาจักรน่านเจ้า ได้ตั้งอาณาจักรโยนก เชียงแสนในสุวรรณภูมิ กาลเวลาผ่านไป คนไทยได้กระจายทั่วภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันนี้ คนไทยได้รับพระพุทธศาสนาแบบพุกามซึ่งแพร่หลายในฝ่ายเหนือ

ราวพ.ศ. 1800 อาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลงคนไทยได้ตั้งอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรสุโขทัยขึ้น ส่วนทางตอนใต้ คนไทยได้รับพระพุทธศาสนาแบบลังกาซึ่งมีพระสงฆ์ไทยและลังกามาตั้งสำนักและเผยแผ่ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ในปีพ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์ ทรงทราบกิตติศัพท์ของพระสงฆ์เถรวาทแบบลังกาวงศ์จึงได้นิมนต์พระมหาสังฆราชจากนครศรีธรรมราชมาพำนักที่วัดอรุณญิก ในสุโขทัยจึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและนิกายมหายานที่คนไทยนับถือกันมาก่อนนั้นได้ผนวกเป็นนิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ในราว พ.ศ.1897 พญาลิไท กษัตริย์องค์ที่ 5 ราชวงศ์อัยเยอของพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์ ได้อาราธนาพระมหาสามีสังฆราชเมืองลังกามาสู่สุโขทัย ในปีพ.ศ. 1904 ครั้นออกพรรษา พระองค์ได้มีพระราชศรัทธาออกผนวชชั่วคราว และได้ทรงนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง ทรงสอนศีลธรรมแก่ประชาชน เสด็จสงฆ์ให้เรียนพระไตรปิฎกในปราสาท และได้อุปถัมภ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากมายจนพระพุทธศาสนาตั้งอยู่อย่างมั่นคงในอาณาจักรไทยและเป็นศาสนาประจำอาณาจักรไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา

เมื่อมีการสถาปนาราชอาณาจักรอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีพร้อมกับการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยาได้ยอมรับนับถือพระพุทธศานานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ เช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากอาณาจักรอยุธยาดำรงเป็นราชธานีอย่างยาวนาน จึงมีลัทธิพิธีกรรมต่างๆมากมายที่ได้รับจากคติความเชื่อที่ได้รับจากบรรพบุรุษ พระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ขอม และประเทศต่างๆที่เข้าเจริญสัมพันธ์ไมตรี ในด้านต่างๆ เมื่ออาณาจักรอยุธยามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประเทศต่างๆทั้งการทำสงคราม การค้า การศาสนา และด้านอื่นๆ จึงทำให้คติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป

หลักฐานการสร้างวัดในสมัยอยุธยา ปรากฏว่า พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงสร้างวัดประจำพระองค์ เช่น พระเจ้าปราสาททองทรงสร้างวัดชัยวัฒนาราม โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบนครวัดของขอม พระเพทราชาทรงสร้างวัดบรมพุทธรามซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้น โดยได้นำกระเบื้องเคลือบมุงหลังคาจึงเรียกว่า วัดกระเบื้องเคลือบ และมีวัดอื่นๆอีกหลายวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้น ตัวอย่างวัดที่นำมาแสดงไว้ที่นี่ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาทรงนับถือพระพุทธศาสนาโดยปฎิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะและทรงให้อุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาทั้ง

การศึกษาและการสร้างวัดวาอารามประจำรัชกาลและอุทิศให้พระประยูรญาติ ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงตลอดสมัยอยุธยา

ชาลววิทย์ เกษตรศิริ(2550:-302-304)ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาในอาณาจักรอยุธยาไว้ว่า ในสมัยอาณาจักรอยุธยาได้มีการบันทึกการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการสร้างวัดวาอารามไว้จำนวนมาก ดังนั้นพระสงฆ์ในอาณาจักรอยุธยาน่าจะได้รับแบบแผนการปฏิบัติสืบทอดประเพณีจากนิกายหินยาน(ลังกาวงศ์)เหมือนในแคว้นสุโขทัยนั่นเอง

พระภิกษุในสมัยอยุธยาที่เราเคยได้ยินชื่อหรือคุ้นเคยก็มีพระอาจารย์ธรรมโชติ ของชาวบ้านบางระจัน พระมหานาค ซึ่งเชื่อว่านำกลุ่มชาวบ้านทำการขุดคลองป้องกันข้าศึก ดังนั้นจึงเรียกคลองสายนี้ว่า คลองมหานาค แม้พุทธบัญญัติจะกำหนดให้มีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม แต่ในสังคมอยุธยานั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่มากทีเดียว ในจดหมายเหตุของโยฮันส์เคาเต็น ผู้จัดการบริษัทการค้าอีสต์อินเดียของฮอลันดา(พ.ศ.2179)ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ในอยุธยาไว้ดังนี้

“ในวัดที่กล่าวข้างต้นนั้นมีพระสงฆ์อยู่จำนวนมาก ซึ่งดำเนินชีวิตด้วยความสงบเงียบและมีระเบียบอันดีงามตามวิถีแห่งพระสงฆ์ ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ปฏิบัติกิจทางศาสนา และมีชีวิตอยู่ด้วยการรักษาพรหมจรรย์ รักษาศีลบริสุทธิ์ ทั้งจะต้องอยู่ในโอวาทของเจ้าวัดและเจ้าหน้าที่ฝ่ายศาสนจักรอื่นๆพระสงฆ์ทั้งหมดขึ้นอยู่กับความดูแลของพระราชาคณะ เจ้าอาวาสวัดสำคัญในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นสังฆนายกพระสงฆ์ทั้งหมด(เฉพาะในอยุธยาแห่งเดียวมีมากกว่าสามหมื่นรูป)”

ในระบบสังคมอยุธยานั้น พระสงฆ์จะถูกงดเว้นการถูกเกณฑ์แรงงานตามระบบไพร่ ดังนั้นศักดิ์นาหรือฐานะของพระสงฆ์จึงอยู่นอกเหนือระบบ “เจ้ากับไพร่”หรือ “นายกับบ่าว”กล่าวคือพระสงฆ์เป็นชนชั้นที่ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในสังคม และการบวชเป็นพระสงฆ์นั้นก็มิทั้งการบวชตลอดชีวิตหรือบวชเพียงระยะหนึ่ง ตัวอย่างเช่นในกรณีพระบรมไตรโลกนาถพระองค์ได้ออกผนวชในสมัยที่ครองราชย์สมบัติอยู่ และได้ถือเป็นราชประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อมาของกษัตริย์สยาม ที่ต้องออกผนวชเป็นพระภิกษุก่อนขึ้นเสวยราชสมบัติหรือไม่ก็ออกผนวชในสมัยที่กำลังครองราชสมบัติอยู่ก็ได้

แต่ก็มีการบวชอีกแบบหนึ่งที่ถือว่า เกี่ยวกับปัญหาการเมือง เช่นการบวชเพื่อหนีภัยพิบัติ โดยเฉพาะราชภัย ดังกรณีของพระมหาจักรพรรดิขณะที่ยังเป็นพระเทียรราชาอยู่ ได้ทรงผนวชเพื่อให้รอดพ้นจากการทำร้ายของฝ่ายขุนรวงศาธิราชและเจ้าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์หรือในกรณีพระนารายณ์ทรงจัดการบวชให้แก่ข้าราชการผู้จงรักภักดีก่อนที่จะเสด็จสวรรคต ซึ่งก็เป็นวิธีช่วยรักษาชีวิตของคนเหล่านั้นไว้ได้ หรือการที่ทาสจะเป็นไทหรือเป็นอิสระแก่ตัว ทำให้ความเป็นทาส

สิ้นสุดลงได้อีกทางหนึ่งด้วย ก็เพราะการที่นายทาสอนุญาตให้ทาสนั้นบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ได้ เป็นกรณีพิเศษ

ชาลวาทย์ เกษตรศิริ (2550:304) ได้กล่าวถึงการบวชของผู้หญิงหรือแม่ชีใน พระพุทธศาสนาไว้ว่า เมื่อพระพุทธศาสนาตกมาถึงเมืองไทยนั้น หาได้มีการสืบต่อประเพณีการมี ภิกษุณีอย่างในสมัยพุทธกาลไม่ ดังนั้นหากสตรีใดต้องการออกบวช ก็เพียงโกนหัว โกนคิ้ว นุ่งห่ม ผ้าสีขาว ซึ่งเรียกว่า “ชี” หรือ “แม่ชี” ชีส่วนใหญ่จะอายุมากและถูกกำหนดใหม่หน้าที่คอย ประนินิบัติพระสงฆ์ แต่ก็ได้รับการเคารพกราบไหว้เกือบเสมอพระสงฆ์

“แม่ชี” เหล่านี้ จึงถูกจัดเข้าอยู่ในกลุ่มของอุบาสิกา ในจดหมายเหตุของโยสต์ สเคาเติน ก็ได้กล่าวถึง “ชี” ไว้ดังนี้ นอกจากพระสงฆ์ที่เป็นชายแล้ว ตามวัดใหญ่สำคัญยังมีชีแก่อีกไม่ น้อย ชีเหล่านั้น โกนหัวนุ่งขาวห่มขาวและอยู่ในที่กำหนดให้อยู่

รวมความแล้ว พระสงฆ์และแม่ชีในสังคมไทยมีความสำคัญมาตั้งแต่ก่อนการมีอาณาจักร ต่างๆและได้รับการอุปถัมภ์ค้ำชูมาจากทั้งพระมหากษัตริย์และประชาชนเสมอเหมือนเป็นเทวดา คือเปรียบดั่งเนื้อหาบุญของโลกตามพุทธบัญญัตินั่นเอง

การที่พระสงฆ์ในสมัยอยุธยาได้รับการยกย่องในฐานะเป็นปูชนียบุคคลที่ควรกราบไหว้ เนื่องพระสงฆ์มีศิลาจารวัตรที่งดงาม ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นพุทธมามกะเคารพนับถือพระรัตนตรัย เมื่อผู้บวชนั้นไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์หรือเชื้อ พระราชวงศ์หรือไพร่ทาสเข้าไปบวชในพระพุทธศาสนา จึงได้รับการเคารพบูชา เมื่อหากประพฤติ ผิดพระธรรมวินัย จึงต้องถูกลงโทษจากทางบ้านเมืองด้วย เพื่อป้องกันมิให้พระสงฆ์อาศัย พระศาสนาดำรงอยู่และป้องกันการหนีราชการออกบวช อีกประการหนึ่งเป็นการบำเพ็ญกุศลทาน ด้วยการให้ชีวิตซึ่งเป็นคติความเชื่อชาวพุทธอยู่แล้ว ซึ่งเป็นเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับราชภัย หากผู้ทำ ผิดทั่วไปที่เข้าไปบวชไม่ ผู้ทำผิดอาชญาอื่นๆต้องได้รับโทษตามปกติของบ้านเมืองและการบวชใน กรณีเช่นนั้นเป็นการอนุโมทนาบุญที่ผู้ที่เข้าไปบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

ในสมัยกลางของอยุธยาได้มีชาวต่างชาติหลายชาติด้วยกันเข้ามาค้าขายและประกอบอาชีพ ต่างๆในราชอาณาจักรไทยและบางกลุ่ม บางชาติมีวัตถุประสงคือนำศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ มาเผยแพร่ในราชอาณาจักรไทย โดยพระมหากษัตริย์ไทยทรงให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่คน ต่างชาติและคนไทยด้วย ทำให้ต่างชาติมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและประกอบพิธีกรรมใน ศาสนาที่ตนนับถืออย่างเสรี นักการทูตชาวฝรั่งเศส และชนชาติอื่นๆที่มาอาศัยอยู่ในอาณาจักรอยุธยา สามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือได้ตามศรัทธาของตน และมีอิสระในการนับถือ ศาสนาและเช่นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ให้การอุปถัมภ์และให้เสรีภาพใน การนับถือศาสนา การที่พระนารายณ์ให้ความอุปถัมภ์ศาสนาต่างๆนี้ ทำให้นักการทูตฝรั่งเศสนำ

ความขื่อนี้กราบทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งราชอาณาจักรฝรั่งเศสว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เห็นจะมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาคริสต์ ต่อมานักการทูตชาวฝรั่งเศสได้นำพระราชสาส์น จากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทูลเชิญให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต)(2540: 153-154)ได้แสดงไว้ว่า เหตุการณ์สำคัญยิ่งใน รัชกาลนี้ คือมีการติดต่อค้าขายกับชาวยุโรปมาก ชาวยุโรปเข้ามานอกจากเพื่อการค้าขายแล้ว ก็นำ คริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระราชศรัทธามั่นคงใน พระพุทธศาสนา แต่ก็ทรงให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา นอกจากจะออกพระราชกฤษฎีกา อนุญาตให้ราษฎรนับถือศาสนาใดๆก็ได้แล้ว ยังทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะคริสต์ศาสนา ที่มากับชาวตะวันตกด้วย เช่น โปรดให้สร้างวัดเซนต์โยเซฟ ที่สถิตของสังฆนายกที่อยู่ชยาและสร้าง วัดเซนต์เปาโลที่ลพบุรีและตะนาวศรี เป็นต้น

โดยเฉพาะเวลานั้นราชสำนักอยุธยาสัมพันธ์ภาพไมตรีแน่นแฟ้นเป็นพิเศษกับพระเจ้า หลุยส์แห่งฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์และพวกบาทหลวงถึงกับคิดว่า พระองค์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ ศาสนา พระเจ้าหลุยส์ได้ทรงส่งเอกอัครราชทูตมาเจริญพระราชไมตรีและทูลเชิญสมเด็จพระ นารายณ์เข้ารีตด้วย ใน พ.ศ.2228 สมเด็จพระนารายณ์ทรงผ่อนผัน โดยใช้พระปรีชาญาณ ตอบพระราชสาส์นว่า “หากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าพอพระทัยให้พระองค์เข้ารีตเมื่อใด ก็จะบันดาลศรัทธาให้ เกิดขึ้นในพระทัยของพระองค์เมื่อนั้น” นับว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับกิจการพระศาสนาอย่าง หนึ่ง เพราะมิฉะนั้น กิจการบ้านเมืองคงผันแปรไปมากมาย

การอยู่ร่วมของคนไทยและคนต่างชาติที่นับถือศาสนาต่างกัน โดยไม่ทำร้ายเบียดเบียนให้ ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนซึ่งกันและกันอันเนื่องมาจากสาเหตุทางศาสนานั้น ถือว่า สังคมไทย เป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในอดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ ว่า สังคมของคนอยุธยาในปัจจุบันนี้แม้จะมีการนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ ที่ต่างกันแต่ก็อยู่ร่วมกันได้ ไม่มีความขัดแย้งในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาแต่ประการใด

พระศรีคัมภีร์ญาณ(2555:8)รองเลขาธิการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ กล่าวถึงคติความเชื่อของคนสุวรรณภูมิไว้ว่า ผู้คนในภูมิภาคนี้ นับถือศาสนาผี บูชางู กบ สุนัข มีเรื่อง ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่าในตอนที่พระโสณะ พระอุตตระและคณะเดินทางมาถึงภูมิภาคนี้ ต้อง ต่อสู้กับลัทธิตามความเชื่อถือของคนท้องถิ่นหลายอย่าง เช่นชาวบ้านเชื่อว่าทุกครั้งที่เกิดใหม่ จะมี รากษสขึ้นจากทะเลมากินเด็กเล่าว่า พระโสณะ พระอุตตระและคณะได้ต่อสู้รบมือกับรากษสอยู่ เป็นประจำ

ประเพณีนิยมอีกอย่างหนึ่งคือ นิยมทำกลองมโหระทึกทองสัมฤทธิ์ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ ศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏให้เห็นอยู่ในบริเวณที่เป็นมณฑลยูงนนาน เวียดนามและประเทศไทยปัจจุบัน เมื่อ

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนาจากอินเดียและศาสนาอิสลามจากเปอร์เซีย เคลื่อนตัวเข้ามาสู่ภูมิภาคนี้ มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเกิดลักษณะเฉพาะถิ่นขึ้นในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามที่นับถือกันอยู่ในถิ่นนี้ ซึ่งแตกต่างที่นับถือกันในถิ่นกำเนิดเดิม ต่อมาเมื่อศาสนาคริสต์เข้ามาและกลายเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้ รวมถึงดินแดนก่อนเป็นอาณาจักรอยุธยาที่ตั้งอยู่นั้น ประชาชนในท้องถิ่นนี้มีคติความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจอยู่แล้วเมื่อพระพุทธศาสนาทั้งลัทธิเถรวาทและมหายาน ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูและศาสนาคริสต์ถูกนำมาเผยแพร่ จึงทำให้เกิดผสมผสานระหว่างคติความเชื่อเป็นประเพณี และมีการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อของผู้คนแห่งนี้

วัฒนธรรมที่พัฒนาจากคติความเชื่อจนกลายเป็นประเพณี พิธีกรรมที่ปรากฏอยู่เป็นวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ผู้วิจัยต้องการเสริมเข้ามาในเบื้องต้นนี้คือบทบาทและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อคนไทย ซึ่งรวมถึงประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันด้วย เพราะคนไทยนั้นได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง แห่งอาณาจักรสุโขทัยแล้วและอาณาจักรอยุธยาก็ได้ยอมรับ คติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมของไทยซึ่งมีพื้นฐานส่วนใหญ่จากพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย

บทบาทและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีบทบาทและมีความสำคัญต่อคติความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมของคนไทยที่ครอบคลุมถึงวิถีการดำเนินชีวิตในทุกๆด้านซึ่งนักปราชญ์หลายท่านได้กล่าวถึงในเรื่องนี้ ซึ่งจะยกมาเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทและความสำคัญต่อคนไทยอย่างไรบ้าง

พระธรรมปิฎก(ประยูรค์ ปยุตโต.)(2539:77-88)ได้แสดงเหตุผลถึงบทบาทและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือมากกว่า ร้อยละ 95 ของประชากรทั้งหมด
2. พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ชีวิตของคนไทยผูกพันแนบแน่นอยู่กับพระพุทธศาสนา ฉะนั้น วงจรชีวิตของคนไทยจึงได้รับอิทธิพลและรับการถ่ายทอดมาจากพระพุทธศาสนาทุกด้าน เช่นแนวความคิด ประเพณีต่างๆเช่น ตั้งชื่อ โคนผมไฟ แต่งงาน และประเพณีและวัฒนธรรมอื่นๆอีกมากมาย

3. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย เมื่อคนไทยนับถือศาสนาเดียวกันแล้ว กิจกรรมต่างๆ ในทางศาสนา คนไทยก็ต้องทำร่วมกันในปีหนึ่งๆ มีเทศกาลมากมายและนอกจากนี้ จุดหมายสูงสุดในทางศาสนาก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย

4. พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้คนเชื่อหลักเหตุผล เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาวพุทธไทยจึงเป็นคนมีเหตุผลและมีใจกว้างในการนับถือศาสนาของตน และมีใจกว้างในการที่ใครจะนับถือศาสนาอะไร หรือศาสนาอื่นจะมาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย คนไทยก็ให้เสรีภาพเต็มที่ เป็นต้น

5. พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย เป็นที่เข้าใจในหมู่คนไทยมาตลอดว่า ประเทศไทยมี 3 สถาบันหลักคือ ชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์เท่านั้น และคำว่า ศาสนาในที่นี้คือ พระพุทธศาสนา นั่นเอง แม้แต่ธงไตรรงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติก็มี 3 สีคือ สีแดง น้ำเงินและสีขาว และสีขาวนั้นก็หมายถึงพระพุทธศาสนา

6. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี คนไทยนั้น โดยลักษณะนิสัยแล้ว เป็นชนชาติที่รักความเป็นอิสระเสรีภาพมากที่สุดชาติหนึ่งในโลก ด้วยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลและอิสระเสรีในการนับถือ จึงเหมาะสมเข้ากับชาติไทยอย่างยิ่ง

7. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย คนไทยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มาก เช่น เป็นคนมีเมตตา กรุณา มีความยืดหยุ่น ประสานประโยชน์และไม่ชอบความรุนแรง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยในที่สุด

8. พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย เรื่องนี้มีให้เห็นอยู่เต็มเมือง อันได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน จิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมเป็นของเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

9. พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางการพัฒนาชาติไทย ในการพัฒนาประเทศ วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และพระสงฆ์เป็นผู้ชี้ทางและนำในการพัฒนาด้วยและในการพัฒนานั้นมีทั้งการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรมและจริยธรรมไปพร้อมๆ กันด้วย

10. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดี มีค่า ที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก ศิลปวัฒนธรรมที่พัฒนาจนเป็นเอกลักษณ์ของไทยนั้น รากฐานที่แท้จริงมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งดังกล่าวทั้งหมด ได้กลายเป็นอารยธรรมของโลกในที่สุด

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทและมีความสำคัญต่ออดีตความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมอันเป็นวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่างๆ เช่น ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นวัฒนธรรมที่ครอบคลุมสังคมไทยในทุกๆ ด้านทั้งการดำเนินชีวิต ด้าน

ศิลปวัฒนธรรม พิธีกรรมและกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันนี้

พระมหาณรงค์ กนฺตสีโล(2548:ก)ได้กล่าวถึงจุดเด่นของพระพุทธศาสนาว่า ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา คือเป็นศาสนาแห่งการรู้แจ้งด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้แจ้งสัจธรรมด้วยพระองค์เองแล้วเปิดเผยต่อมวลมนุษย์ ซึ่งต่างศาสนาเทวนิยมทั่วไปที่มีบัญญัติคำสั่งสอนมาจากทวยสวรรค์ พระเจ้า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา การรู้แจ้งสัจธรรมเป็นเรื่องเฉพาะตน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาคือมุ่งสอนให้คนตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญา รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญก่อนที่จะปลงใจเชื่อหรือยึดถือปฏิบัติตามสิ่งใดๆ ไม่ให้รีบด่วนเชื่ออย่างมงายหรือมีดบอด พระพุทธศาสนาแห่งเหตุผลทนต่อการพิสูจน์ทุกยุคทุกสมัยและเข้ากันได้เข้าหลักวิทยาศาสตร์ ยิ่งวิทยาศาสตร์เจริญมากเท่าไร ยิ่งพิสูจน์ให้เห็นสัจธรรมของพระพุทธศาสนามากขึ้นเท่านั้น พระพุทธศาสนายังได้การยอมรับว่าเป็นศาสนาแห่งประชาธิปไตย มีทัศนะเรื่องเสรีภาพ ลัทธิความเสมอภาค ความยุติธรรม ความยอมรับมติเสียงข้างมาก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยเหล่านี้ปรากฏในหลักพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนี้พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่า เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ คือสอนให้คนสร้างสันติสุขขึ้นภายในจิตใจเพื่อเป็นพลังสร้างสันติภาพภายนอก เพราะลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนาข้อนี้เอง ช่วงเวลา2547 ปีที่ผ่านมาชาวพุทธ ไม่เคยเบียดเบียนชนเผ่า หรือทำลายศาสนาอื่นเพื่อเชิดชูประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสากล ในความหมายว่า หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และทรงแสดงต่อมวลมนุษย์ เช่น หลักอริยสัจ หลักปฏิจางสมุพบาท หลักขันธ 5 หลักไตรลักษณ์ เป็นต้น เป็นหลักสัจธรรมที่ไม่จำกัดกาลสถานที่บุคคล พระพุทธเจ้าจะทรงอุบัติหรือไม่ก็ตาม หลักธรรมเหล่านี้ก็ยังเป็นความจริงแท้สากลตลอดไป ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนา จึงเป็นศาสนาสากลเชิงคุณภาพ สาระคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา นอกจากเป็นหลักสัจธรรมสากลแล้ว ยังเป็นทางสายกลางทั้งเป็นทฤษฎีที่เรียกว่า มัชฌิมนธรรมและทางปฏิบัติสายกลางเรียกว่า มัชฌิมาปฏิบัติที่ไม่เอนเอียงสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่งและพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทั้งในระดับจริยธรรมและปรมัตถธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขจริงๆทั้งในชีวิตปัจจุบันและภายหน้าตลอดถึงประโยชน์สูงสุดตามอุดมคติของพระพุทธศาสนา

หลักพุทธธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่เป็นระดับศีลธรรมจรรยาที่จริงอยู่ แต่อีกส่วนหนึ่งที่ต้องการกล่าวถึงคือบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนกรุงเก่าในเรื่องคติความเชื่อ เรื่องไสยศาสตร์เวทมนตร์คาถา ฤกษ์ยามต่างๆในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในชีวิต และกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่มีอิทธิพลถึงจนถึงปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า ในยุคปัจจุบันนี้ จะมีพระเถระผู้ใหญ่หรือเกจิอาจารย์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก

ได้รับอาราธนาไปประกอบพิธีพุทธาภิเษกหรือวัตถุมงคลต่างๆหรือพิธีกรรมอื่นๆในจังหวัดต่างๆ คติความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลที่สืบทอดกันมายังมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อต่อชาวกรุงเก่าจนถึงวันนี้

ลักษณะความเชื่อของคนไทย

ความเชื่อเป็นมูลเหตุให้มีการพัฒนาชีวิตและสังคม สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นก็จะมีออกมาทาง วัฒนธรรมซึ่งแสดงในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรมต่างๆของสังคมไทยและรวมถึงสังคมโลกด้วย ลักษณะความเชื่อขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมที่หล่อหลอมผู้คนในสังคมนั้นให้มีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป เช่นชาวพุทธเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อกฎแห่งกรรม ชาวคริสต์ ชาวมุสลิมมีเชื่อว่า พระเจ้าทรงมีอำนาจสูงสุดทรงสร้างโลก ทรงสร้างสรรพสิ่ง เป็นต้น ในระดับท้องถิ่นก็จะมีมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542(2546:1093-1165)ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็น ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า ศรัทธาและในภาษาบาลีใช้คำว่า สัทธา หมายถึงความเชื่อ ความเลื่อมใส เช่นสิ้นศรัทธา ฉันทศรัทธาในความดีของเขา บางทีใช้คู่กับคำว่า ปสาทะ เป็นศรัทธาปสาทะเชื่อ เลื่อมใส เช่นเขาศรัทธาในการรักษาแบบแพทย์โบราณ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อจึงหมายถึงการยอมรับนับถือสิ่งที่ตนยกย่องให้คุณค่าต่อสิ่งนั้นๆที่ฝังลึกๆอยู่ในจิตใจและจะแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย วาจา เช่นการกราบไหว้ การสวดมนต์ เป็นต้น

ชาลววิทย์ เกษตรศิริ(2550:305)ได้กล่าวถึงคติความเชื่อของสังคมอยุธยาไว้ว่า “ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือปาฏิหาริย์เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยและคนในอุษาคเนย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องเครื่องรางของขลังซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่น่าคิดตัวตลอดเวลา โดยเชื่อว่าจะสามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายนานาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามศึกสงคราม คนในสมัยอยุธยา นั้นจะนิยมเครื่องรางของขลังอันประกอบด้วย ตะกรุด ประเจียดและมงคล เป็นที่น่าสนใจว่า ในสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรีนั้นยังไม่มีประเพณีหรือความนิยมในการนำพระเครื่องมาห้อยคอ หรือใช้เป็นเครื่องรางของขลังแต่อย่างใด ประเพณีห้อยพระเครื่องจะเกิดขึ้นภายหลังในสมัยรัตนโกสินทร์ นับแต่มีการติดต่อกับชาติตะวันตกเพิ่มขึ้นเป็นต้นมา

เครื่องรางของขลังที่นิยมกันในสมัยอยุธยาที่ชาลววิทย์ เกษตรศิริกล่าวไว้ว่า ประกอบด้วย ตะกรุด ประเจียด และค้ายมงคล ตะกรุดทำด้วยแผ่น โลหะหรือในลานเขียนคาถาอาคมลงไป ส่วนใหญ่จะเขียนด้วยตัวอักษรขอมเขมร โบราณ แล้วม้วนเป็นรูปกลมยาวและกลวง เพื่อสอดเชือกใช้คล้องคอหรือผูกรอบเอว ประเจียด คือผ้าที่ลงเลขยันต์ซึ่งอาจจะเป็นรูปต่างๆมีอักขระและตัวเลข ประกอบใช้ผูกคอหรือผูกต้นแขน และมงคลหมายถึงค้ายที่ได้รับการปลุกเสก ทำเป็นวงสำหรับสวม รอบหัวดังเช่นที่เห็นได้จากนักษัตร

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร(2554:415-419)ได้กล่าวถึงความสำคัญและลักษณะของความเชื่ออิงของสรุปดังนี้ ความเชื่อมีความสำคัญก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นรากฐานในการตอบข้อสงสัยของปรากฏการณ์ ความเชื่อจึงอาจเป็นเหตุหรือเป็นผลของความรู้ใดๆที่กำลังแสวงหาในฐานะเป็นเหตุ ความเชื่อก็จะกลายเป็นสมมติฐานหรือสมมติคติที่รอการพิสูจน์ต่อไป ความเชื่อเป็นความรู้อย่างหนึ่งแม้ว่า ยังขาดการยอมรับโดยวิธีการของศาสตร์อย่างสมบูรณ์แบบก็ตาม แต่กระนั้นทั้งความรู้และความเชื่อก็ได้ใช้ในการสื่อสารอย่างปนเปจนไม่สามารถแยกสิ่งทั้งสองออกจากกัน มีบ่อยครั้งที่มีการนำเสนอของบุคคลด้วยความเชื่อ แต่ผู้รับสารเข้าใจว่าเป็นองค์ความรู้ดังเช่น นักเรียนโหวทในปัจจุบันและพวกโซฟิสต์ในอดีต

ความรู้มักจะแยกค่านิยมออกไป แต่ความเชื่อพร้อมที่จะแสดงออกมาในรูปแบบของทัศนคติที่เจือค่านิยม ฉะนั้น ความเชื่อจึงแฝงคุณค่าด้วยเสมอ เนื่องจากเป็นทางออกของการแสดงความรู้สึกในทางสื่อสาร ยิ่งกว่านั้น ทัศนคติที่มาจากความเชื่อหนึ่งอาจได้รับการพัฒนาในรูปของพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากความเหนียวแน่นในเรื่องความเชื่อ เพราะมีความเชื่อจัดอยู่ในประเภทนี้แล้วบุคคลก็มักจะพยายามรักษาความเชื่อทั้งวิธีปกป้องความเชื่อของตนและโจมตีความเชื่ออื่นๆ การกล่าวอ้างถึงความเชื่อของบุคคล ก็เพราะบุคคลนั้นเล็งเห็นว่า สิ่งนั้นๆเป็นความจริงกล่าวคือมีความเชื่อมั่นในสิ่งนั้น สิ่งนั้นในที่นี้มักหมายถึงสภาพกายภาพหรือวัตถุเป็นสสารนิยม

นอกจากนี้ความเชื่อยังอาจปรากฏในลักษณะที่เป็นนามธรรม (จิตนิยม) ที่เกิดจากในถ้อยแถลงหรือประโยคข้อความหรือข้อสรุปทั่วไปว่าเป็นจริง เช่นความเชื่อทางประวัติศาสตร์เป็นต้นมักนำไปอ้างอิงทางกฎหมายและวิชาการ ระบบความเชื่ออาจแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1. ความเชื่อในตน (central)เป็นศูนย์กลางความเชื่อหรือเป็นความเชื่อแต่แรกเริ่ม โดยเกิดจากความรู้ในตนแล้วค่อยๆขยายออกไปยังความรู้ภายนอกตนที่ยังสัมพันธ์กับความเชื่อในตนเช่นความเชื่อในศาสนาเป็นต้น

2. ความเชื่อรอบตน (intermediate)เป็นความเชื่อภายนอกหรือจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคคลนั้น แต่บุคคลนั้นก็สามารรถรับรู้และสังเกตสิ่งภายนอกหรือประสบการณ์ได้โดยเฉพาะจากสื่อไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน

3. ความเชื่อรอบนอก (peripheral)เป็นความเชื่อแบบอนุพันธ์หรือความเชื่อที่สืบเนื่องแบบแรกหรือความเชื่อแบบที่สอง ฉะนั้นความเชื่อแบบนี้จะคุณค่าและต้องการตีความประกอบด้วยผลจากความเชื่อแบบนี้มักจะมีการโน้มน้าว การคาดทำนายและทางเลือกเกิดขึ้นเสมอจากความเชื่อนั้น ความเชื่อแบบนี้ เช่น จะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดที่ไม่เชื่อเสียง

ดังนั้น ความเชื่อจึงมีความสำคัญในกำหนดคุณค่า ทัศนคติและความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเชื่อ เช่น ความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือเป็นต้นที่ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อในศาสนานั้น อาจะแสดง

พฤติกรรมออกมาเป็นสิ่งที่ดีงาม หากความเชื่อที่ผิดหรือเป็นมิจฉาทิฐิ ก็ทำให้ให้บุคคลนั้น แสดงพฤติกรรมที่ผิดทำนองคลองธรรม ความเชื่อจึงกำหนดวิถีชีวิตของคนได้

หลักศรัทธาหรือความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทต่อคตินิยมเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมอันรากฐานทางวัฒนธรรมของในวิถีชีวิตของสังคมไทย ซึ่งพระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต. 2543: 467-560) ได้แสดงไว้ ผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

1. ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งกระบวนการพัฒนาปัญญาและกล่าวได้ว่า เป็นขั้นต้นที่สุด
2. ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องเป็นความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผล มีปัญญารองรับ
3. ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกฝ่ายอาเวค (emotion) ถือว่า เป็นความเชื่อที่มลาย เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดออกไปหรือแก้ไขให้ถูกต้อง
4. ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น อาจให้ความหมายสั้นๆว่า เป็นความซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น
5. เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้องมียุติปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งเสมอและตามปกติศรัทธาย่อมมาเป็นข้อที่หนึ่ง พร้อมกับปัญญาเป็นข้อสุดท้าย แต่กรณีทีกล่าวปัญญา ไม่จำเป็นต้องมีศรัทธาไว้ เพราะปัญญาสำคัญกว่า ศรัทธา
6. คุณประโยชน์ของศรัทธาเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ ในแนวหนึ่งศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติซึ่งทำให้เกิดปีติสัทธา (ความสงบเยือกเย็น) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวหนึ่งศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทอละงสิ่งทีเชื่อนั้น และนำไปสู่ปัญญาในที่สุด
7. ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ดังนั้น ศรัทธาจึงต้องส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญาตามจุดหมาย
8. ความเลื่อมใสศรัทธาคิดในบุคคล ถูกถือว่ามีข้อเสียข้อบกพร่อง แม้แต่ความเลื่อมใสในศาสดาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ละเสีย เพราะศรัทธาประเภทนี้ เป็นอุปสรรคในการหลุดพ้น
9. ศรัทธาไม่ถูกจัดเป็นองค์มรรค เพราะตัวการที่จำเป็นสำหรับการดำเนินก้าวหน้าต่อไปในมรรคานี้ คือปัญญาที่พ่วงอยู่กับศรัทธานั้นต่างหาก และศรัทธาที่ถือว่าใช้ได้ต้องมีปัญญารองรับอยู่ด้วย
10. แม้ศรัทธาที่พ้นจากภาวะเป็นความมกมายนั้นเอง ถ้าไม่ดำเนินการต่อไปถึงขั้นทอละงปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงประจักษ์แก่ตน ก็ไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง

11. แม้ศรัทธาจะมีคุณประโยชน์สำคัญ แต่ในขั้นสูงสุด ศรัทธาต้องหมดไป ถ้ายังมีศรัทธาอยู่ก็แสดงว่า ยังไม่บรรลุเป้าหมาย เพราะพระอรหันต์บรรลุเป้าหมายสูงสุด เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (อัสสาทะ) ซึ่งหมายความว่า ได้รู้ประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อๆใครๆหรือต่อเหตุผลใดๆ

12. โดยสรุป ความก้าวหน้าในมรรคนี้ ดำเนินมาโดยลำดับ จากความเชื่อ (ศรัทธา) มาเป็นความเห็นหรือความเข้าใจโดยเหตุผล (ทิวฺฐิ) จนเป็นการรู้เห็น (ญาณทัสสนะ) ในขั้นสุดท้ายเป็นการหมดภาระของศรัทธาโดยสิ้นเชิง

13. ศรัทธามีขอบเขตความสำคัญและประโยชน์แค่นั้นเพียงใด เป็นสิ่งที่จะต้องรู้เข้าใจตามเป็นจริง ไม่ควรตีค่าสูงเกินไป แต่ไม่ควรดูแคลนโดยเด็ดขาด เพราะในกรณีที่คุณแคลนศรัทธา อาจกลายเป็นการเข้าใจความหมายของศรัทธาผิด เช่นผู้ที่เชื่อมั่นในตนเอง แต่กลายเป็นเชื่อต่อกิเลสของตน ในรูปของอหังการมมังการไป ซึ่งเป็นผลร้ายไปอีกด้านหนึ่ง

14. ในระดับศีล หรือที่เรียกว่าศีลธรรม ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลมาก ทำให้คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงเข้ายวนให้ทำความชั่ว อีกประการหนึ่งศรัทธาที่ถูกต้องไม่เป็นเหตุให้ผิดศีลธรรม

15. ในกระบวนการแห่งการเจริญปัญญา (หรือการพัฒนาปัญญา) อาจกำหนดขั้นตอนที่จัดเป็นระยะของศรัทธาได้คร่าว ๆ คือ

- 1) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล
- 2) เป็นผู้คุ้มครองสัจจะ (สัจจานุรักษ์)
- 3) เมื่อฟังทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่างๆของผู้อื่นแล้ว พิจารณาด้วยเหตุผลของตนแล้ว ไม่ลำเอียงเพราะปัญญา จึงเลื่อมใสรับเอามาเพื่อคิดหาเหตุผลทดสอบความจริงต่อไป
- 4) นำสิ่งที่ใจรับมา มาขบคิดทดสอบด้วยเหตุผล จนแน่ใจตนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงอย่างแน่นอน
- 5) ถ้ามีความเคลือบแคลงสงสัย รับสอบถามด้วยใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา

หลักการในพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสหลักธรรมหมวดใดที่กล่าวถึงความเชื่อ (ศรัทธา) พระพุทธเจ้าจะทรงตรัสถึงปัญญาควบคู่กันไปด้วยเสมอ เพื่อให้ชาวพุทธรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆด้วยใจรู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อนแล้วจึงเชื่อสิ่งต่างๆ หลักศรัทธาเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่ต้องมีปัญญาด้วย ตัวอย่างหลักธรรมที่กล่าวถึงศรัทธาและปัญญาควบคู่ เช่น วุฒิชรรณ(สัทธา ศีลสุตะ จาคะ ปัญญา) พละ (สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) อริยทรัพย์ (สัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา) เป็นต้น

ลักษณะความเชื่อที่แท้จริงของสังคมไทยมีพื้นฐานที่สำคัญมาจากพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ส่วนคติความเชื่ออื่นๆที่มาจากศาสนาพราหมณ์ หรือลัทธิคติความเชื่ออื่นๆผสมผสานปนเปิน

สังคมไทยนำมานั้น เป็นส่วนประกอบที่ทำให้พระพุทธศาสนาโดดเด่นในฐานะองค์ประกอบหลักของพิธีกรรมต่างๆ การประกอบพิธีกรรมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อหรือศรัทธา หลักความเชื่อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้

พระธรรมปิฎก(ประยูร ปยุตโต)(2545:181-182)ได้แสดงหลักศรัทธาของชาวพุทธ 4 ประการ ศรัทธา(ความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล)มีดังนี้

1. กัมมศรัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่า เมื่อทำอะไรโดยเจตนา คือตั้งใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความคิดความชั่วมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วย การกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนคยโชค เป็นต้น

2. วิปากศรัทธา เชื่อวิปาก. เชื่อผลของกรรม,เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่า กรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาศรัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกฝนตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

แม้ว่า ชาวพุทธจะมีหลักศรัทธาทั้ง 4 ประการดังกล่าวข้างต้นก็จริงอยู่ แต่พระพุทธเจ้าสอนได้ทรงสอนหลักการพิจารณาในสิ่งที่ควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่ออย่างไร ซึ่งปรากฏตามหลักกาลามสูตร

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต. 2543: 651) ได้แสดงหลักความเชื่อในกาลามสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ดังนี้

“กาลามชนทั้งหลาย เป็นการสมควรที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลง สมควรที่จะสงสัย ความเคลือบแคลงสงสัยของพวกท่านเกิดขึ้นในฐานะกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่ายึดถือ โดยการฟัง(เรียน)ตามกันมา (อนุสสวน)

อย่ายึดถือ โดยการถือสืบๆกันมา(ปรมุปรมา)

อย่ายึดถือ โดยการเล่าลือ (อติกิรา)

อย่ายึดถือ โดยการอ้างตำรา (ปิฎกสมุปทาน)

อย่ายึดถือ โดยตรรกะ (ตถก)

อย่ายึดถือ โดยการอนุমান (นย)

อย่ายึดถือ โดยการคิดตรงตามแนวเหตุผล (อาการปริวิตก)

อย่ายึดถือ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของคุณ (ทฤษฎีนิชฌานกษนุติ)

อย่ายึดถือ เพราะมองเห็นรูปลักษณะว่าน่าเชื่อถือ (ภพพรูปตา)

อย่ายึดถือ เพราะนับถือว่าคุณสมณะนี้เป็นครูของเรา (สมโณ โน ครูติ)

เมื่อใด ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนดิเคียน ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถึงที่แล้ว จะเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อท่านทั้งหลายพึงละเสีย ฯลฯ เมื่อใด ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นยึดถือปฏิบัติถึงที่แล้ว จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงถือปฏิบัติบำเพ็ญ(ธรรมเหล่านั้น)”

หลักความเชื่อเรื่องกรรม เป็นหลักความเชื่อที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธโดยทั่วไปจะมีความเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม และสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ความเชื่อเรื่องกรรมนี้เป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่นคำพูดที่ว่า อย่าทำบาปทำกรรมเลย ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม ทุกคนเกิดมาไม่มีใครพ้นหลักแห่งกรรมได้ เป็นต้น

สมชัย ศรีนอก(2555:183) ได้อธิบายของกรรมไว้ ดังนี้ คำว่า “กรรม” มาจากคำสันสกฤต หมายถึงการกระทำ ในพระพุทธศาสนาได้จำกัดขอบเขตของกรรมว่าเป็นการกระทำ ที่เกิดจากเจตนา ผลของการกระทำเรียกว่า “วิบาก” พระพุทธเจ้าทรงมีพระดำรัสเกี่ยวกับกรรมว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาเป็นตัวกรรม บุคคลตั้งใจแล้วย่อมกระทำการกรรม ทางกาย ทางวาจาและทางใจ” และทรงมีพุทธดำรัสต่อไปว่า

“บุคคลหว่านพืชเช่นไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ดังนั้น กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ ส่วนการกระทำที่ไม่มีเจตนาเป็นพื้นฐาน เป็นอาการสัควากระทำลงไปเรียกว่า “กิริยา” ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียง “ปฏิกิริยา” การกระทำของพระอรหันต์ ผลของการกระทำเป็น “ปฏิกิริยา”

ระดับของกรรมในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาแบ่งกรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ กรรมในทางศีลธรรมและกรรมในทางปรมัตถธรรม ซึ่งสมชัย ศรีนอก (2555: 183) ได้อธิบายระดับของกรรมและประเภทของกรรมไว้ ดังนี้

กรรมในทางศีลธรรม เป็นคำสอนในระดับเบื้องต้น สอนให้คนมีหิริ โอตตัปปะ มีเมตตา กรุณา เพื่อเป็นรากฐานนำไปสู่ความพ้นทุกข์ คำสอนในระดับนี้ต้องให้คนเกรงกลัวในผลของการทำชั่ว เพื่อจะให้หันมาสร้างกรรมดี เช่น ใครตัดมือลิงในชาตินี้ ชาติหน้ามือจะขาด เป็นต้น

กรรมในระดับปรมัตถธรรมเป็นคำสอนขั้นสูงมุ่งไปยังความหลุดพ้นจากกรรมทั้งปวง พระพุทธเจ้าทรงตรัสกรรมทั้งสองระดับนี้ในอภินิหารปัจเจกชนว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต” พุทธพจน์นี้ตรัสในระดับศีลธรรม ส่วนในระดับปรมัตถธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า รูปรายได้สลายแล้ว สัญญาดับแล้ว เวทนาทั้งปวงเป็นธรรมชาติเย็นแล้ว สังขารทั้งหลายสงบแล้ว วิญญาณถึงความตั้งอยู่ไม่ได้

พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทของกรรมโดยจัดตามช่องทางแห่งการกระทำออกเป็น 3 อย่าง คือ กายกรรม กระทำที่แสดงออกทางกาย เช่น ฆ่าสัตว์ เสียดสละแรงกาย วาจกรรม การกระทำที่แสดงออกทางวาจา เช่น พูดเท็จ พูดคำสัจ และมโนกรรม การแสดงออกทางใจ เช่น การคิด ประทุษร้ายผู้อื่น เมตตา

พระพุทธศาสนาได้แบ่งกรรมหรือการกระทำไว้ 3 ลักษณะ คือ กุศลกรรม การกระทำดีทั้งกาย วาจาด้วยจิตใจที่เป็นกุศล อกุศลกรรม การกระทำชั่วทั้งกาย วาจา ใจด้วยจิตใจที่เป็นอกุศล และอพยัคคกรรม คือการกระทำที่เป็นกลางด้วยเจตนาที่เป็นกลาง

พระพุทธโฆษาจารย์ นักปราชญ์ชาวอินเดียได้จำแนกกรรมออกเป็น 2 ชนิด(กรรมดีและกรรมชั่ว) โดยจัดเป็น 3 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ระยะเวลาที่กรรมที่ให้ผล มี 4 ประเภทคือ **ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม** กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน ให้ผลทันตาเห็น ด้วยเจตนาที่แรงกล้า **อุปัชฌเวทนียกรรม** กรรมที่ให้ผลต่อไปด้วยเจตนาที่เบาว่า **อปปราปริยเวทนียกรรม** กรรมที่ให้ผลต่อจากกรรมประเภทที่สองเพราะเจตนาเบาว่า **อโหสิกรรม** กรรมที่ให้ผลไปแล้วหรือกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลเลย เพราะผู้กระทำนั้นสำเร็จมรรคผลเสียก่อน

หมวดที่ 2 หน้าที่ของกรรม มี 4 ประเภท คือ **ชนกกรรม** กรรมที่แต่งให้เกิด **อุปถัมภกกรรม** กรรมที่สนับสนุนหรือซ้ำเติมให้ดีหรือชั่วยิ่งขึ้น **อุปปีฬกกรรม** กรรมบีบคั้นหันเหทิศทางให้ชนกกรรมพลาดความรุนแรงลง **อุปฆาตกรรม** กรรมที่ทำหน้าที่ตัดรอนกรรมเก่าให้ขาดเลย

หมวดที่ 3 กรรมที่ให้ผลตามแรงหนักเบา มี 4 ประเภท คือ **ครุกรรม** กรรมหนักทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล ได้แก่สมาบัติ 8 หรืออนันตริยกรรม **พหุลกรรม** (อาจิณณกรรม) กรรมที่ทำบ่อยๆ จนเคยชิน จะให้ผลหนักรองจากครุกรรม **อาสันนกรรม** กรรมที่ทำเมื่อจวนจิตใกล้จะดับหรือกรรมใกล้ตาย **กัตตาวาปนกรรม** (กัตตตากกรรม) กรรมที่สักแต่จะทำ มีเจตนาบ่อยมากต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผลแล้ว กรรมนี้จึงให้ผล

คำสอนเรื่องบุญบาป เป็นความเชื่อของสังคมชาวพุทธไทย ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรม เช่น คำกล่าวที่ว่า บุญนำ กรรมแต่ง หรือคำว่า การกระทำนี้เป็นบาปเป็นกรรม หรือบุญ

กรรมของเขา เป็นต้น บุญเป็นเรื่องของกรรมดี เช่น ไปทำบุญที่วัด ฯ กรรมประเภทนี้ เรียกว่า กุศลกรรม บาปเป็นเรื่องของกรรมชั่ว เช่น ไปฆ่าสัตว์ ฯ เป็นอกุศลกรรม

พระมหาอรรถ กนฺตสีโล(2548:104-105) ได้แสดงเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมไว้ดังนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา กรรมแปลว่า “การกระทำ” เป็นคำกลางๆ หากเป็นกรรมดี เรียกว่า “กุศลกรรม” กรรมชั่วเรียกว่า “อกุศลกรรม” หรือกรรมไม่ดีไม่ชั่ว เรียกว่า “อัปยกยตกรรม) กรรมทำได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ กรรมที่ทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม กรรมที่ทำทางวาจา เรียกว่า วาจกรรม กรรมที่ทำทางใจเรียกว่า มโนกรรม

การกระทำที่จะจัดว่า เป็นกรรมและให้ผลจะต้องประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจโดยนัยนี้ กรรมกับเจตนาจึงเป็นสิ่งเดียวกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กมฺมํ วทามิ, ภิกขุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาอันเอง เรียกว่ากรรม” บุคคลมีเจตนาแล้วจึงกระทำการด้วยกาย วาจา ด้วยใจ การกระทำที่ไม่มีเจตนา ไม่ถือว่าเป็นกรรม แต่เป็นเพียงกิริยาและการกระทำนั้นก็ไม่มีผลต่อผู้กระทำ

ตามหลักพระพุทธศาสนาหลักกรรมนิยามจะสัมพันธ์สอดคล้องกับหลักจิตนิยาม จิตนิยามที่เป็นตัวร่วมเจตนาชักนำให้เกิดการกระทำกรรมที่เรียกว่า สังขาร ซึ่งปรุงแต่งจิตให้เกิดการทำการทางกาย วาจาและทางใจ มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว สังขารฝ่ายดี ได้แก่ความไม่โลภ(อโลภะ) ความไม่โกรธ(อโทสะ) ความไม่หลง(อโมหะ) สังขารฝ่ายชั่ว ได้แก่ ความโลภ(โลภะ) ความโกรธ(โทสะ) ความหลง(โมหะ)

รากเหง้าที่จะตัดสินคุณค่าของการกระทำว่าดีหรือชั่ว กล่าวคือ การกระทำใดที่เกิดจากเจตนาประกอบด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง จัดเป็นกรรมดี แต่หากการกระทำใดที่เกิดจากเจตนาที่ประกอบด้วยความโลภ โกรธ หลง จัดเป็นกรรมชั่ว นี้จัดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกรรมนิยามและจิตนิยาม การตัดสินว่า เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วหรือไม่นั้น ถ้าขึ้นอยู่กับผลผลิตทางศาสนาจารีต ประเพณีของแต่ละสังคม เกณฑ์วินิจฉัย ความดี ความชั่ว เป็นเรื่องของสังคมนั้น แต่ทัศนะพระพุทธศาสนาถือว่า การตัดสินในลักษณะที่เป็นไปตามคติความเชื่อของสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง พระพุทธศาสนาถือว่า กรรมดี กรรมชั่วสมบูรณ์ในตัวมันเอง มีค่าในตัวมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับบัญญัติหรือการตัดสินใจของสังคมหรือมนุษย์ แต่ขึ้นอยู่กับเจตนา จะต้องพิจารณาที่ตัวเจตนาที่เป็นความตั้งใจเป็นหลัก ไม่ได้ดูที่วัตถุประสงค์

พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ จิตฺตญาโณ)(2541:73) ได้แสดงความหมายของกรรมไว้ดังนี้ คำว่ากรรม พระพุทธเจ้าทรงนิยามไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาคือความตั้งใจว่าเป็นกรรม บุคคลมีความตั้งใจ พุค ทำ คิด ไปตามสมควรแก่เจตนาที่บังเกิดขึ้นในขณะนั้นๆจากจุดนี้ให้มองกลับไปทำงานหลักของจิต คือ

การรับอารมณ์ที่ผ่านมาจากประสาทสัมผัส การจำอารมณ์เหล่านั้นไว้ การคิดอารมณ์เหล่านั้น และความรู้อารมณ์เหล่านั้น มากบ้างน้อยบ้าง งานของจิตที่ใกล้ชิดกับกรรมคือ ความคิด เป็นเจตน์จำนงที่จะคิด จะทำ จะพูด ทำให้เห็นว่ากรรมคือสิ่งที่ใช้เรียกความตั้งใจที่มีอยู่เป็นอยู่ โดยธรรมชาติของมนุษย์ และความจงใจนี้เอง เมื่อเราหันมาตรวจดูความจงใจทำ พูด คิดในชีวิตประจำวันของคนแต่ละคนก็จะพบว่า เกาะกลุ่มเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ความคิดดี คิดไม่ดี คิดกลางๆ แสดงว่า กรรมก็มี 3 ประเภท คือ กรรมดี กรรมที่เป็นกลางๆ และกรรมที่ไม่ดี ตัวปรุงแต่งให้เกิดความคิดจนออกมาเป็นกรรมคือสังขารในขั้นที่ 4 ที่ท่านแบ่งเป็น 3 คือ สังขารฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี และฝ่ายกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงแบ่งไว้ด้วยภาษาบาลีว่า กุสลา ฆมมา ธรรมที่เป็นกุศลให้ผลเป็นความสุข กุศลแปลว่า ฉลาด แสดงว่า เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับอวิชา นั่นคือ วิชา ปัญญาญาณ เป็นต้น อกุสลา ฆมมา ธรรมที่เป็นอกุศลให้ผลเป็นความทุกข์ อกุศล แปลว่า ไม่ฉลาด โง่ เขลา แสดงว่าเป็นอาการของอวิชา คือ ความไม่รู้นั่นเอง

กรรมคือ เจตนาที่บุคคลกระทำ พูด คิดตามแรงผลักดันของอวิชา ท่านเรียกว่าอกุศลกรรม ที่มีรากเหง้าคือ อกุศลมูล คือ โลก โกรธ หลงนั่นเอง ส่วนเจตนาที่บุคคลกระทำ พูดคิดตามแรงผลักดันของวิชา ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ที่มีรากเหง้าคือ กุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ

สรุปว่า กรรมที่ทำด้วยเจตนาอันเป็นฝ่ายดีให้ผลเป็นสุข กรรมที่เป็นฝ่ายชั่วนั้นให้ผลเป็นทุกข์ เกิดจากกุศลมูล อกุศลมูล หลักความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น หลักคติความเชื่อของคนไทยทั่วไป รวมทั้งคนไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยล้วนได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเดิมของบรรพบุรุษไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่สืบเนื่องมาช้านาน โดยความเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าอันเป็นพุทธิปัญญาแล้วความเชื่อกรรมก็เป็นสำคัญของชาวพุทธ และความเชื่ออื่นๆที่ได้รับคติความเชื่อบริบททางสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยซึ่งได้หล่อหลอมนำมาใช้เป็นวิถีชีวิตจนเป็นคติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมอันรากฐานของวัฒนธรรมของสังคมไทย จนถึงปัจจุบันนี้

ประเพณี พิธีกรรมของสังคมไทย

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งที่คนไทยได้รับจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงเป็นพุทธมามกะและได้ทรงนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม เป็นต้น ลัทธิพิธีกรรมที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์ตามคติของศาสนาพราหมณ์และขอม เข้ามาเกี่ยวข้องกับรูปแบบทางพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่มากเป็นเพราะคนไทยมีลักษณะพิเศษมีอำนาจในการดึงดูดสิ่งที่ดีงามของ

ต่างชาติต่างภาษามาเป็นของตนเอง ประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่จัดขึ้นมีทั้งในราชสำนักและประชาชนทั่วไป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2543(2546:663) ได้ให้คำนิยามความหมายของประเพณีไว้ว่าประเพณี น. สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบๆกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี(ส.ป.ร.เวณิ; ป.ป.เวณิ) ประเพณีนิยม น. ประเพณีของสังคมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาและพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2543(2546:788) ได้ให้ความหมายของคำว่า พิธีกรรมไว้ น. การบูชา,แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆที่ปฏิบัติในทางศาสนา

บันทึก พาพิจิตร(2549:77-79) ได้กล่าวถึงการให้ความหมายของประเพณีโดยอ้างในแปลกสนธิรักษ์ (2523:193)ว่า ท่านได้ให้ความหมายของประเพณีว่า ประเพณีเป็นเรื่องของพิธีที่ปฏิบัติสืบๆมา มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขคงไว้บ้าง ประเพณีแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติและได้แบ่งประเภทของประเพณีไว้ 3 ประเภทคือ

1. จารีตประเพณี (Mores) คือประเพณีที่ต้องประพฤติเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาของสังคม ถือกันว่า มีคุณค่าต่อบุคคลในสังคมนั้นๆใครฝ่าฝืนหรือเฉยเมยถือว่าเป็นการละเมิดกฎสังคม ผิดประเพณีของสังคม ถือเป็นความผิดความชั่ว มีโทษ เช่นประเพณีการแต่งงาน

2. ขนบธรรมเนียม (Institution) คือประเพณีที่วางเป็นระเบียบไว้ จะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม เช่นเขียนเป็นกฎหรือระเบียบให้กระทำร่วมกันมีข้ออ้างอิงเป็นตัวบทกฎเกณฑ์ โดยอ้อมหรือโดยปริยาย คือรู้กันเอง ถือสืบๆกันมา คนในถิ่นนั้นปฏิบัติกันอย่างนั้น เช่น ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) คือเรื่องเกี่ยวกับธรรมเนียมสามัญของสามัญชน ไม่ถือเอาผิดเอาถูก ไม่มีการลงโทษ ปรับไหมเหมือนจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบเคร่งครัดเหมือนขนบธรรมเนียม ผู้ทำผิดประเพณีนี้ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายหรือมีโทษมากนัก เพียงแต่ถือว่า ผู้ผิดประเพณีเป็นผู้ไร้การศึกษา ขาดคุณสมบัติผู้ดี เช่นการแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ การยืน เดิน นั่ง นอน อันไม่เหมาะสม เป็นต้น

ลักษณะของประเพณีไทยถือว่าเป็นพิธีราษฎร์ จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการบวช การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญบ้าน เป็นต้น

2. ประเพณีส่วนร่วม ได้แก่ประเพณีที่ทุกคนในชาติจะกระทำร่วมกัน เช่นประเพณีทำบุญปีใหม่ ตรุษสงกรานต์ ประเพณีทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

3. ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่การแต่งกายของชาวภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ การทำบุญร่วมกันของชาวภาคเหนือ การทอผ้าของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแสดงหนังตะลุงของชาวภาคใต้ การร่ำวงของภาคกลาง เป็นต้น

ประเพณีของครอบครัวจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยให้จัดพิธีทางศาสนาที่สำคัญคือประเพณีการบวช การแต่งงาน พิธีการตาย ซึ่งแต่ละประเภทพอสรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีการบวช เป็นประเพณีที่ชายไทยอายุ 20 ปีขึ้นไปต้องบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล การบวชถือว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนา บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติ เช่น พ่อเมื่อนำบุตรชายไปฝากท่านเจ้าอาวาสที่วัด เพื่อให้รับเป็นศิษย์เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนบรรพชาอุปสมบท ซึ่งเรียกว่า นาค พิธีบวช มีพิธีปลงผม พิธีทำขวัญนาค พิธีแห่นาค อาจจะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เมื่อก่อนจะบวช 1 พรรษาหรือ 3 เดือน อาจจะมาหรือน้อยกว่าก็ได้ขึ้นอยู่กับศรัทธาและกาลเวลาของผู้บวช ในสมัยก่อนผู้ที่บวชเรียนมา เมื่อลาสิกขาออกเป็นคฤหัสถ์จะเรียกว่า “จิต”ซึ่งมาจากคำว่า บัณจิต หมายถึงคนที่บวชเรียนอบรมศึกษามาแล้ว

2. ประเพณีการแต่งงาน สังคมทุกสังคมถือปฏิบัติกัน ย่อมแตกต่างกันออกไปตามลักษณะคตินิยมเชื่อธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมา จุดหมายสำคัญก็เพื่อผูกความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นเพื่อประกาศความสัมพันธ์นั้นสามีภรรยาและให้เป็นไปตามประเพณี นิยมในสังคมไทยแต่ละท้องถิ่นอาจจะมีขั้นตอนของการปฏิบัติแตกต่างกันออกไปบ้างแต่โดยส่วนรวมแล้วจะมีแนวปฏิบัติคล้ายๆกัน มีพิธีสู่ขอ พิธีหมั้น พิธีแห่ขันหมาก การรดน้ำประสาธพร การทำบุญเลี้ยงพระ พิธีส่งตัวเจ้าสาว เป็นต้น

การประกอบพิธีในขั้นตอนต่างๆมักจะมีการหาฤกษ์ยามที่ดีเสียก่อน โดยมีความเชื่อว่า เมื่อฤกษ์ที่ดีแล้วจะทำให้คู่สมรสอยู่กินด้วยกันอย่างมีความสุข

การสู่ขอเป็นประเพณีที่ทำกันมานานแล้ว และยังถือปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางกล่าวได้ว่าการกระทำทุกราย เพียงแต่ว่า บางรายอาจจะกระทำกันอย่างง่าย ๆ อย่างไม่เป็นพิธีการ อย่างไรก็ตาม ถือกันว่า พิธีการสู่ขอเป็นสิริมงคลทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง และเป็นการให้เกิดดิแก่ฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะให้เต้าแก่ไปทาบทามผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและตกลงเรื่องสินสอดทองหมั้น ถ้าฝ่ายหญิงไม่จัดข้อม ก็จะมีพิธีการสู่ขอ การหมั้น และพิธีอื่นๆ ต่อไป

3. พิธีการตาย การตายเป็นที่สุดของชีวิต คนตายไปแล้วก็ไม่สามารถทำอะไรได้อีก จึงตกเป็นภาระของคนที่อยู่เบื้องหลังที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการให้เป็นไปตามประเพณี ประเพณีไทยแต่เดิมนั้น เมื่อคนหมดลมหายใจไปแล้วก็จะจุดเทียนประจำชีวิตที่เคยจุดให้ในวันแรกเกิดไว้ข้างๆเตียง

ไม่แต่ต้องรบกวนผู้ตายก่อนไฟดวงนั้นจะดับไป ซึ่งแสดงว่าได้ตายไปแล้วอย่างแน่นอน ก็จะเผา หรือใช้สำลีชุบน้ำอุ่นเช็ดถูและรัดเส้นเอ็นให้มีสภาพศพที่น่ายุ แล้วจัดดอกไม้ รูปเทียนอย่างละ 1 ดอก กับดอกไม้ 1 กระถาง ซึ่งเรียกว่า รูปเทียนลาตาย ไปบอกเล่าผู้ที่นับถือและบอกเวลารดน้ำศพให้ญาติพี่น้องและเพื่อนสนิททราบ

การอาบศพ เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้ตาย พิธีอาบน้ำศพจะใช้รดศพแทนคือรดที่มีมือผู้ตาย ต่อจากการอาบน้ำแล้วก็จะเอาศพลงหีบ(โลง) ศพที่เตรียมเอาไว้ บางคนก็จะตั้งศพไว้ในบ้านเพื่อสะดวกแก่การทำบุญให้ทานต่อหน้าศพ ไปจนถึงวันเผาศพ บางคนไม่สะดวกก็อาจนำศพไปที่วัด การตั้งศพบำเพ็ญกุศล 3 คืนหรือ 5 หรือ 7 ตามที่เจ้าภาพสะดวก หลังจากนั้นก็จะทำการฌาปนกิจศพ หลังการทำการฌาปนกิจศพแล้ว จะทำบุญ 7 วัน 50 วัน หรือ 100 วัน อาจจะเป็นที่บ้านหรือที่วัด ตามสะดวก บางแห่งนิยมนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ หรือบวชสามเณรให้แก่ผู้เสียชีวิต ซึ่งก่อนแต่นั้น ในระหว่างนั้น จะมีการสวดพระอภิธรรม โดยพระสงฆ์จำนวน 4 รูปในวันที่ทำบุญเผาศพจะนิมนต์พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพลตามกำลังศรัทธาของเจ้าภาพและนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 4 รูปสวดหน้าศพ มีการทอดผ้าบังสุกุล สวดมาติกาบังสุกุล เป็นต้น ซึ่งเป็นประเพณีนิยมของแต่ละท้องถิ่นที่ปฏิบัติกัน

3. ประเพณีที่ชาวพุทธไทยมีกิจกรรมร่วมกัน เช่นพิธีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ประเพณีสงกรานต์คนไทยได้เริ่มประเพณีนี้ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงปัจจุบันนี้ โดยกำหนดจัดในวันที่ 13 -16 เมษายน ถือว่าเป็นปีใหม่ไทย เมื่อทางราชการกำหนดให้วันที่ 1 มกราคมเป็นปีใหม่ตามคคิชาวลโลก ในเทศกาลวันสงกรานต์มีการทำบุญตักบาตร การปล่อยนก ปล่อยปลา สรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ รดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ การสาดน้ำรดน้ำกัน เป็นต้น โดยประเพณีสงกรานต์มีประสงค์เพื่อขอพระจากผู้ใหญ่และความสนุกสนาน

ประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่พระสงฆ์เข้าจำพรรษาในช่วงฤดูฝนเป็นเวลา 3 เดือน โดยทั่วไปชาวพุทธไทยไปทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝน เทยธรรม เทียนพรรษา แก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาตลอดไตรมาส

ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นประเพณีที่สืบเนื่องจากการเข้าพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้ว จะมีพิธีทอดกฐินนับตั้งแต่แรม 1 ค่ำเดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 เป็นประเพณีที่ชาวพุทธไทยทอดกฐินแก่พระสงฆ์ตามวัดวาอารามที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนการทอดผ้าป่า เป็นการทอดผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์ได้ตลอดปีไม่จำกัดกาลเหมือนการทอดกฐิน

นอกจากพิธีดังกล่าวแล้วมีประเพณีท้องถิ่น อาจจะปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจัดขึ้น ในโอกาสต่างๆในท้องถิ่นนั้นๆ ในการทำบุญประเภทต่างๆจะมีระเบียบขั้นตอนต่างๆซึ่งเรียกว่า พิธีกรรมหรือศาสนพิธีในเรื่องนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของพิธีกรรมและความสำคัญของพิธีกรรม ดังนี้

กรมการศาสนา (2547: 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า พิธีกรรมไว้ดังนี้ คำว่า พิธี คือแบบแผนหรือแนวทางการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เป็นขั้น เป็นตอน อันจะทำให้งานที่จัดขึ้นเป็นไป ด้วยความถูกต้องราบรื่น เรียบร้อย และบรรลุจุดหมายของงาน คำว่า กรรม คือ การกระทำ พิธีกรรม จึงเป็นงานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อตามขนบธรรมเนียมเพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคล ดังนั้น คำว่า พิธีกรรมหมายถึงการกระทำที่มีแบบแผน ระเบียบพิธีการที่ผู้ประกอบพิธีทางศาสนา สร้างสรรค์ขึ้น คู่ศักดิ์สิทธิ์และขลังสร้างความเชื่อมั่นและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา เป็นสิ่งขโลมใจให้ศาสนิกชนมีความชื่นใจ อิ่มใจ พิธีกรรมทางศาสนา จึงเป็น องค์ประกอบที่สำคัญ สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับศาสนิกชนจนกว่าจะเจาะหรือทำลายเปลือก ทะลุไปสู่แก่นแท้ของศาสนาได้ ศาสนพิธีจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อการ ดำรงอยู่ของศาสนาเช่นกัน

พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต)(2537:24) ได้แสดงถึงความสำคัญของพิธีกรรมว่า อีก ด้านหนึ่งพิธีกรรมเป็นสิ่งที่น้อมจิตใจให้เกิดความเลื่อมใส และเพิ่มพูนศรัทธา เพราะพิธีกรรมที่ทำให้ ถูกต้องจะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความพร้อมพร้อม ความพร้อมเพรียงและความประสาน กลมกลืน เช่นคนเป็นร้อยเป็นพัน ถ้าสวดมนต์ประสานเสียง กิริยาจากก็เรียบร้อย ทำให้เกิด ศรัทธาปสาทะพร้อมกัน

ปทุมพงศ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์(2550:61) ได้แสดงถึงความเชื่อและพิธีกรรมไว้ในงานวิจัยว่า พื้นที่ของกรุงศรีอยุธยาซึ่งแต่เดิมคือหนองโสน เป็นอดีตเมืองเก่าของเขมรซึ่งเคยนับถือศาสนา พราหมณ์มาก่อนนั่นเอง ทำให้เกิดคติความเชื่อว่า “พุทธกับไสยอาศัยกัน” ขึ้นอย่างแพร่หลาย ตรงนี้เองที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาแตกต่างจากอาณาจักรสุโขทัย อยู่ที่ว่ากษัตริย์สมัยอยุธยาได้รับอิทธิพล จากลัทธิเทวราชของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูซึ่งรับมาแต่อาณาจักรพระนคร ทำให้มีการจัดพระราช พิธีวงเสาศลัทธิเมืองตามแบบลัทธิเทวราช ซึ่งมีการจับคนเป็นๆมาเช่นสังเวद्यด้วย

คติความเชื่อลัทธิศาสนาพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่ออาณาจักรกรุงศรีอยุธยาในเบื้องต้นของพิธี ราชากิเษกของพระเจ้าอู่ทองปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยานั้น พระองค์ได้ทรงเชิญพราหมณ์ มาจากกรุงพาราณสี ประเทศอินเดียมาเพื่อประกอบพิธีดังกล่าวให้การของชาวกรุงเก่าว่า

“ สมเด็จพระเจ้าอู่ทองผู้ครองกรุงศรีอยุธยาเป็นพระแผ่นดินใหญ่ในสยามประเทศ มีกรรมล เจตนาจำนงผูกพันในสัมพันธไมตรีต่อกรุงพาราณสีราชธานี ขอเจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้า

กรุงพาราณสี ผู้ซึ่งอยู่ในทศพิศราชธรรมอันมหาประเสริฐ ด้วยบัดนี้ กรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นมิตรของพระองค์ประสงค์จะได้พราหมณ์ผู้รู้ราชพิธี 8 คน อันเป็นเผ่าพงษพราหมณ์แท้แต่อกโตชาติ มากระทำการราชพิธีราชาภิเษกให้เป็นสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลและเป็นแบบอย่างราชประเพณีไว้ในสยามประเทศสืบไปภายหน้าสิ้นกาลช้านาน” (พันตรีหลวงพระโยธาธรรมนิเทศ. 2546: 53)

ในการสร้างเสาหลักเมืองของกรุงศรีอยุธยามีเรื่องเล่ากันได้มีการนำชีวิตของคนผู้เคราะห์ร้ายจำนวน 4 คนฝังที่ศาลหลักเมืองเพื่อให้เป็นเทพารักษ์เฝ้าศาล ซึ่งเป็นความเชื่อลัทธิขงจื้อที่ต้องใช้ชีวิตคนหรือสัตว์เป็นเครื่องสังเวยบูชา

พลาตินัส สิทธิชัยกิจ(2537:29)ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพิธีวางเสาหลักเมืองเอาไว้ว่า โบราณถือว่า พิธีสร้างพระนครหรือสร้างบ้านเมืองต้องฝังอาถรรพ์ 8 ประตุมือง ต้องฝังเสาหลักเมือง การฝังเสาประตู เสาหลักเมือง และเสามหาปราสาท ต้องเอาคนเป็นๆฝังลงในหลุม ในการกระทำพิธีต้องเอาคนชื่อ อิน. จัน. มั่น. คง. ไปนั้น ใครเคราะห์ร้ายเกิดขานรับขึ้นมาก็จะถูกเอาตัวไปฝังในหลุมกลายเป็นผีเฝ้าเสาหลักเมืองเฝ้าปราสาท เฝ้าประตูไป

ลัทธิขงจื้อต่างๆที่มีในสมัยอาณาจักรอยุธยา สันนิษฐานว่า เกิดจากแนวความคิดความเชื่อของขอม โบราณที่คนไทยเกี่ยวข้องในฐานะเป็นประเทศที่คนไทยรับวัฒนธรรมของขอมมาช้านาน โดยขอมรับมาจากลัทธิประเพณีของศาสนาพราหมณ์มาอีกทอดหนึ่ง เช่นการประกอบพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั้น ทำให้พระมหากษัตริย์ไทยทรงเห็นว่า พิธีกรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งที่ดีงาม อีกประการหนึ่ง น่าจะเป็นสาเหตุที่ไทยเห็นความยิ่งใหญ่ของขอมในด้านต่างๆ พระมหากษัตริย์จึงต้องการสร้างให้อาณาจักรไทยยิ่งใหญ่เช่นขอมบ้าง จึงมีโบราณสถานหรือเทวสถานคล้ายๆของขอมอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ขอมรับจากอารยธรรมของอินเดียซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวอุษาคเนย์

ลัทธิความเชื่อที่ได้รับจากศาสนาพราหมณ์ เช่นเรื่องการสร้างศาลหลักเมืองในปัจจุบันนี้มีกระจายอยู่ทั่วไปในสังคมประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ ศาลหลักเมืองในระดับจังหวัด ซึ่งได้มาจากศาสนาพราหมณ์ แต่หอพระประจำจังหวัดเพื่อให้ประชาชนกราบไหว้ไม่กระจายทั่วไปทุกจังหวัด มีบางจังหวัดเท่านั้น ในระดับชาวบ้านที่ปลูกบ้านเรือนจะมีศาลพระภูมิสร้างไว้ประจำบ้าน ประจำบริษัท โรงงาน ซึ่งรวมทั้งหน่วยงานของรัฐทั้งระดับกระทรวง กรม กองต่างๆ เพื่อกราบไหว้บูชาเช่นสรวงกันนั้น ซึ่งปัจจุบันนี้จะเห็นอยู่ทั่วไป เป็นหลักฐานที่ประจักษ์ให้เห็นกันทั่วประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นซึ่งวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่มีลัทธิความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แฝงลึกๆอยู่ในจิตใจของคนไทย จนยากที่แยกแยะอะไรเป็นของพระพุทธศาสนาหรือของศาสนาพราหมณ์

ดังนั้น ลัทธิพิธีกรรมต่างๆในราชอาณาจักรอยุธยา นั้น จะได้รับจากคติความเชื่อของลัทธิศาสนาพราหมณ์นั้น จะเห็นได้ว่า พระนามของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาส่วนมาก จะเกี่ยวข้องกับพระนามของพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระรามธิบดี พระนเรศวร พระนารายณ์ พระรามศวร เป็นต้น แต่พระนามทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็นเช่นกัน เช่น พระบรมไตรโลกนาถ พระมหาธรรมราชา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลต่อราชสำนักกรุงศรีอยุธยา มาก เช่น พิธีประจำปีครบ 12 เดือน จะเป็นพิธีกรรมของพราหมณ์เป็นส่วนมากเช่น พระราชพิธีสงกรานต์ ในเดือน 5 พระราชพิธีจรดพระนังคัล (แรกนาขวัญ) ในเดือน 6 เป็นต้น ประเพณีและพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พระราชพิธีอาสาฬหบูชา อุปสมบทพระภิกษุและบรรพชาสามเณรเท่าพระชนมายุ เดือน 10 เป็นพระราชพิธีภัทรบท เป็นพิธีฉลองพระภิกษุและสามเณรนาคหลวง เดือน 11 พระราชพิธีพระราชทานจุลจกฐิน เป็นต้นจะเห็นว่า ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆจึงปะปนกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดขึ้นในเดือนต่างๆตามประเพณีและระเบียบพิธีกรรมที่เนื่องด้วยคติความเชื่อประชาชนทั่วไป และราชประเพณีที่จัดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณกาล

ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ศาสนพิธี ที่นิยมจัดขึ้นในฐานะเป็นพระราชพิธี และพิธีกรรมทั่วไปของประชาชนที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ประเพณีและพิธีกรรมของสังคมไทยนั้นเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ และมีนักวิชาการได้ให้ความสำคัญของพิธีกรรมไว้ดังนี้

ประชิด สกณะพัฒน์(2548:8) แสดงความเห็นเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมในพระพุทธศาสนาว่า ศาสนพิธีหมายถึงประเพณีทางศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า และพิธีถวายผ้าจ่านาพรรษา เป็นต้น และกล่าวถึงคุณค่าของศาสนาที่มีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ 6 ประการ คือ

1. เกิดศรัทธาในศาสนา
2. เป็นสิ่งน้อมนำให้ศาสนิกชนละเว้นความชั่ว ทำความดี และทำใจให้บริสุทธิ์
3. เข้าใจหลักธรรมของศาสนา
4. เกิดความสุขใจต่อผู้ปฏิบัติ
5. เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
6. เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมสืบไป

พิธีกรรมที่กระทำในโอกาสต่างๆ ลักษณะสำคัญของประเพณี คือสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ประเพณีที่กล่าวถึงคติความเชื่อและการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามของสังคมโลกและสังคมไทย

เดือน คำตี (2545: 45) ได้แสดงถึงความสำคัญของพิธีกรรมไว้ดังนี้

พิธีกรรมทุกอย่างมีความสำคัญต่อจิตใจ มีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจมาก สามารถสะกดให้ผู้อยู่ในพิธีทุกคนสงบเยียบ หยุคกิจกรรมอื่นๆ หันมาสนใจเตรียมทำสิ่งเดียวกันอย่างเอาจริงเอาจัง ทุกคนสำรวมเตรียมตัวเตรียมใจพร้อมที่จะทำเรื่องนั้น พิธีกรรมอาจจะเริ่มจากคนสองคนสามคน ทำอย่างหนึ่งอย่างใดพร้อมเพรียงกัน และจะชักจูงให้คนจำนวนมากหันมาทำตามไปได้ ในระยะแรกอาจจะทำตามเพียงสักว่าทำ โดยเสียไม่ได้ แต่ถ้าทำหลายครั้งหลายหน ทำนานๆไป จิตใจจะพลอยโน้มน้อมตามไปด้วย และได้กล่าวถึงพิธีกรรมว่ามีความสำคัญและมีคุณค่าหลายประการคือ

1. เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ศาสนาของกลุ่มเทวนิยมแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ในศาสนาอเทวนิยมแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผู้ปฏิบัติธรรม

2. เป็นเครื่องสร้างศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมในการแสดงพิธีกรรม เช่น การกราบ การไหว้ การสวดมนต์ด้วยเสียงอันดังอันน่าเกรงขาม รวมทั้งการใช้อุปกรณ์ เช่น ดอกไม้ รูปเทียน เป็นต้น

3. เป็นเครื่อง ชักจูง ดึงดูดอารมณ์ ทำให้เกิดความสุขสบายใจ เอบอ้อมใจปรารถนาที่จะรักษารูปแบบเนื้อหาและอุดมคติของพิธีกรรมนั้น พิธีกรรมเป็นเปลือกที่ห่อหุ้มแก่นของศาสนาไว้ พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำศรัทธาเลื่อมใส เป็นสื่อที่ทำให้ผู้ศรัทธาเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาได้

พิธีกรรมจึงมีความสำคัญต่อจิตใจที่เป็นภาวะที่เร้นลับและศักดิ์สิทธิ์ มีผลต่อสภาพจิตใจของผู้ศรัทธาต่อศาสนา ทำให้มีความสุขและอ้อมใจและเป็นหนทางที่ชักนำเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดของศาสนาได้ พิธีกรรมที่คนไทยจัดขึ้นในโอกาสต่างๆนั้นถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นของตนเอง

วัฒนธรรมในสังคมไทย

วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมในสังคมไทยมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลากหลาย ซึ่งจะยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2543 (2546:1058) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า สิ่งที่ทำความเจริญอกงามให้หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะเช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์และคณะ (2547:15-16) ได้กล่าวถึงการอธิบายความหมายของวัฒนธรรมของนักการศึกษาไทยและต่างประเทศสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นและได้มีใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อ

ปี พ.ศ.2483 โดยทรงแปลจากภาษาอังกฤษ คือ culture ซึ่งเป็นคำที่มาจาก cultural ในภาษาละติน อันหมายถึง การเพาะปลูกคือการปลูกฝัง

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน (อ้างในภัทรพร จันตะนี 2555:7)

ชำระ พาชี (2545:31) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม ว่า คือ ความเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นจากบรรพบุรุษแล้วถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งเรียกอย่างหนึ่งว่า มรดกทางสังคม พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรมไว้ดังนี้ วัฒนธรรม หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ ศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึงสภาพที่เป็นความเจริญงอกงาม และได้แสดงถึงประเภทของวัฒนธรรมไว้ 2 ประเภทคือ ความเจริญทางวัตถุและความเจริญทางจิตใจว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง ความอยู่กินดี มีที่อยู่อาศัย มีสิ่งอุปโภค ฯลฯ และความเจริญทางจิตใจ หมายถึง มีความซื่อสัตย์ มีเมตตากรุณา มีความบริสุทธิ์ใจไม่อิจฉาริษยา และไม่มีกรรมตระหนี่ ฯลฯ ยังหมายความรวมถึงสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงามได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันเป็นเครื่องบำรุงความคิดให้เกิดปัญญาและศาสนา จรรยา ศิลปะ วรรณคดี กฎหมาย ตลอดจนระเบียบประเพณี ซึ่งเป็นส่งเสริมความรู้สึทางจิตใจให้งอกงาม อันเป็นความสุขใจ

วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้สมดุลกัน หากชาติใดมีวัฒนธรรมสองประเภทนี้ไม่สมดุลกัน จะเรียกว่ามีวัฒนธรรมสมบูรณ์ไม่ได้และเกิดอันตราย

สนธิ บางยี่ขันซ์และวิธาน สุชีวคุปต์(2533: 92-93) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมว่ามี 3 ประการซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. ความคิด (Ideas) หรือวัฒนธรรมทางความคิด (คติธรรม) ได้แก่ความเชื่อต่างๆซึ่งแสดงออกในทางศาสนา วรรณคดี สุภาษิตหรือคติชาวบ้าน เช่นคนไทยได้ทำบุญด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ด้วยหลักความเชื่อเรื่องกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ทำบุญหรือทำกรรมดี จะเกิดในสุคติ หรือเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุนิพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

2. ปทัฏฐาน (Norm) วัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี (เนติธรรมและสหธรรม) ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบวิถีประชา จารีต กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ กฎ กติกา หรือกฎหมายของบ้านเมือง รวมถึงหลักคำสอนทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาเช่น การบวช การแต่งงาน เป็นต้น ในสังคมไทยไม่ว่า กฎเกณฑ์หรือระเบียบต่างๆล้วนมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา

3. วัตถุ (Material) หรือวัฒนธรรมทางวัตถุ (วัตถุธรรม) ซึ่งออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ ประดิษฐ์กรรม และสถาปัตยกรรม ในสังคมไทยล้วนมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วัดวา

อาราม วิหาร การสร้างบ้านทรงไทย หรือปราสาทราชวังอันเป็นเหมือนวิมานล้วนแต่เป็นคติความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา

จาง อติวัฒน์สิทธิและคณะ(2547:16-18) ได้แสดงถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านตัวแทน เช่นพ่อ แม่ ครู เพื่อเป็นต้นก่อก่อให้เกิดอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้เกิดพฤติกรรมที่มีผลมาจากการเรียนรู้ทั้งการสร้างทัศนคติ ความรู้และค่านิยมสะสมเป็นประสบการณ์และวัฒนธรรมทางวัตถุที่แสดงออกมาจึงไม่เหมือนกัน

2. เป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกัน จากพฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่งแต่เป็นของสังคมและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

3. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นการสืบทอดจากช่วงหนึ่งไปยังอีกช่วงหนึ่งและแพร่กระจายระหว่างระหว่างสมาชิก โดยแสดงว่าเป็นภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด อาจจะมาในรูปแบบของการพูด การเขียน การจารึกในที่ต่างๆตามความเหมาะสม

4. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ ได้แก่อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น การพัฒนาขั้นพื้นฐานนี้ เดิมอยู่ในลักษณะเรียบง่ายต่อมาพัฒนาประณีต สวยงามละซับซ้อนมากขึ้น

5. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะมนุษย์ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ

6. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินสำหรับการดำเนินชีวิต โดยนำองค์ประกอบย่อยๆของวัฒนธรรมหลายๆอย่างประสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้สังคมอยู่ได้

7. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สิ่งใดที่สมาชิกเห็นว่าดีงาม สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนจะยึดถือและปฏิบัติตาม วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิต

8. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ คำว่า อินทรีย์ หมายถึงตัวตน รูปร่างๆหรือสารลักษณะที่เหนืออินทรีย์คืออยู่เหนือธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของเอกัตตบุคคลสิ่งเหล่านี้ทำให้ชีวิตรอดได้ทางกายภาพและทางสังคม

ดังนั้น วัฒนธรรมเป็นกรอบหรือแนวทางสำหรับให้เราประพฤติปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้เกิดความงอกงามอันก่อให้เกิดประโยชน์สุขเจริญก้าวหน้าทั้งส่วนตน ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ รูปแบบต่างๆล้วนปรากฏอยู่ในขอบข่ายของวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นคติ

ธรรม เนติธรรม สหธรรมและวัตรธรรม ประเพณีและพิธีกรรมจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งอาจจะเป็นนิรันดร์ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยความกลมกลืนยวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชนและในทางพฤตินัยหมายถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับและให้คุณค่าว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม

ลักษณะพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมหรือ ศาสนพิธีซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากศาสนาและถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของทุกศาสนา โดยทั่วไปองค์ประกอบของทุกศาสนามีศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนสถาน และศาสนพิธี สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของศาสนาที่สำคัญ อีกประการหนึ่ง คือ พิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเป็นสิ่งหล่อหลอมศาสนธรรมที่ศาสนิกชนได้แสดงถึงศรัทธาของตนที่มีต่อศาสนานั้น พิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นรูปธรรมแทนที่สิ่งที่เป็นนามธรรม โดยการแสดงออกทางศิลปกรรมบ้าง ทางปฏิมากรรมบ้าง หรือพิธีอื่นๆที่แสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับศาสนา พิธีกรรมทางศาสนาอาจจะแสดงออกทางส่วนตนเช่น การไหว้พระสวดมนต์ หรืออาจจะเป็นหมู่เป็นพวก เช่น การสวดมนต์หมู่ หรือการเวียนเทียนในวันสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ดังนั้น พิธีกรรมจึงมีความสำคัญต่อการปลูกฝังความเลื่อมใสศรัทธาของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสเลื่อมใส และสร้างความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้ที่เลื่อมใสแล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นต่อสิ่งที่ตนเคารพบูชา พิธีกรรมยังมีความหมายมากกว่านี้อีก คือเป็นเครื่องฝึกวินัยหรือเป็นพื้นฐานในการฝึกฝนพัฒนาคนในด้านศีลอีกด้วย

คำว่า พิธี คือแบบแผนหรือแนวทางการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เป็นขั้น เป็นตอน อันจะทำงานที่จัดขึ้นเป็นไปด้วยความถูกต้องราบรื่น เรียบร้อย และบรรลุจุดหมายของงาน(กรมศาสนา 2547:1) กรรมคือ การกระทำ พิธีกรรม จึงเป็นงานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อตามขนบธรรมเนียมเพื่อความขลัง หรือความเป็นสิริมงคล ดังนั้น คำว่าพิธีกรรม หมายถึงการกระทำที่เป็นแบบแผน ระเบียบพิธี การที่ผู้ประกอบพิธีทางศาสนาสร้างสรรค์ขึ้น คู่ศักดิ์สิทธิ์และขลังสร้างความเชื่อมั่นและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดศรัทธาคือศาสนาพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสิ่งที่ขโมใจให้ศาสนิกชนมีความชื่นใจ อิ่มใจ พิธีกรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของศาสนาทั้งหลาย สำหรับในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ 2 ประเภทคือ พิธีกรรมของพระสงฆ์และพิธีกรรมของผู้ครองเรือน ซึ่งมีข้ออธิบายโดยย่อดังนี้

พิธีกรรมของพระสงฆ์ ถือว่า เป็นหน้าที่และเป็นกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำโดยตรง เพราะพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระวินัย เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เช่น พิธีอุปโลกนกรรม เป็นพิธีกรรมที่ที่พระสงฆ์ต้องกระทำในที่ประชุมสงฆ์เช่น การแจกภัตแก่พระสงฆ์

การอุปโลกน์กฐินเป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมประเภทนี้ไม่ต้องกระทำในอุโบสถ ส่วนพิธีกรรมประเภท ต่อมาของพระสงฆ์คือ ญัตติกรรม เป็นพิธีกรรมที่พระสงฆ์ประชุมเป็นพวกเป็นพรรค เป็นหมู่ ต้อง ปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด ต้องมีพระสงฆ์ที่เพียงพอสำหรับพิธีกรรมนั้นๆ เช่น การอุปสมบท การสวดพระปาติโมกข์ การกรานกฐินเป็นต้น

สำหรับพิธีกรรมของฆราวาสผู้นับถือพระพุทธศาสนานั้น จะไม่ได้บัญญัติไว้ในพระวินัย เหมือนวินัยของพระสงฆ์ ฆราวาสผู้ครองเรือนปรารถนาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วประกอบพิธีกรรม ขึ้น เช่น ประสงค์จะทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือเฉลิมฉลองการได้ยศได้ตำแหน่งเป็นแล้วอาราธนา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญหรือความก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งเป็นงาน มงคล อีกประการหนึ่งเมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัว เช่น การที่ญาติมิตรเสียชีวิตลง ได้ ปรารถนาเหตุนั้น แล้วประกอบพิธีกรรมเพื่อบรรเทาความทุกข์นั้น จึงประกอบพิธีกรรมในงานที่เป็น งานอวมงคลขึ้น ดังนั้น ฆราวาสหรืออุบาสกอุบาสิกาจึงประกอบพิธีกรรมขึ้นอาจจะเป็นงานมงคล หรืออวมงคลก็ได้ตามลักษณะของพิธีกรรมตามคติความเชื่อที่เนื่องมาจากพระพุทธศาสนา

การทำบุญในพระพุทธศาสนา หรือการประกอบพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาจะครอบคลุม เกี่ยวกับทำบุญ 3 ประการ คือ การให้ทาน การรักษาศีลและการเจริญภาวนา ซึ่งเรียกว่า บุญกิริยา วัตถุ หรือวัตถุที่ตั้งแห่งการทำความดี

การให้ทานหรือทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน ได้แก่ การบริจาคลังของ (วัตถุทานหรือ อามิสทาน) การให้ความรู้ (ธรรมทาน) และการให้อภัย ไม่ผูกใจโกรธ อาฆาตพยาบาท (อภัยทาน)

การรักษาศีลหรือศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ซึ่งควบคุมกาย วาจาให้เป็นคนสะอาด สุจริต ไม่เบียดเบียนให้คนอื่นหรือตนเองมีความทุกข์ความเดือดร้อน ซึ่งฆราวาสมีการรักษาศีล 5 ศีล 8 ศีล สำหรับพระสงฆ์มีศีล 227 ข้อที่พึงสังวรรักษาในเพศนั้นๆ

การเจริญภาวนา หรือภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา หมายถึงการฝึกฝนพัฒนา จิตใจของคนที่เข้มแข็ง(สมรรถภาพจิต)ให้คิดดี(คุณภาพจิต)และมีความสุข(สุขภาพจิต) ผู้เจริญ ภาวนาทั้งสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เป็นคนสงบและมีปัญญาเข้าใจโลกและชีวิตตาม ความเป็นจริง

จรรยา รัตนกาล (2548:218-224) การทำบุญหรือบุญกิริยาวัตถุนี้เป็นประเพณีของชาวพุทธ และเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ ซึ่งสามารถประมวลลงในหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาคือการไม่ทำชั่ว ทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน โอวาทปาติโมกข์

อีกประการหนึ่ง โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราช ธานีจนถึงปัจจุบันนี้ หลักพุทธธรรมที่นำมาประพฤติปฏิบัติด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา

เป็นเรื่องของศีล ด้านจิตเจ้านั้นต้องพัฒนาให้เข้มแข็งหรือมีสมรรถภาพ มีคุณภาพและมีความสุข เป็นเรื่องเกี่ยวกับสมาธิหรือจิตศึกษา และการใช้ความรู้พิจารณาไตร่ตรองเรียกว่า ปัญญา องค์ประกอบทั้ง สามด้านเหล่านี้ ทำให้บุคคลเพียบพร้อมเป็นคนสะอาดสุจริต สงบและสว่างตามหลักของไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา)

พิธีกรรมซึ่งประเพณีทำบุญในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 หมวดคือ หมวดกุศลพิธี หมวดบุญพิธี หมวดทานพิธีและหมวดปกิณณะ ซึ่งแต่ละหมวดมีข้ออธิบายโดยสรุปได้ดังนี้

1. หมวดกุศลพิธีว่าด้วยการบำเพ็ญกุศล เป็นหมวดที่รวบรวมพิธีสำหรับการปฏิบัติในการบำเพ็ญกุศล โดยย่อมี 3 ประการคือ พิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสมาทานศีล 5 ศีล 8 และพิธีวันสำคัญทางศาสนาโดยลักษณะการจัดนั้น มีการเตรียมดอกไม้รูปเทียนการบูชาพระรัตนตรัย การกล่าวปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ การสมาทานศีล 5 หรือศีล 8 ตามประเพณีนิยมของชาวพุทธที่ปฏิบัติกันมา และการบุญให้ทาน รักษาศีลและเวียนเทียนรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันวิสาขบูชา เป็นต้น ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวพุทธทั่วไปได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมไทย

2. หมวดบุญพิธี หมายถึงการทำบุญเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญหรือปรารถนาการสูญเสียแล้ว บุญพิธีมี 2 ประเภทคือ งานมงคลและงานอวมงคล งานมงคลเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องการทำบุญทำเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิต โดยปรารถนาเหตุดีเช่น ทำบุญวันเกิด ทำบุญฉลองอายุ งานแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฉลองยศ ฉลองตำแหน่ง งานทำบุญหมู่บ้าน เป็นต้นตลอดถึงการเฉลิมฉลองสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า งานสมโภช ส่วนงานอวมงคล เป็นการทำบุญเนื่องจากสูญเสียญาติมิตร หรือผู้ที่ตนเคารพบูชา เป็นการทำบุญขวนขวายเพื่ออุทิศกุศลให้ผู้วายชนม์หรือบรรเทาความทุกข์โศกที่เกิดขึ้นและนำความสุขหรือกำลังใจที่ดีกลับคืนมา เช่นทำบุญงานศพ ทำบุญอุทิศ ทำบุญหลังจากการเกิดภัยพิบัติต่างๆ บุญพิธี เหล่านี้เป็นประเพณีที่ชาวพุทธไทยปฏิบัติกันจนเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมไทย

3. หมวดทานพิธี หมายถึงพิธีที่เกี่ยวข้องกับการถวายทานทั่วไปซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ปาฏิปุคคลิกทานและสังฆทาน ซึ่งมีข้ออธิบายดังนี้ ปาฏิปุคคลิกทาน หมายถึงการให้ทานที่จำเพาะเจาะจงแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งโดยเฉพาะ โดยระบุชื่อพระภิกษุที่ต้องการนิมนต์ไปรับปัจจัย 4 จากทายก ส่วนสังฆทานเป็นการถวายทานโดยไม่จำเพาะเจาะจง หรืออาจจะหมายถึงการสร้างที่เป็นสาธารณะประโยชน์ที่ให้เกิดผลดีแก่คนหมู่มาก ลักษณะการถวายทานแก่พระสงฆ์จะจัดที่บ้านหรือนำไปถวายที่วัดก็ได้ตามความเหมาะสมหรือสะดวกสำหรับผู้รับ(ปาฏิคาหก)และผู้ให้ (ทายก) การถวายสังฆทานมีอานิสงส์มากกว่าปาฏิปุคคลิกทาน

4. หมวดปกิณณกพิธี เป็นพิธีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับการแสดงความเคารพ เป็นต้นซึ่งเป็นการแสดงออกทางกาย วาจา ดูเรียบร้อยเป็นระเบียบ เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสของผู้พบเห็น การเคารพนั้นมีการกราบ การไหว้ การประนมมือ การลุกขึ้นต้อนรับ การอาราธนาพระสงฆ์ในโอกาสต่างๆ การประเคนของแก่พระสงฆ์ ระเบียบในการแสดงความเคารพหรือการอาราธนา การพูดสนทนากับพระสงฆ์ เมื่อกระทำอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความงดงาม และเป็นที่สรรเสริญยกย่องของผู้พบเห็น

ดังนั้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญในรูปแบบต่างๆถือว่าเป็นประเพณีธรรมเนียมที่ดีงามซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปนำมาประพฤติปฏิบัติคู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของพิธีกรรมไว้ดังนี้

ประจัน สกณะพัฒน์(2548:14) ได้กล่าวถึงศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาที่แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

1. กุศลพิธี เป็นการบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับการอบรมความดีความงาม เช่นพิธีรักษาอุโบสถศีล พิธีเวียนเทียนและพิธีสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น
2. บุญพิธี เป็นพิธีทำบุญที่เกี่ยวข้องเนื่องในครอบครัว ทั้งพิธีงานมงคลและอวมงคล เช่น การเจริญพุทธมนต์ การทำบุญเลี้ยงพระ การแสดงธรรมเทศนาและพิธีเผาศพ เป็นต้น
3. ทานพิธี เป็นพิธีการถวายทานแก่พระภิกษุ เช่น พิธีถวายสังฆทาน พิธีถวายผ้าป่าและพิธีทอดกฐิน เป็นต้น
4. รัฐพิธี เป็นพิธีในวันสำคัญของชาติและพระมหากษัตริย์ เช่นวันปิยมหาราช วันจักรี มงคล วันรัฐธรรมนูญ วันจักรีและวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น

สมชัย ศรีนอก (2555:186-188) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของศาสนา เป็นกิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างผู้ปฏิบัติกับความจริงหรือธรรมในศาสนา พิธีกรรมนอกจากเป็นเรื่องความผูกพันระหว่างศาสนิกชนกับศาสนธรรมแล้ว ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความหมายในศาสนา พิธีกรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับวินัยสงฆ์โดยตรงและดำเนินการโดยพระสงฆ์เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับฆราวาส เรียกว่า สังฆกรรม เช่นพิธีบรรพชาอุปสมบท พิธีเข้าพรรษา พิธีออกพรรษา พิธีสวดปาฏิโมกข์
2. พิธีทำบุญในงานมงคล พระสงฆ์และฆราวาสดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต มีการตั้งบาตรน้ำมนต์ด้วยเช่น พิธีทำบุญงานมงคลสมรส พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

3. พิธีทำบุญงานอวมงคล พระสงฆ์และฆราวาสร่วมกัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลญาติที่ล่วงลับไปแล้วและเพื่อขจัดเสนียดจัญไร เช่นทำบุญเกี่ยวกับงานศพ ทำบุญ 50 วัน หรือทำบุญ 100 วัน เป็นต้น

4. พิธีบูชาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นพิธีที่ชาวพุทธปฏิบัติร่วมกัน เช่น พิธีวันวิสาขบูชา หรือวันมาฆบูชา เป็นต้น

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำเพื่อบำรุงจิตใจสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดย การประดับธงธรรมจักรที่วัด สถานที่ราชการ อาคารบ้านเรือน ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ เวียนเทียนปูชนียสถาน

ส่วนพิธีกรรมในวันพระซึ่งจะตรงกับวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ วันพระขึ้น 15 ค่ำหรือวันแรม 14 และ 15 ค่ำ ชาวพุทธทั่วไปจะประกอบพิธีทางศาสนา ด้วยการถวายอาหารแก่พระสงฆ์ รักษาศีล ฟังเทศน์ สวดมนต์ เจริญสมาธิ เป็นต้น ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวพุทธไทยไปร่วมกิจกรรมด้วยกัน โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีในฐานะปาฎิคาหก ส่วนฆราวาสในฐานะทายกผู้เป็นฆราวาสก็จะประกอบกิจกรรมในฐานะผู้ให้

พิธีกรรมทางศาสนาต่างๆที่จัดขึ้น เพื่อให้มีกิจกรรมที่เป็นบุญกุศลร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และฆราวาสที่จัดขึ้นในวันสำคัญในพระพุทธศาสนาหรือวันพระ หรือกิจกรรมพิเศษเช่นการฝังลูกนิมิต เป็นต้น มีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวพุทธมีกิจกรรมร่วมกันเป็นการเชื่อมโยงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น เพื่อกำจัด ละความชั่ว สร้างความดีและชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ด้วยศรัทธาและความเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาและเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งในชาติปัจจุบัน ในชาติหน้าและการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพานของพระพุทธศาสนา

ดังนั้น พิธีกรรมจึงประกอบด้วย ความคิดความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมของสังคมไทยมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นหลักประกอบที่สำคัญโดยมีลัทธิศาสนาอื่นๆเช่น ศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น เป็นองค์ประกอบเสริมที่ทำให้สังคมไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งได้รับมาจากผสมผสานหล่อหลอมมาเป็นวิถีชีวิตของคนไทยที่แสดงออกมาเป็นประจำ พิธีกรรมทำให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมนั้นและเป็นประเพณีของสังคมไทยที่รวมถึงประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยที่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

องค์ประกอบของพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนสถาน และศาสนพิธี องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือ หลักพุทธธรรมคำสอนซึ่งประกอบด้วยปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรมและปฏิเวธธรรมซึ่งเป็นหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในสมัยปัจฉิมพุทธกาล ก่อนพุทธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญ

ของศาสนธรรมว่า เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว พระธรรมวินัยจักเป็นศาสดาของชาวพุทธทั้งหลาย และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ได้รักษาพระธรรมวินัยปฏิบัติสืบทอดจนเป็นมรดกธรรมที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักพุทธธรรมปรากฏในฐานะเป็นหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่คนไทยได้นำมาประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตที่แสดงออกมาเป็นสิ่งที่ดำรงของวัฒนธรรมไทยนั้น ได้มีผู้รู้ได้ให้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญไว้ดังนี้

ขจัดภัย บुरुยพัฒน์(2556:7-8)ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมมีความสำคัญที่จะทำให้การดำเนินชีวิตของแต่ละคนตั้งอยู่บนครรลองของความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ทำให้ผู้คนในสังคม อยู่ร่วมกันด้วยความสุข มีความเห็นอกเห็นใจกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน

บ้านไหน เมืองไหนสังคมใดที่ผู้คนส่วนใหญ่ไว้คุณธรรม บ้านนั้นเมืองนั้นก็จะมีแต่ความรุ่งเรือง เพราะมีการแก่งแย่งแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบกัน ชนิดใครมีเอี่ยวสาวได้สาวเอา ขาดความเมตตาเอื้ออาทรมีอคติ เอาความชอบความชังมาบังคับความถูกต้องชอบธรรม คุณธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงข้าราชการและนักการเมือง เพราะเป็นกลไกสำคัญที่จะนำมาชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญก้าวหน้าความสงบเรียบร้อย

แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ เรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน การเล่นเล่นพวก การวิ่งเต้นใช้เส้นสาย ยังมีให้เห็นเป็นประจำในแวดวงนักการเมือง และข้าราชการ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมทางคุณธรรมอย่างชัดเจน โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงคุณธรรมจริยธรรมไว้หลากหลายซึ่งจะยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

ขจัดภัย บुरुยพัฒน์(2556 :9-10)ได้กล่าวถึงคุณธรรมกับจริยธรรมไว้ว่า เมื่อพูดถึงคุณธรรมต้องพูดถึงจริยธรรม เพราะสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เหมือนพี่น้องฝาแฝดตัวติดกันนั้นแหละ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 จริยธรรมหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติกัน ศีลธรรม กฎศีลธรรม นอกจากนี้ ยังมีท่านผู้รู้ให้อธิบายไว้อีกสองความหมายคือ

อย่างแรก หมายถึง ธรรมหรือหลักความประพฤติที่ควรแก่การยึดถือและปฏิบัติตาม (จริยธรรม) อย่างที่สอง หมายถึงประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดำรงเหมาะสม (คุณธรรม) มองโดยภาพรวมแล้วทั้งสองความหมาย มีความคล้ายคลึงกันคือเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดำรงนั่นเอง

คุณธรรมเป็นเรื่องของคุณงามความดี ความถูกต้อง ความเป็นธรรมที่ควรปลูกฝังในจิตใจ ส่วนจริยธรรม เป็นเรื่องของความประพฤติที่ดีงาม ที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น คุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นของคู่กันและมักใช้ประกอบกัน คุณธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมจะเป็นผลของการมีคุณธรรม

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธทั่วไปนำไปปฏิบัติคือไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาพัฒนากาย วาจา ใจและปัญญา ซึ่งเป็นหลักการที่ชาวพุทธทั่วไปรู้และนำมาปฏิบัติกัน

วินัย สุวาทิน (2552:12-13) ได้แสดงการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธธรรมไว้ในงานวิจัยเรื่อง ไตรสิกขาที่นำมาเป็นหลักในการพัฒนามนุษย์โดยมีหลักความคิดไว้ดังนี้

1. มนุษย์ที่จิตใจมิได้ขัดเกลา ย่อมจะประพฤติทุจริต หมายถึง การประพฤติชั่วหรือประพฤติไม่ดีซึ่งแสดงออกทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ซึ่งประกอบด้วย การประพฤติดัดต่อร่างกายของบุคคลอื่น ต่อทรัพย์สินของบุคคลอื่นและการประพฤติล่วงละเมิดทางกาย และการแสดงออกทางวาจาที่เรียกว่าวจีทุจริต ซึ่งประกอบด้วย การพูดเท็จ พูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อเหลวไหล (พระโสภณคณาภรณ์ .ระบบ จิตตญาโณ.2528:20) พฤติกรรมทุจริตทั้งทางกาย และวาจา เป็นกิเลสอย่างหยาบ สามารถแก้ได้ด้วยการมีศีลที่สมบูรณ์

2. มนุษย์ที่จิตใจมิได้รับการขัดเกลา ย่อมจะประพฤติทุจริต หมายถึง ประพฤติชั่วทางจิตใจ ก็คือ มีความรู้สึกไม่ดี คิดไม่ดี ที่เรียกว่ามโนทุจริต ซึ่งประกอบด้วย ความโลภ ความพยาบาทและความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรมหรือมิจฉาทิฎฐิ ซึ่งมโนทุจริตนี้เป็นตัวสร้างกำแพงกีดกันไม่ให้จิตมนุษย์ได้เข้าถึงความดีงาม กำแพงหรือสิ่งกีดกันตัวนี้คือพอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจ ความคิดปองร้ายหรือพยาบาท ความมีจิตใจห่อเหี่ยว เกลิบเกลิ้ม ความคิดหรือความคิดฟุ้งซ่านและเกิดความรำคาญ รวมทั้งความลังเลสงสัยไม่สามารถตกลงใจได้ กำแพงกีดกันความดีนี้ เป็นกำแพงกีดกันศักยภาพในการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วย (พระโสภณคณาภรณ์.ระบบ จิตตญาโณ 2526:22-23) ในทางพุทธธรรมมีชื่อเรียกว่า นีวรณห้า ทั้งมโนทุจริตและนีวรณห้า สามารถกำจัดด้วยสมาธิ

3. จิตใจของมนุษย์ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทางศีล สมาธิ อย่างสม่ำเสมอ จะมีคุณสมบัติไวต่อการรับรู้สิ่งต่างๆ ทั้งสิ่งเร้าจากภายนอกและภายในตนเอง ซึ่งหมายถึงความรู้สึกและความคิด สามารถพัฒนาปัญญาทั้งสุดมยปัญญา จินตามยปัญญา และภวานามยปัญญาให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้มนุษย์เข้าใจชีวิต สังคม โลก สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชีวิตมนุษย์

การพัฒนาชีวิตของมนุษย์ตามหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ และปัญญา) คือการพัฒนาชีวิตตามหลักการทางสายกลาง(มัชฌิมาปฏิปทา)หรือมรรคมืองค์ 8 ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฎฐิ(ความ

เห็นชอบ) สัมผัสกับปะ(ความคิดชอบ)เป็นมรรคที่เป็นปัญญาสิกขา สัมมาวาจา(เจรจาชอบ) สัมมากรรมันตะ(ความประพฤติชอบ)และสัมมาอาชีวะ(การเลี้ยงชอบ)เป็นมรรคที่เป็นศีลสิกขา สัมมาวายามะ(ความเพียรชอบ)สัมมาสติ(ระลึกชอบ)สัมมาสมาธิ(ความตั้งใจมั่นชอบ)เป็นมรรคที่เป็นสมาธิสิกขาหรือจิตตสิกขา ผู้ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาก็คือผู้พัฒนาชีวิตตามทางสายกลาง หรือมรรคมืองค์ 8 ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชาก่อน พุทธศักราช 45 ปี

ประเพณีอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่ผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตนเป็นพุทธ มามกะปฏิบัติกันทั่วไป คือ ต้องมีศรัทธาความเชื่อยอมรับนับถือคุณพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเป็นที่ ระลึกในเบื้องต้นเสียก่อน โดยรำลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพิจารณาคุณ ของพระพุทธเจ้าอย่างย่อคือ พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาคุณ อย่างพิสดารมี 9 ประการมีความเป็นพระอรหันต์ เป็นต้น คุณของพระธรรมมีคำว่า สวาสุขาโต ภวคตา ธมโม เป็น ต้นและคุณของพระสงฆ์มีคำว่า สุปฏิปันโน เป็นต้น เจริญสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญารู้โลกและชีวิต ตามเป็นจริงต่อไป เพราะศีลเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา เพราะปัญญาเป็นเหตุ ให้เข้าใจรู้เรื่องการรักษาศีลที่ถูกต้องและมีสมาธิที่ถูกต้องเป็นสัมมาสมาธิ

การรักษาศีลหรือการสมาทานศีล เป็นธรรมเนียมของชาวพุทธที่ประกอบพิธีกรรมอย่างใด อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการให้ทานหรือบุญพิธีใดๆก็ตาม ไม่ว่าจะเป็งานมงคลหรืองานอวมงคลจะ นิยมสมาทานศีลก่อน เพราะศีลทำให้กายวาจาสะอาดสุจริต ในขณะที่เดียวกันมีการไม่ประทุษร้ายต่อ ผู้อื่นทางกาย วาจาแล้ว มีจิตเมตตากรุณา ประกอบสัมมาชีพ พอใจในคู่ครองของตนเอง มีสัจวาจา ไม่ประมาทขาดสติ ศีลจึงนำผู้รักษาไปสู่สุคติและเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาต่อไป

พระธรรมปิฎก(ปยุตโต)(2543:419-420) ได้กล่าวถึงความสำคัญของศีลและการรักษาศีลไว้ ดังนี้ ศีล คือ ระเบียบความประพฤติ หรือถ้าจะพูดให้เต็มความหมายแท้จริง คือระเบียบความเป็นอยู่ ทั้งส่วนตัวและส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงการทำความเล็งชีพ ซึ่งได้ กำหนดวางไว้เพื่อทำให้การเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติกิจต่างๆที่เป็นไป เพื่อเข้าถึงหมายอันดีงาม ซึ่งเป็นอุดมคติของคนในสังคมหรือชุมชนนั้น โดยทั่วไป ระเบียบความ ประพฤตินี้ จะมีลักษณะเป็นการปิดกั้น โอกาสที่จะทำความชั่ว และส่งเสริม โอกาสสำหรับการทำ ความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้านกายวาจาที่ดีงามกับสภาพแวดล้อม อันจะเป็นผล เอื้ออำนวยแก่การดำรงชีพทั้งของตนและชุมชน

สำหรับสังคมมนุษย์ในวงกว้าง ระเบียบความประพฤติขั้นต้นอย่างน้อยที่สุด หรือศีลขั้น พื้นฐานที่จะสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้น ก็คือหลักที่เรียกว่า ศีล 5 ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่การไม่ ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อของรักของกันและกัน การไม่ใช้วาจาละเมิดความจริง เพราะเห็นแก่

ตัวและมุ่งทำลายผู้อื่นและการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะหรือความสำนึกผิดชอบชั่วดีของตนด้วยการตกในอำนาจของสิ่งเสพติด ส่วนระเบียบความประพฤติที่ซับซ้อนไปกว่านี้ ย่อมรวมถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติปลีกย่อยต่างๆที่วางไว้เพื่อความเรียบร้อยดีงามและเพื่อให้เกิดสภาพการดำรงชีวิตอันเกื้อกูลแก่การที่จะเข้าถึงจุดหมายจำเพาะของชุมชนนั้น สังคมนั้น หรือระบบการนั้น ศิลปินจึงมีความกดดัน เครื่องคิด ประณีตและรายละเอียดต่างๆกัน ดังมีศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 เป็นต้นว่า เมื่อว่าโดยสรุปตามความหมายของพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญ คือ

1) ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดีงามโดยลำดับจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

2) ทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตนๆโดยสะดวก

3) ฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสเบาบางลง ด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรึภการ แสดงออกทางกายวาจาให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลและการอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้น อันเป็นขั้นต้นของการพัฒนาชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับของกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งคือเป็นพื้นฐานของสมาธิ หรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป การศึกษาตามหลักศีลสิกขาจะเกี่ยวข้องกับมรรคมีองค์ 8 ที่ว่าด้วย สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากรรมันตะ (ประพฤติชอบ) และสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

ดังนั้น การรักษาศีลจึงทำให้ผู้รักษาสมาธิสามารถควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายวาจาให้สะอาดสุจริต มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ที่เป็นไปทั้งส่วนตน ส่วนสังคม โดยมีจุดหมายเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ร่วมกัน ประกอบกิจต่างๆร่วมกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน และเมื่อมีกายวาจาสุจริตสะอาดเรียบร้อย จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตหรือเจริญสมาธิต่อไป

การพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขาประการต่อมาคือ อธิจิตตสิกขา หรือสมาธิสิกขา คำว่าสมาธิ หมายถึงความตั้งมั่นแห่งจิต ความจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สภาวะของจิตแน่วแน่แนบแน่นจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น ไม่วอกแวก ไม่ซัดส่าย การเจริญสมาธิมีมาก่อนพุทธกาล กล่าวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ได้ทรงไปศึกษาฝึกสมาธิในสำนักของอาฬารดาบส และอุทกดาบส จนได้บรรลุสมาบัติ 8 แต่ทรงพิจารณาเห็นว่า ไม่ใช่ทางแห่งความดับทุกข์ ต่อมาทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยทรมานร่างกายด้วยวิธีการต่างๆเช่นฤๅษีทั้งหลายในยุคนั้นปฏิบัติกัน แต่ในที่สุดทรงพิจารณาเห็นว่าไม่ใช่ทางนำไปสู่ความดับทุกข์เช่นกัน จึงมาเจริญสมาธิ จนจิตสงบนิ่ง และทรงยกจิตที่เป็นสมาธิขึ้นสู่วิปัสสนา และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันวิสาขบูชา ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ดังนั้นสมาธิจึงเป็นคุณธรรมที่ควรเจริญอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดปัญญาต่อไป

การฝึกสมาธิมีรูปแบบต่างๆที่พระอรหันตเจ้าจารย์ได้รวบรวมไว้มี 40 ประการ เช่น กสิณ 10 อนุสสติ 10 อสุภะ 10 เป็นต้น ในปัจจุบันการเจริญขั้นพื้นฐานก็คือ การไหว้พระสวดมนต์ เป็นธรรมเนียมที่ชาวพุทธปฏิบัติกันเป็นการส่วนตัวหรือสวดมนต์เป็นหมู่คณะซึ่งปรากฏให้เห็นกันอยู่ทั่วไป ส่วนรูปแบบการเจริญสมาธิอย่างเป็นระบบ ผู้ปฏิบัติได้กำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์เพื่อให้จิตได้ทำงาน เพื่อให้จิตสงบนิ่ง

พระธรรมปิฎก(ประยูรค์ ปยุตโต)(2543:824) ได้กล่าวถึงความหมายของสมาธิไว้ว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ จิตตัสเสกัคคตา หรือที่เรียกว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป คัมภีร์รุ่นอรหันตการระบุความหมายอย่างจำกัดลงไปอีกว่า คือภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและใจความออกไปว่า หมายถึงการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียว อย่างเรียบสม่ำเสมอและด้วยดี

การพัฒนาชีวิตตามหลักสมาธิศึกษาหรือจิตศึกษาจะเกี่ยวข้องกับมรรคมีองค์ 8 ในส่วนที่ว่า ด้วย สัมมาวายามะ(ความเพียรชอบ) สัมมาสติ(ระลึกชอบ)และสัมมาสมาธิ(สมาธิชอบ)ผู้ที่มีจิตพัฒนาแล้วจะมีจิตใจที่เข้มแข็ง คิดดีและมีความสุข

การพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขาประการสุดท้ายคือปัญญาศึกษา เป็นการพัฒนาความรู้ให้เกิดขึ้นตามแหล่งเกิดที่กล่าวไว้พระพุทธศาสนา มี 3 ประการคือ สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง เป็นความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ภายนอกที่เรียกว่าปร โด โฆสะ โดยได้จากครู อาจารย์ ตำรับตำราหรือแหล่งความรู้อื่นๆ ที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิเท่านั้น ประการต่อมาความรู้ที่ได้จากการคิดการไตร่ตรองพิจารณาด้วยหลักความคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ(การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย)ซึ่งมีวิธีคิด 10 อย่างมีการคิดแบบสาวเหตุสาวปัจจัยเป็นต้น ส่วนแหล่งความรู้ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาคือภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติชอบ โดยอาศัยความเห็นความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นมรรคมีองค์ของที่ว่าปัญญาและสัมมาทิฐิเป็นมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้การคิดและการกระทำที่ถูกต้องต่อไป

ดังนั้น ผู้ที่เจริญตามหลักไตรสิกขาทั้ง สติ สมาธิและปัญญาจึงได้ชื่อว่า เป็นผู้สะอาดสุจริต ด้วยศีลสิกขา มีความสงบสุขุมเยือกเย็นเป็นสมรรถภาพจิต คุณภาพจิตและคุณภาพจิตตามหลักของสมาธิศึกษาและมีสว่างไสวด้วยการใช้ปัญญาและความคิดที่ถูกต้องตามหลักของปัญญาศึกษา

ส่วนหลักจริยธรรมพื้นฐานทั่วไปที่ชาวพุทธปฏิบัติกันเพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญในชีวิตและเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดยไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ซึ่งอาจจะเรียกว่า

ศีลธรรม ซึ่งมีทั้งข้อห้ามปฏิบัติและข้อควรปฏิบัติ กล่าวคือศีลเป็นข้อห้ามและธรรมเป็นข้อควรปฏิบัติ ซึ่งในเบื้องต้นนี้จะได้กล่าวถึงหลักธรรมพื้นฐานที่ชาวพุทธปฏิบัติกัน

1. เบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมขั้นต้นที่ยกระดับจิตใจคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ให้เป็นสังคมที่มีศีลธรรม ให้เป็นสังคมที่สงบสุข ศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในสังคมมนุษย์ โดยอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต. 2545: 175-176) ได้กล่าวถึงเบญจศีล และเบญจธรรม ไว้ดังนี้

ศีล 5 หรือเบญจศีล (ความประพฤติชอบทางกายและวาจา รักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย. ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ความไม่เบียดเบียน **ปาณาติปาตา เวรมณี** (เว้นจากปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน) **อทินนาทานา เวรมณี** (เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน) **กามสุมิฉฉา วาเรณณี** (เว้นจากประพฤติดีกในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน) **มุสาวาทา เวรมณี** (เว้นจากพูดเท็จ โกหก หลอกหลวง) **สุราเมรยมชชปมาทภูฐานา เวรมณี** (เว้นจากน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสาแหรกเสพติดให้โทษ

เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5 ธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมที่เกื้อหนุนแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ **เมตตา และกรุณา** (ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์คู่กับศีลข้อที่ 1 **สัมมาอาชีวะ** (การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต) คู่กับศีลข้อที่ 2 **กามสังวร** (ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส) คู่กับศีลข้อที่ 3 **สัจจะ** (ความสัตย์ ความซื่อตรง) คู่กับศีลข้อที่ 4 **สติสัมปชัญญะ** (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท) คู่กับศีลข้อที่ 5

ศีลเป็นข้อห้าม 5 ข้อและธรรมเป็นข้อควรปฏิบัติ 5 ข้อ เรียกว่า เป็นมนุษยธรรม ธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ ศีลแต่ละข้อจะมีองค์ประกอบในการล่วงละเมิดศีลเช่น ข้อที่ห้ามฆ่าสัตว์ จะมีหลักการพิจารณาศีลว่าจะขาดหรือบกพร่อง คือสัตว์นั้นมีชีวิต เรารู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต มีจิตคิดที่จะฆ่าพยายามฆ่าและสัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น ศีลข้ออื่นๆจะมีข้อพิจารณาในทำนองเดียวกัน ส่วนเบญจธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนมีคุณธรรมประจำใจ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ศีลจึงเป็นเบื้องต้นที่ทำให้คนสะอาดสุจริตกายและวาจา เมื่อศีลสมาธิจะเกิดขึ้น สมาธิจะเป็นเหตุให้เกิดปัญญาต่อไป

2. **ฆราวาสธรรม** หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ฆราวาสผู้ครองเรือนจำเป็นต้องมีหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันให้เกิดความสุข ความสำเร็จในชีวิตต้องมีหลักธรรมของฆราวาส

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จูติญาโณ. 2541: 151) ได้แสดงหลักธรรมสำหรับการครองเรือนไว้มี 4 ประการคือ **สังจะ** ความซื่อสัตย์ สัตย์ซื่อ มีความจริงใจที่ออกมาทางกาย วาจาจนมีความหนักแน่นมั่นคงในสังจะ เพราะตระหนักแน่ว่า คนจะมีเกียรติก็เพราะความสัตย์ **ทมะ** การฝึกปรือตนเอง พัฒนาตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ จนสามารถควบคุมตนเอง ห้ามใจตนเองจากความคิดที่เป็นบาป อกุศลทำนองคนที่ขับรถสามารถใช้รถเหมาะสมแก่กรณี ที่สำคัญคือ จะดีอย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถหยุดได้ เมื่อต้องการจะหยุด รถนั้นจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย **ทมะ** ที่ผ่านการฝึกปรือมาตามลำดับถึงจุดหนึ่งต้องมีกำลัง ในการห้ามกันความชั่วที่เกิดขึ้นภายในจิต ไม่ให้ออกมาแรงจนผิดศีลได้ **ขันติ** ความอดกลั้น อดทน ทนทานเป็นอาการของจิต ที่มีพลังการฝึกปรือมากพอต่อการที่จะยอม อดกลั้น อดทน ในเรื่องที่ยึดมั่นไม่ได้แล้วจะมีปัญหาต่อตนเอง สังคม นั่นคือการอดทนต่อความวิปริตของธรรมชาติ ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นทางกาย อดทนต่อความเหนื่อยยาก ในภารกิจการทำงาน ที่สำคัญคืออดทนต่ออารมณ์ อันมีลักษณะช่วยวนให้อยาก ให้กำหนด อารมณ์ที่ช่วยทำให้เกิดความโกรธ **จาคะ** กุศลเจตนาที่ปรารถนากุศลธรรม คือ ความสงสารต่อคน สัตว์ที่มีความมุ่งที่จะช่วยบรรเทาความทุกข์ของเขา หรือพัฒนาคุณธรรมของตน มีความพร้อมที่จะเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนถึงสามารถสละประโยชน์สุขของตน เพื่อประโยชน์ของคนอื่น ฆราวาสธรรมคือธรรมของผู้ครอง 4 ประการนี้ พระพุทธเจ้าทรงตอบคำถามของอาฬวกยักษ์ ที่ขอให้ทรงแสดงหลักธรรมสำหรับคนครองเรือน ตามที่ทรงแสดงมาลำดับแล้วทรงสรุปตอนสุดท้ายว่าใครก็ตาม อยู่ครองเรือนด้วยศรัทธามิธรรม 4 ประการนี้ คือ สังจะ ทมะ ขันติ จาคะ บุคคลนั้นแลแม้ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เสรำ้าโสภ

3. **พรหมวิหาร** หลักธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ 4 ประการ

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จูติญาโณ. 2541: 171) ได้แสดงถึงพรหมวิหาร 4 ไว้ว่า คำว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมที่เป็นหลักใจ เรือนใจของคนที่เป็นผู้ใหญ่ ทั้งที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว ทุกคนต้องมีคุณธรรมเหล่านี้ภายในใจด้วยกัน คือ **เมตตา** ความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข เป็นความรู้สึกที่มีกำลังมากพอต่อการลดความอยาก ความโกรธ กามราคะ ความรักฉันทนครอบครวั มีความรักลงไป มีใจเมตตาต่อคนอื่น หวังเห็นคน สัตว์ สามารถดำรงชีวิตโดยไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละชีวิตสามารถครองตนให้อยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะ **กรุณา** ความสงสารต้องการช่วยให้คน สัตว์หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นความรู้สึกต่อเนื่องมาจากเมตตา ที่มองคนสัตว์อื่นด้วยความเป็นมิตร ยามที่มีตรของตนประสบปัญหา ทำที่ที่ถูกต้อง คือกรุณา อันแสดงให้เห็นอุปนิสัยของธรรมชัดเจน เพราะในกรณีเช่นนั้น เมตตาไม่เพียงพอ ใจจะ

กลายเป็นวิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียน ซ้ำเติม คนสัตว์ที่กำลังมีปัญหาอยู่ หรือไม่อย่างนั้นอาจจะตื่นตระหนกจนโศกเสียใจ ซ้ำเติมปัญหาให้เลวร้ายยิ่งขึ้นก็ได้ กรุณาที่ถูกต้อง ท่านจึงใช้ในกรณีที่คุณสัตว์ประสบความทุกข์เป็นหลัก **มูทิตา** ความพลอยชื่นชมยินดีในการที่คุณสัตว์ ที่ตนมีเมตตาจิตเป็นฐานอยู่นั่นเอง หรือในขณะที่เรากำลังช่วยเหลือเขาจากความทุกข์ หรือเขาหลุดพ้นจากปัญหาความทุกข์ จิตที่มีเมตตาพร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา จึงเกิดความยินดีชื่นชมกับเขา มูทิตา ในแง่ของความเป็นจริงหาทำได้ง่ายนักไม่ หากใจเราไม่มีเมตตาต่อเขาเป็นพื้นฐานอยู่ในขณะนั้นๆ เพราะตามปกติสามัญชนแล้ว ยามที่คนอื่นได้ดีมีความสุขมักกรีธาหรือต้องการมีส่วนร่วม ส่วนแบ่งผลประโยชน์จากเขา อันเป็นความรู้สึกในทางทำลายล้าง เบียดเบียน แต่มูทิตาเป็นความรู้สึกผลิตเพลินยินดีที่เห็นคนอื่นเขาได้ดี มีส่วนอย่างสำคัญในการรักษาคุณภาพจิตของคนที่มีมูทิตา และรักษาคุ่มครองป้องกันผลดีงามที่คนอื่นสัตว์อื่นกำลังได้ครอบครองอยู่ อุเบกขา การทำใจวางเฉยไม่ใส่ใจ เสียใจในการประสบความพิบัติ อันตรายตามกรรม คือ การกระทำของเขานเอง ที่สำคัญคือนอกวิสัยที่จะช่วยเหลืออะไรได้ หรือไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องทำอะไร เป็นความรู้สึกที่สืบเนื่องมาจากความเมตตา ในยามที่คนซึ่งเราเมตตาประสบปัญหาที่กรุณา รอดพ้นจากปัญหามีความผาสุก เราก็มูทิตา แต่พอคนที่เราเมตตานั่นเอง เกิดไปฆ่าคนตาย ถูกศาลตัดสินจำคุกหรือประหาร หรือคนที่เราเมตตานั่นเอง ดำรงตนเป็นปกติสุขต่อเนื่องกันมา สามารถวางใจสบายใจได้ ก็ทำใจให้สบาย แต่หาใช่เป็นการวางเฉยจนไม่รับรู้อะไร เพียงแต่เป็นเหมือนการมองลูกที่กำลังเดินจนเดินได้ดีแล้ว พ่อแม่คงมองด้วยความสงบ แต่พร้อมจะช่วยเหลือหากมีปัญหา อุเบกขาจึงเป็นอาการของปัญญา ที่สามารถเพ่งพินิจตัดสินในการทำ ที่เมื่อทำไปแล้วจะต้องเกิดประโยชน์และยุติธรรม ดังนั้นอุเบกขาจึงทำหน้าที่ขจัดความรู้สึกรักชังจนใจลำเอียงด้วยอคติออกไป

พรหมวิหารจึงเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาบ่าวน้ำเข้าหาความสงบสุขจากปัจเจกชนแต่ละคน จนถึงความเป็นเทพ พรหม อริยะ ได้ตามลำดับ พัฒนาการทางจิตที่เพิ่มความเข้มข้นของธรรมทั้ง 4 ประการนี้ กล่าวโดยสรุป เมตตา มีสัตว์ทั้งปวงเป็นอารมณ์ กรุณา มีสัตว์ที่ประสบปัญหาเป็นอารมณ์ มูทิตา มีสัตว์ที่ประสบความดีงามเป็นอารมณ์ อุเบกขา มีสัตว์ที่ประสบผลกรรมที่ไม่อาจแก้ไขหรือไม่จำเป็นต้องทำอะไรเป็นอารมณ์

4. สังคหัตถุ หลักธรรมสำหรับสงเคราะห์หรือการให้ความช่วยเหลือกัน

จรูญ รัตนกาล (2548: 163) ได้แสดงสรุปหลักธรรมสำหรับการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน มี 4 ประการคือ **ทาน** การให้ การแบ่งปันด้วยการให้วัตถุสิ่งของ(วัตถุทาน) ให้ความรู้(ธรรมทาน) และการให้อภัย(อภัยทาน) **ปิยวาจา** การพูดวาจาที่ไพเราะ เป็นคำสัตย์จริง เว้นจากการพูดเท็จ คำหยาบ ส่อเสียด เพื่อเจ้า **อัตถจริยา** ขวนขวายบำเพ็ญประโยชน์และ **สมานัตตตา** ความเป็นผู้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ลืมนวลลิ้มคำว่า เดิมตนมีสถานะอย่างไร เมื่อมีฐานะยศศักดิ์ก็วางตนอย่างนั้น

หลักธรรมหมวดนี้ เป็นเครื่องจรรโลงสังคมให้อยู่กันอย่างเอื้ออาทรผูกมิตรไมตรีต่อกัน มีความสมานสามัคคีกัน มีสันติสุขอย่างยั่งยืน

5. อธิปไตย หนทางนำไปสู่ความสำเร็จ ผู้ประสงค์จะให้ชีวิตประสบความสำเร็จ

จรรยา รัตนกาล (2548: 166) ได้แสดงสรุปถึงหลักอธิปไตย 4 ประการไว้ดังนี้

ความสำเร็จต้องประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการคือ ฉันทะ ความพอใจ เป็นความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ใฝ่ดีในการสร้างคุณวิริยะ ความพากเพียรมุ่งมั่นในการสร้างคุณความดี ความงาม จิตตะ การเอาใจใส่และวิมังสา การใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาการประกอบกิจการต่างๆ หลักการสำคัญของอธิปไตยนี้ เป็นหนทางนำชีวิตของผู้ปฏิบัติให้บรรลุตามที่ต้องการตามเพศวิสัยที่เป็นอยู่ คือ ผู้ครองเรือนจะให้งานบรรลุผลสำเร็จ นักบวชนักพรตเมื่อนำหลักธรรมหมวดนี้ไปปฏิบัติก็บรรลุสังฆธรรมตามที่ปรารถนา แม้ในปัจฉิมพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของอธิปไตยว่า แม้หากว่า ตถาคตปรารถนาจะมีชีวิตชั่วกัปก็สามารรถดำรงอยู่ได้ (การกำหนดอายุของคนในครั้งพุทธกาลมีอายุขัย 100 ปีเป็นอายุเฉลี่ยของคนในแต่ละยุค) โดยใช้หลักอธิปไตยที่มีความมุ่งมั่น ความเพียร เอาใจใส่ดูแลตนเองและรู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองมองหาเหตุปัจจัยดังนั้น อธิปไตยจึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

นอกจากหลักพุทธธรรมพื้นฐานดังกล่าวแล้วมีหลักธรรมอื่นๆเช่น สัปปริสธรรม 7 ประการ มีการรู้จักเหตุ(สัมมัญญตา)รู้จักผล(อัตถัญญตา)รู้จักตน(อัตตัญญตา)รู้จักประมาณ(มัตตัญญตา)รู้จักเวลา(กาลัญญตา) รู้จักชุมชน(ปริสัญญตา)และรู้จัก(คบหา)บุคคล(บุคคลัญญตา) สาราณียธรรม 7 มีการทำต่อกันด้วยเมตตา(เมตตาคายกรรม)พูดด้วยเมตตา(เมตตาวาจากรรม) คิดต่อกันด้วยเมตตา(เมตตามโนกรรม)ได้มาแบ่งปันกันกินใช้(สาธาณ โภคี)ประพฤติอยู่ในศีลมีกายวาจาสะอาด สุจริต(ศีลสัมมัญญตา)และปรับความเห็นให้ตรงกัน(ทัญญูสัมมัญญตา) มงคล 38 ประการ เช่น การไม่คบคนพาล คบคนดี เป็นต้น หลักพุทธธรรมสำคัญที่ต้องการกล่าวเพิ่มในที่นี้ คือ อัปมาทธรรม ความไม่ประมาท หรือการมีสติ นั่นเอง ความหมายของสติคือ ความรำลึกได้คือระลึกก่อนพูด ก่อนทำ ก่อนคิด และมีความระมัดระวังมิให้พลาดพลั้งในการประกอบกิจกรรมต่างๆ

6. อบายมุข ปากทางที่นำไปสู่ความเสื่อมเสีย ซึ่งเป็นสิ่งควรละ ควรเว้น ไม่เข้าไปข้องแวะ ควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล ไม่ยุ่งเกี่ยว หากเข้าไปเกี่ยวข้องจะทำให้ชีวิตของผู้นั้นมีแต่ความเสื่อมหาความเจริญมิได้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2545: 199-201) ได้กล่าวถึงอบายมุข 6 ไว้ดังนี้

1.ติดสุราและของมีนเมา มีโทษ 6 ประการคือ ทรัพย์หมดไปฯเห็นชัดๆ ก่อการทะเลาะวิวาท เป็นบ่อเกิดของโรค เสียดียศชื่อเสียง ทำให้ไม่รู้อายและบันทอนสติปัญญา

2. เกี่ยวกับกลางคืน มีโทษ 6 คือ ชื่อว่าไม่รักษาตัว ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ เป็นที่ระแวงสงสัย เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวดู เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก

3. ชอบเที่ยวดูการละเล่น มีโทษ โดยการงานเสื่อมเสีย เพราะใจกังวลลอคอยคิดจ้องกับเสียเวลาไปคู่สิ่งนั้นๆ ทั้ง 8 กรณี คือ ราที่ไหนไปที่นั่น ขับร้อง, คนตรี, เสภา, เพลง, เถิดเทิงที่ไหนไปที่นั่น

4. ดิดการพนัน มีโทษ 6 คือ เมื่อชนะยอมก่อนเวร เมื่อแพ้ก็เสียขายทรัพย์ที่เสียไป ทรัพย์หมดไปๆ เห็นชัดๆ เข้าที่ประชุม เขาไม่เชื่อถ้อยคำ เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ที่จะหาคู่ครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ไหว

5. คบคนชั่ว มีโทษ โดยนำไปให้กลายเป็นคนชั่วอย่างคนที่ตนคบทั้ง 6 ประเภทคือได้เพื่อนที่จะนำไปให้กลายเป็น นักเลงพนัน นักเลงหญิง นักเลงเหล้า นักลวงของปลอม นักหลอกลวง และนักเลงหัวไม้

6. เกียจคร้านการงาน มีโทษ โดยทำให้ยกเหตุต่างๆ เป็นข้ออ้างผัดผ่อนไม่ทำการงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือให้อ้างไปทั้ง 6 กรณีว่า หนาวนัก ร้อนนัก เย็นไป แล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก

กล่าวโดยสรุป หลักพุทธจริยธรรมที่นำมาแสดงเป็นตัวอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปในส่วนที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิต อีกด้านหนึ่งการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดเสื่อมเสีย สิ่งนั้นเรียกว่า อบายมุข หลักธรรมที่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องเป็นธรรมที่ควรละ ควรเว้น และต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมที่ให้เกิดความสุข ความเจริญในชีวิตตน และอันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน สังคมและประเทศชาติ อีกด้วย

แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้พระราชทานแนวความคิดโครงการพระราชดำริต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้พึ่งพาตนเอง ตลอดถึงการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงมีก้าวหน้า โครงการพระราชดำรินั้นมีไม่น้อยกว่า 4 พันกว่าโครงการ แต่ละโครงการนั้นได้ผ่านการวิจัยทดลองตรวจสอบมาแล้ว กล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจโดยมุ่งเน้นประโยชน์สุขของประชาชนตามพระบรมราชปณิธานในวันบรมราชาภิเษกว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโครงการหนึ่งที่เน้นให้ความสำคัญในการ

ปฏิบัติเพื่อพัฒนาประเทศโดยมีพื้นฐานจากการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนอย่างเรียบง่าย และมีความสุขในการดำรงชีพตามคำกล่าวที่ว่า มีความพอมี พอกิน พอใช้

แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นมาว่า ในครั้งแรกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในวโรกาสที่พระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 และได้พระราชทานอีกครั้งหนึ่งในวันพุธที่ 4 ธันวาคม 2517 ณ ศาลาศิตาถาย ในวันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงเน้นความพอมีพอกินอีกครั้งหนึ่งว่า คำว่า พอมีพอกิน เป็นที่มาแนวทางโครงการเศรษฐกิจพอเพียง (อภิรัชย์ พันธเสน. 2546:1)

วณิช สุธารัตน์(2552:254)ได้แสดงแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2516 :ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งดังนี้

“ การพัฒนาประเทศไทย จำเป็นต้องทำตามลำดับ ขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอ กิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อใดพื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อย เสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป”

จะเห็นว่า แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่วางอยู่พื้นฐานของความไม่ประมาท สันโดษ มีเหตุมีผล สร้างภูมิคุ้มกัน มีภูมิรู้ ภูมิธรรม คุณธรรม มีการตัดสินใจอย่างถูกต้องอย่างชาญฉลาด

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ส่วนดังต่อไปนี้

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆกันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุผลปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานทั้งใกล้และไกล

4.1 **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 **เงื่อนไขคุณธรรม**ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

5. **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาวะแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สุเมธ ตันติเวชกุล(2549: 12) เลขานุการมูลนิธิชัยพัฒนาได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบอกให้พอดี เศรษฐกิจพอเพียงคือความพอดี ความพอดีมี 3 ประการ คือ

1. สร้างความดีให้เกิดขึ้นกับจิตใจให้ได้ก่อน ใจเราต้องไม่มุ่งไปสู่กู่ด้านในด้านหนึ่ง ระดับจิตใจ เราต้องอยู่ในความพอดี เอื้ออาทรต่อกัน มีความพอดีด้านจิตใจ

2. ความพอดีในด้านสังคมนั้น คือ ต้องรู้จักสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ รอบข้างเรา ให้เกิดความพอดีขึ้นมา

3. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การรู้จักพอ อยู่อย่างไรอยู่อย่างนั้น ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากผู้อื่น ช่วยตัวเองได้แค่ไหน ก็เอาแค่นั้น ไม่ต้องขวนขวายหาหนี้สินเพิ่มวัตถุกันอันจะนำไปสู่ความไม่สมดุล เพราะเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักสมดุลเป็นสำคัญ

4. ความพอดีทางเทคโนโลยี ต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ล้ำหลัง แต่ไม่ใช่ล้ำหน้า จนเกินกำลังของตน เทคโนโลยีที่นำมาใช้ต้องสอดคล้องและพอกับตัวเรา

5. ความพอดีทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ต้องรู้จักธรรมชาติของทรัพยากรและต้องรู้จักใช้พอดี ไม่ใช่แบบทิ้งๆขว้างๆ ใช้ทรัพยากรไปแล้ว ควรรู้ว่า รู้จักประหยัด เช่น ควรใช้ผ้าเช็ดหน้า (ที่เป็นผ้าฝืน) ดีกว่าใช้กระดาษทิชชู เพราะใช้แล้วต้องทิ้งไป แต่ผ้าเช็ดหน้า เมื่อผ่านการทำความสะอาดแล้วก็สามารถนำมาใช้ใหม่ได้

สุขเมธ ตันติเวชกุล(2549: 98-100) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศชาติให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอเพียงพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ ความรอบคอบ และควรระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน (อ้างใน วิวัฒน์ หามนตรี 2555:45)

การประยุกต์แนวเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับต่างๆ แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้ทุกระดับทุกอาชีพ ไม่ใช่ใช้ในภาคการเกษตรเท่านั้น

สุขเมธ ตันติเวชกุล (2549: 112) ได้กล่าวไว้ถึงการนำแนวคิดเศรษฐกิจมาใช้ในการระดับต่างๆ ดังนี้

1. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ระดับบุคคล/ครอบครัว สามารถให้ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตน ใน 5 ด้าน คือ

- 1.1 จิตใจ
- 1.2 สังคม
- 1.3 เทคโนโลยี
- 1.4 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 1.5 เศรษฐกิจ

โดยคำนึงถึงรู้จักคำว่าพอ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น พยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งมีความชำนาญ มีความสุขและพอใจกับชีวิต ยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

2. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน ชุมชนประกอบด้วยบุคคล ครอบครัวที่มีความพอเพียงแล้ว ชุมชนก็สามารถประยุกต์หลักการนี้ได้โดย

2.1 รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม อาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของตนและชุมชน

2.2 เอื้อเฟื้อ อาทรระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดพลังทางสังคม

2.3 พัฒนาไปสู่การเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชน

3. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ระดับรัฐหรือประเทศ ประกอบด้วย ชุมชนเข้มแข็งมีความพอเพียง ชุมชนเลี้ยงตนเองได้ดูแลตนเองได้ รัฐพึงประยุกต์ใช้แนวทางดังนี้

3.1 ชุมชน สังคมหลายๆแห่ง ร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 วางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียงและพร้อมก่อนจึงค่อยๆดำเนินเป็นทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญขึ้นเป็นลำดับๆ ต่อไป (อ้างใน วิวัฒน์ หามนตรี 2555: 46-47)

ดังนั้น แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริงทั้งระดับบุคคล สังคมประเทศชาติ ทำให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยให้หลักความรู้ คุณธรรมเป็นหลักปฏิบัติ หลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงใช้เพียงทฤษฎีเพื่อฝัน แต่เป็นหลักที่นำมาปฏิบัติ ได้จริง ซึ่งมีแบบจำลองที่สร้างขึ้นให้ปฏิบัติจริงๆและมีประชาชน ชุมชนเป็นจำนวนมากได้นำไป ประยุกต์ใช้จนเป็นผลสำเร็จทั้งในระดับประชาชนจนถึงระดับชาติมาแล้ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์ (2549) ได้วิจัยศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระราชกรณียกิจของ พระมหากษัตริย์ไทยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ทราบถึงบทบาทในภาพรวมที่กว้างๆว่า พระมหากษัตริย์ไทยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างไร ตลอดจนเวลาอันยาวนานใน ประวัติศาสตร์ไทย กล่าวคือตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เริ่มราชวงศ์พระร่วงเมื่อปีพ.ศ. 1781 จนถึง รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 โดยศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ ต่างๆ ทำให้ทราบว่า 1)พระมหากษัตริย์ไทย ได้มีบทบาทในการอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่ มากน้อยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2) ทำ ให้ทราบว่า พระพุทธศาสนาที่มาปักหลักอยู่ในประเทศไทยนั้นได้เจอปัญหาอะไรบ้างและ พระมหากษัตริย์ได้เสนอทางออกต่อปัญหาเหล่านั้นอย่างไรบ้างซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมา แก้ปัญหา 3)ทำให้มองเห็นชัดเจนถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและปฏิบัติตาม ในขณะที่เดียวกัน พุทธศาสนิกชนก็จะได้แนวทางในการทศพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตที่ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องเหมาะสมและ 4) เพื่อเป็นการจุดประกายให้มีการวิจัยในทิศทาง เดียวกันนี้ต่อไปอีก

อุดม จุมพลกล้า และคณะ (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย” โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขง ในประเทศไทยและเปรียบเทียบการปฏิบัติตามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย 5 ด้าน คือ ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านพิธีกรรมและด้านคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมระหว่างพระภิกษุสามเณร ครู นักเรียน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นพระภิกษุ สามเณร ครู นักเรียน และพุทธศาสนิกชนทั่วไปจำนวน 700 รูป/คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า จำนวน 50 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า F-test ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า 1) ผลการปฏิบัติตามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย โดยรวมพบว่า กลุ่มพระภิกษุ สามเณรกับครู พระภิกษุ สามเณรกับพุทธศาสนิกชนมีค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทยมากกว่ากลุ่มพระภิกษุ สามเณรกับนักเรียนและครูกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป อย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ.01 ส่วนกลุ่มครูกับพุทธศาสนิกชนทั่วไปไม่มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน

วราภรณ์ เดชะสุวรรณ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาคุณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ 2) ศึกษาระดับคุณธรรมของนักเรียนนายร้อยตำรวจและพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาคุณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อย โดย โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่เข้ารับบริการในสถานตำรวจ จำนวน 405 คน แบบสอบถามบุคลากรของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ จำนวน 227 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน งานวิจัยนี้ใช้วิธีกำหนดยุทธศาสตร์จากตาราง SWOT Matrix โดยผู้เชี่ยวชาญด้านกวางยุทธศาสตร์ ด้านบริหารการศึกษา ด้านการพัฒนาคุณธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติจำนวน 6 คน ยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำยุทธศาสตร์จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจมี 5 ประเด็น ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความอดทนอดกลั้น ความมีระเบียบ 2) ระดับคุณธรรมของนักเรียน

ตำรวจ พบว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจประเมินตนเองว่ามีคุณธรรมทุกประเด็นอยู่ในระดับสูง ในขณะที่บุคลากรประเมินว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจมีความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบความ ยุติธรรมและความเป็นระเบียบวินัย อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความอดทนอดกลั้น อยู่ในระดับสูง

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจมี 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์การสร้างตำรวจต้นแบบตามความคาดหวังของสังคม (2) ยุทธศาสตร์การส่งเสริม กิจกรรมประจำวันของนักเรียนนายร้อยตำรวจให้สอดคล้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (3) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผลักดันองค์ความรู้ใหม่สู่การปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชน (4) ยุทธศาสตร์การ ระดมสรรพกำลังเพื่อเสริมสร้างหลักธรรมมาภิบาลในการจัดการบริหารโรงเรียนนายร้อยตำรวจ (5) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรของโรงเรียนนายร้อยตำรวจให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลและ (6) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักเรียนกับชุมชนสังคมอย่างเหมาะสม

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนใน ท้องถิ่นต่างๆ นั้น ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม ผลที่ได้รับคือความสุขส่วนบุคคล ความสงบสุข ของสังคม หลักพุทธธรรมจะเป็นหมวดใดก็ตาม เมื่อผู้ปฏิบัติมีปัญญาก็สามารถพิจารณา นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในวิชาชีพที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ตั้งตนอยู่ความพอเพียงส่วนผู้ ต้องการสละความสุขแบบฆราวาสก็ต้องมุ่งกำจัดกิเลสให้หมดไป ก็จะพบกับสันติสุขอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบ้นชาติ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนตำบลสามบ้นชาติ และเป็น แบบอย่างในการพัฒนาชุมชนอื่นและเป็นประโยชน์ในการบริหารของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน ประชาชนในท้องถิ่นเดิม และประชาชนต่างถิ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพใน โรงงานอุตสาหกรรม ในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรแฝงที่แน่นอน (ประชาชนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยในตำบลสามบัณฑิต) ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีการคำนวณเพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง กรณีไม่ทราบจำนวนประชากร ดังสูตรของ ดับเบิลยู.จี.คอกเชรอน (W.G.Cochran,1953)

สูตร

$$n = \frac{P(1-P)Z^2}{e^2}$$

n แทน จำนวนหรือขนาดตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ

P แทน สัดส่วนของประชากรและโอกาสที่ได้จากประชากร (0.50)

E แทน ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (e = 0.05)

Z แทน ค่าที่ได้จากการเปิดตารางสถิติ Z โดยอาศัยค่าพื้นที่ $\frac{\alpha}{2}$

ได้จากค่าระดับความเชื่อมั่น ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.96

แทนค่าในสูตร

$$\begin{aligned} n &= \frac{0.50(1 - 0.50)1.96^2}{0.05^2} \\ &= \frac{0.50 \times 0.50 \times 3.8416}{0.0025} \\ &= 384.16 \end{aligned}$$

3. การสุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 385 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จากผู้นำชุมชน ประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ที่ยินดีเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คือ

1. แบบสอบถาม สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไปที่อาศัยในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน เป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับลักษณะความเชื่อและการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ จำนวน 22 ข้อ โดย

5	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมากที่สุด
4	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมาก
3	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับปานกลาง
2	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อย
1	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ โดย

5	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมากที่สุด
4	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมาก
3	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับปานกลาง
2	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อย
1	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 การแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีข้อคำถาม จำนวน 2 ข้อ ลักษณะของข้อคำถาม เป็นแบบปลายเปิด

2. แบบสัมภาษณ์ สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย อาชีพ ตำแหน่ง ชื่อ ที่อยู่ วันที่ สัมภาษณ์ และสถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 รายการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิด หลักการ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้ครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะ
3. นำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของเนื้อหา และภาษาที่ใช้ ถ้ามีข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำมาปรับปรุง
4. นำแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง ถ้ามีข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำมาปรับปรุง

4.1 แบบสอบถามสำหรับประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามภายใต้กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) โดยแบ่งออกได้เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน เป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับลักษณะคติความเชื่อและการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอบุณฑล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอบุณฑล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า

การตรวจให้คะแนนแบบสอบถามตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 เป็นรายชื่อตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

5	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมากที่สุด
4	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับมาก
3	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับปานกลาง
2	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อย
1	คะแนน หมายถึง	การปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

เมื่อรวบรวมข้อมูลและแจกแจงความถี่แล้ว จะใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมาพิจารณา ระดับการปฏิบัติของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอบุณฑล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้ (ชานินทร์ ศิลป์จารุ. 2555: 75)

$$\begin{aligned} \text{ระดับ} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ซึ่งทำให้ได้เกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20	หมายถึง ระดับการปฏิบัติมาก
ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40	หมายถึง ระดับการปฏิบัติปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60	หมายถึง ระดับการปฏิบัติร่วมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80	หมายถึง ระดับการปฏิบัติร่วมน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นคำถามปลายเปิด

4.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ในตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องวัด เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างภายใต้กรอบแนวความคิด(Conceptual Framework) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย อาชีพ ตำแหน่ง ชื่อ ที่อยู่ วันที่ สัมภาษณ์ และสถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 รายการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

4. นำแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษาที่ใช้และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม

5. นำแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ดร.กิตติมา ทามาดี รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี รองศาสตราจารย์วันิช สุธารัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยวดี วงษ์ทน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาพร้อมทั้งพิจารณาความถูกต้องชัดเจนของภาษาที่ใช้ และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6. วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือโดยหาค่า IOC (Index of item-objective concurrence) โดยวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะลงความเห็น จากนั้นนำผลการพิจารณาบันทึกหาค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายชื่อ ค่าเฉลี่ยจากคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ เรียกว่า ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและจุดประสงค์ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1

7. การทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านความเห็นชอบแล้วไปทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในท้องถิ่นเดิมและประชาชนต่างถิ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ในตำบลโพธิ์สาวหาญ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อถือได้ โดยนำส่วนของคำถามที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับศรัทธาเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ของประชาชน ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด และเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มาหาค่าความเชื่อถือได้ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามแบบของครอนบาช (Cronbach อ้างใน กรชวัล หอมไกรลาศ. 2540: 68) ในการทดสอบได้ค่า

สัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.94 ซึ่งเป็นค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ จึงถือว่าแบบสอบถามนี้สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการประยุกต์หลักพุทธรธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้มาจาก 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

ได้จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแบบสอบถามจำนวน 385 ชุดให้ประชาชนผู้ที่อาศัยในอยู่ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 20 คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกอบต. ในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในช่วงเดือน กันยายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

ได้จากการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนแล้ว รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากตำราทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์ และแปลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ (กัลยา วานิชย์บัญชา. 2549: 40 - 49) มีดังนี้

1. ในแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. ในแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยศึกษา เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 385 คน และผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. จำนวน 20 คน ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อและประเพณีปฏิบัติเป็นอย่างไร 2) เพื่อศึกษาระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ เป็นอย่างไร 3) เพื่อศึกษาระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เป็นอย่างไร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) ประชากรของการวิจัยคือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต จำนวน 385 คน และ ผู้นำท้องถิ่นในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 20 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการแจกแบบสอบถาม 385 คน และการสัมภาษณ์ 20 คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอน (Multistage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ลักษณะความเชื่อและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 6 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

\bar{X}	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม
$S.D.$	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยหาค่าความถี่และค่าร้อยละ แสดงผลในตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไป ของประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
	385	100.0
1. เพศ		
ชาย	186	48.3
หญิง	199	51.7
2. อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	69	17.9
25 – 35 ปี	120	31.2
36 – 45 ปี	114	29.6
46 ปีขึ้นไป	70	18.2
3. อาชีพ		
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	58	15.1
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	164	42.6
ค้าขาย/เจ้าของกิจการ	91	23.6
เกษตรกร	64	16.6
อื่นๆ	8	2.1□

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
	385	100.0
4. สถานภาพสมรส		
โสด	110	28.6
สมรส	207	53.8
หม้าย/หย่าร้าง	50	13.0
แยกกันอยู่	18	4.7 ☐
5. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	62	16.1
มัธยมศึกษา/ปวช.	217	56.4
อนุปริญญา/ปวส.	24	6.2
ปริญญาตรีขึ้นไป	82	21.3 ☐
6. รายได้ต่อเดือน		
5,000-10,000 บาท ☐	24	6.2
10,001-15,000 บาท	113	29.4
15,001-20,000 บาท	142	36.9
มากกว่า 20,000 บาท	106	27.5 ☐

จากตาราง 1 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 มีอายุ 25-35 ปี จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมา อายุ 36-45 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 29.6 มีสถานภาพสมรส จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมาสถานภาพโสด จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 217 คน คิดเป็นร้อยละ 56.4 รองลงมาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 มีอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท 164 คน คิดเป็นร้อยละ 42.6 รองลงมาอาชีพเกษตรกร จำนวน 64 คน คิดเป็น ร้อยละ 16.6 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 36.9 รองลงมา รายได้ 10,001-15,000 บาท จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 29.4

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะความเชื่อและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิม ด้านประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงผลในตาราง 2 – 5 ดังนี้

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิม

ด้านคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิม	\bar{X}	<i>S.D.</i>	ระดับการปฏิบัติ
1. การเช่นไหว้พระภูมิ เจ้าที่ วิญญาณบรรพบุรุษ	3.84	.712	มาก
2. การจัดกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่เคารพบูชา ประจำหมู่บ้าน หรือวันสำคัญทางศาสนา	3.79	.676	มาก
3. การทำบุญประจำปีของหมู่บ้านเช่นวันสงกรานต์	3.58	.746	มาก
4. การแสดงออกของความเชื่อเรื่องบุญ บาป การเกิดในภพภูมิต่างๆ ด้วยการทำดีและการพุดดี	3.73	.757	มาก
5. การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล	3.62	.713	มาก
โดยรวม	3.71	.628	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ประชาชนมีการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกัน ด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, *S.D.* = 0.628) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากทุกข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเช่นไหว้พระภูมิ เจ้าที่ วิญญาณบรรพบุรุษ ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมา เป็นข้อ การจัดกิจกรรมร่วมกัน

เกี่ยวกับสิ่งที่เคารพบูชาประจำหมู่บ้าน หรือวันสำคัญทางศาสนา ($\bar{X} = 3.79$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นข้อ การทำบุญประจำปีของหมู่บ้านเช่นวันสงกรานต์ ($\bar{X} = 3.58$)

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี จ. อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

ด้านประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การใส่บาตรทุกวัน	3.63	.644	มาก
2. การถวายทาน รักษาศีล สวดมนต์ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันพระ	3.52	.689	มาก
3. การมีบุตรหลานบรรพชาอุปสมบทศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา	3.65	.732	มาก
4. การแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่มีมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์	3.72	.783	มาก
5. การจัดงานศพนิยมจัดที่วัด	3.26	.669	ปานกลาง
6. การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่เสียชีวิต	3.40	.666	ปานกลาง
7. การจัดพิธีทางศาสนาหรือบุญประเพณีทุกครั้งและทุกคนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วม	3.32	.648	ปานกลาง
8. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือบุญประเพณีทุกครั้งมีการร่วมบริจาคทำบุญ	3.42	.684	มาก
โดยรวม	3.49	.509	มาก

จากตาราง 3 พบว่า ประชาชนมีการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกัน ด้านประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.49$, $S.D. = 0.509$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก 5 ข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่มีมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ($\bar{X} = 3.72$) รองลงมา เป็นข้อ การมีบุตรหลานบรรพชาอุปสมบทศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.65$) และมีระดับการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่เสียชีวิต ($\bar{X} = 3.40$) การจัดพิธีทางศาสนาหรือบุญประเพณีทุกครั้งและทุกคนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.32$) และการจัดงานศพนิยมจัดที่วัด ($\bar{X} = 3.26$)

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับ การปฏิบัติ
1. การมีความรู้ด้านศีล สมาธิและปัญญาตามไตรสิกขา	3.19	.704	ปานกลาง
2. การสวดมนต์ภาวนา การเจริญสมาธิและปัญญาตาม ไตรสิกขา	3.25	.729	ปานกลาง
3. การรักษาศีล 5 เป็นนิตยสมาธิ	3.17	.766	ปานกลาง
4. การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม (มีสัจจะ อคถล้น อคทน และเสยสละ)	3.28	.599	ปานกลาง
4. การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท (ความรัก ความเพียร ความเอาใจใส่และการใช้ปัญญาไตร่ตรอง	3.19	.689	ปานกลาง
5. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ(ความขยัน การ เก็บออม คบคนดีและเลี้ยงชีพตามสมควรแก่ฐานะ)	3.27	.750	ปานกลาง
6. การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ (การให้ วาจาไพเราะ จิตอาสา และวางตนเสมอต้นเสมอปลาย)	3.25	.604	ปานกลาง
7.การดำรงตนอยู่ในหลักพรหมวิหาร ความรัก(เมตตา) ความสงสาร (กรุณา) การแสดงความยินดี (มุทิตา) และ วางตนเป็นกลาง (อุเบกขา)	3.14	.765	ปานกลาง
8. การเกี่ยวข้องกับอบายมุข (หนทาแห่งความเลื่อม) หรือสิ่งเสพติดต่างๆ	1.60	.860	น้อยที่สุด
โดยรวม	3.04	.481	ปานกลาง

จากตาราง 4 พบว่า ประชาชนมีการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกัน ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, $S.D. = .481$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 7 ข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม (มีสัจจะ อคถล้น อคทน และเสยสละ) ($\bar{X} = 3.28$) รองลงมา เป็นข้อ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ (ความขยัน การเก็บออม คบคนดีและเลี้ยงชีพตามสมควรแก่

ฐานะ) ($\bar{X} = 3.27$) ยกเว้น การเกี่ยวข้องกับอบายมุข (หนทางแห่งความเสื่อม) หรือสิ่งเสพติดต่างๆ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 1.60$)

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและพิธีกรรม เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา	\bar{X}	<i>S.D.</i>	ระดับ การปฏิบัติ
ด้านคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิม	3.71	.628	มาก
ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทาง พระพุทธศาสนา	3.49	.509	มาก
ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม	3.04	.481	ปานกลาง
โดยรวม	3.36	.409	ปานกลาง

จากตาราง 5 พบว่า ประชาชนมีการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกัน ในภาพรวม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, *S.D.* = 0.409) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับการการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านคติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิม ($\bar{X} = 3.71$) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา เป็นด้านประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.49$) และมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ($\bar{X} = 3.04$)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงผลในตาราง 6 ดังนี้

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน	\bar{X}	<i>S.D.</i>	ระดับการปฏิบัติ
1. การติดตามรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็น	3.06	.494	ปานกลาง
2. การเข้าร่วมเสนอโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน	3.03	.697	ปานกลาง
3. การเข้าร่วมในการเสนอแนวทางและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ตำบลตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง	3.28	.702	ปานกลาง
4. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	3.34	.733	ปานกลาง
5. การเข้าร่วมให้ประชุมให้ความเห็นชอบในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงและกิจกรรมอื่นๆ ของแผนพัฒนาตำบลของอบต.	3.07	.630	ปานกลาง
6. การนำแนวคิดจากโครงการเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ	3.22	.651	ปานกลาง
7. การเข้าร่วมในการบริจาคเงินและอุปกรณ์สนับสนุนช่วยเหลือโครงการต่างๆร่วมกับ อบต.หน่วยงานภาครัฐ	3.23	.639	ปานกลาง
8. การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่จัดขึ้นโดยวัด อบต. และหน่วยงานรัฐ	3.13	.585	ปานกลาง
9. การมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อเข้าเป็นกรรมการฝ่ายต่างๆ ติดตามประเมินผลโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของอบต.	3.22	.616	ปานกลาง
10. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบเกี่ยวกับการใช้งบประมาณตามโครงการของ อบต.และหน่วยงานภาครัฐเหมาะสมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	3.05	.667	ปานกลาง
โดยรวม	3.20	.521 □	ปานกลาง

จากตาราง 6 พบว่า ประชาชนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, $S.D. = 0.521$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 3.34$) รองลงมา เป็นข้อ การเข้าร่วมในการเสนอแนวทางและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ตำบลตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 3.28$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นข้อ การเข้าร่วมเสนอโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.03$)

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อและการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ด้านความเชื่อทั่วไป และความเชื่อเรื่องกรรม

ประเด็นที่ 1 เรื่องคติความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เครื่องราง ของขลัง การสะเดาะเคราะห์ ฤกษ์ยาม ทำนาย โชคชะตา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มโดยวิธีการสนทนา คือ โดยทั่วไปจะมีความเห็นร่วมกันว่า ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนี้มากพอสมควร เพราะได้รับอิทธิพลจากบรรพบุรุษที่ปลูกฝังกันตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานีจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้คนอยุธยาสมัยปัจจุบันนี้ ยังมีคติความเชื่อเรื่องดังกล่าวอยู่ โดยเน้นความเชื่อที่ไม่หลงมกมาย ให้มีความเชื่อ(ศรัทธา)ที่ประกอบด้วยปัญญา บางท่านได้กล่าวว่า ความเชื่อเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล เมื่อเชื่อแล้วทำให้เป็นคนดีและประกอบกรรมดี เว้นความชั่ว จะทำให้เกิดความสุข ความสบายใจและมีความก้าวหน้าในชีวิต ก็ควรประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยความเชื่อและกิจกรรมที่ทำนั้นไม่ทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน

ข้อสรุปในเรื่องนี้ คือประชาชนในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ฤกษ์ยาม การทายโชคชะตา แต่ไม่เน้นความเชื่อแบบมกมาย โดยเน้นความเชื่อทางปัญญาประกอบการมีเหตุผล และกล่าวว่าหากความเชื่อนั้นให้เกิดความสุข ความสบายใจ โดยไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้คนอื่น ก็สามรถทำได้

ประเด็นที่ 2 ความเชื่อเรื่องกรรมโดยทั่วไปจะมีความเห็นร่วมกันกันว่า การทำดี ได้ผลดี ทำกรรมชั่ว ได้ผลชั่ว ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้ชาวพุทธเชื่อหลักกรรม ผลของกรรมหรือการกระทำอยู่แล้ว กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ ทำอย่างไร ได้ผลเช่นนั้น กรรมบางอย่างให้ผลในปัจจุบัน เช่นการทำความดี ผู้คนสรรเสริญยกย่องเชิดชู หากทำความชั่ว คนจะ

คำเหน็ดเหน็ดนิทาว่าร้าย คนรังเกียจเดียดฉันท์ บางท่านกล่าวว่า หากมีการสังเกตให้ดี พิจารณา ไตร่ตรองจะเห็นว่า กรรมบางอย่างให้ผลเร็วมาก ให้ผลในปัจจุบันให้ผลเห็นทันตา ไม่ต้องรอผลในชาติหน้าหรือชาติต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น กรรมดีหรือผู้ที่ทำกรรมดี ผู้คนยกย่องเชิดชู ให้ความเคารพยำเกรง เป็นกรรมที่มองเห็นได้ในปัจจุบัน ส่วนด้านจิตใจ ผู้ที่ทำกรรมดี ย่อมมีความสุขใจ ไม่ทุกข์ไม่เดือดร้อน ส่วนผู้ทำกรรมชั่วจะให้ผลตรงกันข้ามกัน มีคนคำเหน็ดเหน็ดนิทาว่าร้าย ดิดคุดคาราง ต้องได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ด้านจิตใจ ผู้ทำกรรมชั่ว ถูกนิทาว่าร้ายย่อมได้รับความทุกข์ เดือดร้อนใจในชาติปัจจุบัน

ข้อสรุปในเรื่องนี้ หลักความเชื่อเรื่องกรรม เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยวิถีชีวิตของชาวพุทธจะเชื่อเรื่องการทำดี ได้ผลดี การทำความชั่ว ได้ผลชั่ว ประชาชนในตำบลสามัคคีจึงมีเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และเน้นว่า กรรมบางอย่างให้ผลรวดเร็วในปัจจุบัน บางอย่างก็ตามไปให้ผลในชาติต่อไป

2. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ

จากข้อมูลวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม คือ ประชาชนในท้องถิ่นเดิม ซึ่งมีอาชีพด้านเกษตรกรรมซึ่งเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ราบลุ่มของภาคกลาง เมื่อมีภาคอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งโรงงานในเขตอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีโรงงานเป็นจำนวนมากตั้งอยู่ใกล้กับตำบลสามัคคี ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิมนั้น เข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากและประชาชนต่างพื้นที่จากจังหวัดต่างๆรวมทั้งคนต่างชาติซึ่งเป็นผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ในระดับต่างๆก็เข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ด้วยกัน ทำให้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่เดิมเปลี่ยนแปลงไปทั้งการประกอบอาชีพและขนบธรรมเนียมประเพณี อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประชาชนในพื้นที่เดิมและต่างพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มีพื้นฐานความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติและการประกอบพิธีกรรมที่ใกล้เคียงกัน เมื่อมีกิจกรรมทางศาสนา ประชาชนดังกล่าวจึงประกอบพิธีกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันสารท วันสงกรานต์ วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และวันสำคัญอื่นๆ โดยมีกิจกรรมทางศาสนา คือการถวายอาหารบิณฑบาต รักษาศีล สวดมนต์ร่วมกัน ตามศรัทธาและเวลาของแต่ละคน ซึ่งเป็นการประกอบพิธีกรรมขึ้นในวัดสามัคคี วัดกุ่มแต้ วัดคอนพุทราและวัดอื่นๆที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรมและที่พักของผู้ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ส่วนวันสำคัญของชาติ จะมีกิจกรรมตามที่ทางราชการกำหนดตามประเพณีที่ทำกันมา เมื่อประชาชนทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดมิตรภาพระหว่างคนเหล่านั้น สร้างความรัก มี

ความเข้าใจ เกิดขึ้น ความสามัคคีให้เกิดขึ้น โดยอาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา การทำกิจกรรมดังกล่าวทำให้อาชญากรรมต่างๆที่เกิดจากประชาชนมีน้อยมาก

นอกจากพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาที่ชาวพุทธทั่วไปจัดขึ้นแล้ว สำหรับประชาชนในตำบลสามบ้นจิต ได้มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันยาวนาน เรียกว่า ทำบุญหลังบ้าน หน้าบ้าน โดยรูปแบบการจัดนั้น จะเป็นการจัดพิธีกรรมทางศาสนาของหมู่บ้านโดยทำบุญร่วมกันของประชาชนในตำบลสามบ้นจิต โดยกำหนดวันเวลาที่หมดสิ้นภารกิจจากการทำนา ด้านพิธีกรรมนั้น โดยช่วงเวลาเย็นจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์หลังบ้าน (หลังหมู่บ้าน ตามที่จะกำหนดกันควรจะเป็นที่ใด) ในวันรุ่งขึ้นอีกวันจะย้ายไปทำบุญหน้าหมู่บ้านเรียกว่า ทำบุญหน้าบ้าน โดยทุกคนจะนำอาหารคาวหวานมาถวายพระสงฆ์และร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน นอกจากพิธีกรรมดังกล่าวมีพิธีทำขวัญข้าว เป็นการบูชาพระแม่โพสพในช่วงที่ข้าวกำลังตั้งท้อง ซึ่งแต่ละครอบครัวประกอบพิธีในพื้นที่นาของตนเอง โดยมีข้าวของ ผลไม้ เป็นต้น นำไปเช่น ไหว้ที่นา นอกจากพิธีกรรมในที่ประกอบกันนี้ในตำบลสามบ้นจิตแล้ว ประชาชนในตำบลสามบ้นจิตจะไปประกอบพิธีถวายราชสักการะแด่พระเจ้าตากสินมหาราชในวันที่ 4 มกราคมทุกปีที่วัดพรานนก ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีกองทัพเรือเป็นเจ้าภาพใหญ่เพื่อรำลึกถึงพระเจ้าตากสินมหาราชที่เดินทัพมาพักค้างแรมที่วัดพรานนก ก่อนจะเดินทัพไปจังหวัดจันทบุรีโดยมีคนหนุ่มอาสาเข้าร่วมทัพในสมัยนั้น รวมทั้งพระภิกษุสามรูปที่อุปสมบทที่วัดสามบ้นจิตเห็นว่า ทหารของกองทัพพระเจ้าตากสินมหาราชนั้นมีจำนวนน้อย โอกาสที่จะกอบกู้เอกราชคงยากลำบาก จึงลาสิกขาเข้าร่วมกองทัพด้วย ซึ่งแต่ก่อนนั้นวัดสามบ้นจิต ยังไม่ได้เป็นวัดอย่างเป็นทางการ เมื่อพระภิกษุทั้งสามรูป ลาสิกขาเข้าร่วมทัพแล้ว วัดที่พระภิกษุทั้งสามรูปจำพรรษาอยู่นั้นจึงเรียกว่า วัดสามบ้นจิต ซึ่งหมายถึงบ้นจิตสามคนที่ลาสิกขาเข้าร่วมกับกองทัพของพระเจ้าตากสินมหาราชนั่นเอง (คำว่า “บ้นจิต” เป็นที่มาของคำว่า “จิต” ซึ่งใช้เรียกผู้ที่บวชเรียนมาแล้วลาสิกขาเป็นฆราวาส)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ประชาชนในตำบลสามบ้นจิตมีคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธทั่วไปจัดขึ้นอยู่แล้ว พิธีกรรมที่จัดขึ้น จะประกอบด้วย 2 ระดับ คือ ระดับชาติที่เกี่ยวกับศาสนา พระมหากษัตริย์ หรือวันสำคัญของชาติ และพิธีกรรมของหมู่บ้านซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมของประชาชนในตำบลที่ทำร่วมกันในประเพณีท้องถิ่น เช่น พิธีทำบุญหน้าบ้าน หลังบ้าน และพิธีกรรมส่วนบุคคลที่ทำขึ้นในแต่ละครอบครัวตามประเพณีนิยม เช่น งานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพ ซึ่งแต่ละประเภทจะมีคนในท้องถิ่นและญาติมิตรเพื่อนจากต่างถิ่นมาร่วมพิธีกรรมด้วย พิธีทางศาสนา

มีการทำบุญตักบาตร ถวายไทยธรรมในงานวันสำคัญของชาติ ศาสนา มีการแสดงต่างๆ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ การถวายสดุดี และการประกาศเกียรติคุณผู้ที่ควรยกย่อง

3. ด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้ให้การสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้นับถือพระพุทธศาสนาในตำบลสามัคคี อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับ การบวช การแต่งงาน และการฌาปนกิจศพ นั้น สำหรับพิธีการบวชหรือที่เรียกว่า เป็นทางการว่า บรรพชาอุปสมบท การบวชของกุลบุตรในตำบลสามัคคี อำเภอกุสุมาลย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนิยมประกอบพิธีด้วยกัน 3 วัด คือวัดกุ่มเต้ วัดดอนพุทราและวัดสามัคคี ซึ่งยุคก่อนผู้เข้าไปบวชต้องเตรียมความพร้อมก่อนโดยเข้าไปพบเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์เพื่อขอปรึกษาเรื่องกำหนดการต่างๆ ในการบวช เช่น การทอฆบทสวดมนต์ คำขอบรรพชาอุปสมบท และเรียนรู้ข้อวัตรปฏิบัติหรืออาจารย์ต่างๆ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมเสียก่อน เพื่อจะได้ปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เมื่อบวชแล้ว ผู้บวชต้องศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสอบนักธรรมหรือนวกภูมิตามกำลังศรัทธาและเวลาที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันนี้ ผู้บวชนั้นมีเวลาน้อยลงในการเตรียมตัวในการบวช เนื่องจากมีภารกิจต้องทำงานในหน่วยราชการ หรือในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดอนุญาตให้บวชในช่วงเวลาสั้นๆ การเตรียมตัวเพื่อการบวชและการดำรงอยู่ในสมณเพศน้อยลง การศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติในสมณเพศจึงน้อยลงไปด้วย เจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์จึงลดความเข้มงวดลง การบวชนั้น บางเจ้าอาวาสจะจัดงานที่ใหญ่โตเน้นการเชิญญาติมิตรมาร่วมรับประทานอาหาร ร่วมอนุโมทนาบุญด้วย บางแห่งก็จะจัดพิธีบวชหมู่ เพื่อประหยัด และเรียบง่ายตามหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาที่สอนให้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย

การบวชในพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์ที่สำคัญคือทดแทนบุญคุณบิดามารดา ต้องการเป็นญาติกับพระศาสนาโดยประสงค์ให้ญาติมิตรของผู้บวชได้บำเพ็ญบุญกุศลไว้ด้วย คือ การให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนา อย่างน้อยในขณะที่พระลูกชายบวชอยู่ จะได้บำเพ็ญกุศลดังกล่าว ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากพระเจ้าอโศกมหาราช พระมหากษัตริย์ของอินเดียได้นมัสการถามพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระว่า โยมได้สร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุทั่วชมพูทวีป 84,000 แห่ง ถวายอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 ชื่อได้ว่าเป็นญาติกับพระศาสนาแล้ว ยังพระเถระได้กล่าวว่า ต้องให้พระโอรสพระธิดาบวชจึงได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนา ดังนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชจึงให้พระโอรส คือ พระมหินทเถระและพระธิดา คือ พระสังฆมิตตาเถรีบวชเป็นพระภิกษุ และพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ดังนั้น ประเพณีการบวชเป็นพระภิกษุในสังคมไทยที่เริ่มมีมาตั้งแต่สมัย

สุโขทัย สมัยอยุธยา โดยมีพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุจนเป็นขัตติยราชประเพณีจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ เพื่อจะได้เป็นญาติกับพระพุทธศาสนา การบวชจึงเป็นคติความเชื่อ ประเพณีและเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนสามัญชนทั่วไป

พิธีกรรมอย่างหนึ่ง ของชาวไทย คือ การแต่งงานนั้น ซึ่งก่อนแต่เมื่อฝ่ายชายผ่านการบวชและลาสิกขาเรียบร้อยแล้ว ถือว่าได้ผ่านฝึกฝนอบรมตนให้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะมาแล้ว ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปสู่ขอฝ่ายหญิง มีการเรียกสินสอดทองหมั้นกัน ตามความเหมาะสม เมื่อถึงวันแต่งงาน จะมีแขกหรือมาร่วมงานเพื่ออวยพรคู่บ่าวสาว และในพิธีนั้น จะอาราธนาพระสงฆ์มาให้ศีล เจริญพระพุทธมนต์ คู่บ่าวสาวจะถวายภัตตาหาร และไทยธรรม ซึ่งเป็นการบำเพ็ญบุญกุศล วัตถุประสงค์ทั้งสามเพื่อความเป็นสิริมงคลของคู่บ่าวสาว อันจะทำให้ชีวิตคู่มีความเจริญรุ่งก้าวหน้ามีหลักฐานมั่นคง ครองรักครองเรือนตลอดไป

พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพหรือพิธีฌาปนกิจศพ ถือว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนับถือพระพุทธศาสนาโดยตรง เมื่อมีบุคคลในบ้านเสียชีวิตลง ญาติมิตรของผู้เสียชีวิต อาจจะนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้านหรือที่วัดตามความสะดวกและเหมาะสม อาจจะทำศพเพื่อทำบุญให้ผู้วายชนม์ 3 วัน 5 วัน 7 วันหรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับเจ้าภาพจะสะดวกอย่างไร ในกลางคืน จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรม ตอนเช้าอาจจะถวายอาหารเช้าหรืออาหารเพลตามศรัทธาแลตามความสะดวกของเจ้าภาพ เมื่อวันที่ทำการฌาปนกิจศพจะนิมนต์พระสงฆ์ฉันเพล สวดมอดิกา สวดบังสุกุล เจริญแขกที่ร่วมงานบางท่านไปทอดผ้าบังสุกุล และทำการฌาปนกิจศพ หลังจากนั้นมีการเก็บอัฐิ มีการทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน หรือทำบุญ ครอบ 1 ปี 2 ปี ตามคตินิยมและประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ในตำบลสามบ้นขิตจะประกอบพิธีฌาปนกิจศพ พิธีกรรมอื่นๆ เช่น การแต่งงาน การโกนผมไฟ เป็นต้น ซึ่งจัดพิธีกรรมเช่นเดียวกันกับชุมชนอื่นๆ

สำหรับประเพณีอื่นๆ ของประชาชนในตำบลสามบ้นขิตที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา มีการแข่งเรือ การกวนข้าวทิพย์ การเทศน์มหาชาติ การทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน และวันสำคัญของชาติ เป็นต้น การทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน จากการอธิบายซึ่งสรุปได้ดังนี้ การบุญดังกล่าวเป็นการร่วมมือร่วมใจของประชาชนในหมู่บ้านหรืออาจจะเรียกว่าทำบุญหมู่บ้าน โดยมีกำหนดจัดในเวลาเย็น โดยนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็น โดยกำหนดเอาทิศตะวันตกของหมู่บ้านเป็นสถานที่จัดงาน วันรุ่งขึ้น จะจัดอาหารคาว หวานกันมาเพื่อถวายภัตตาหารเช้าแก่พระสงฆ์ และหลังจากนั้นก็จะเป็นการรับประทานร่วมกัน โดยกำหนดจัดพิธีทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

พิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนตำบลสามบ้นขิต คือ การทำบุญรับท้องข้าว เป็นประเพณีที่คนไทยต้องการบูชาทดแทนพระคุณข้าว ที่คนไทยบริโภคมาอย่างยาวนาน โดยในพิธีรับท้องข้าว จะมีเครื่องเช่นบูชา เช่น ส้ม อ้อย มะขาม เป็นต้นทำเป็นชะลอม ไล่

ข้าวสาร นำแป้งไปผัดต้นข้าว แต่งตัวต้นข้าว โดยให้ผู้หญิงเป็นผู้ประกอบพิธีให้แม่โพสพ ถือว่าเป็นเทพธิดาแห่งข้าว ซึ่งส่วนใหญ่จะทำกันทุกบ้าน ประชาชนในท้องถิ่นและต่างถิ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมได้เข้าร่วมพิธีต่างๆที่จัดขึ้นดังกล่าวขึ้นตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจกัน ในระหว่างประชาชนที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้ด้วยกัน

ข้อมูลจากการวิจัยนั้นสรุปผลได้ว่า ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและระดับชาติด้วยความพร้อมเพรียง ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเข้าใจและสามัคคี โดยมีผู้นำทางศาสนาคือ เจ้าอาวาสทั้ง 3 วัด เป็นผู้นำทางพิธีกรรมต่างๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การฌาปนกิจศพ เป็นต้น ส่วนมากจะจัดที่วัดหรือสาธารณสถานอื่นๆ ตามความเหมาะสม

4. ด้านคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลวิจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาของประชาชนในตำบลสามบัณฑิตอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

4.1 ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีธรรมาปฏิบัติดี เป็นกันเอง รู้จักแบ่งปัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายกับผู้มาเยือนหรือคนต่างถิ่นที่มาอาศัยและทำงานร่วมกันในที่เดียวกันด้วยดี มิมีตรีไมตรีให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คุณธรรมเหล่านี้ตรงกับหลักสังคหวัตถุ คือ การให้(ทาน) การพูดด้วยวาจาที่ไพเราะ(ปิยวาจา)บำเพ็ญประโยชน์(อัตถจริยา)และวางตนน่ารัก (สมานัตตตา) มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ต่อหน้าที่ ให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน มีความรัก ความสามัคคี มีเหตุมีผลในการอยู่ร่วมกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจะมีผู้ใหญ่ทำการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกัน ปัญหาเรื่องลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นน้อยมาก จะเห็นได้ว่า เครื่องสูบน้ำที่นำไปใ้เงินน้ำเข้านาและทิ้งไว้ในที่นั้น ปรากฏว่าไม่มีสูญหาย หรือไม่มีใครลักขโมยกัน ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามของชุมชน มีการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ เช่น การจัดงานวันเฉลิมพระชนมพรรษา มีการกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์ผู้มีคุณต่อแผ่นดิน เช่น การจัดกิจกรรมรำลึกถึงพระเจ้าตากสินมหาราชในวันที่ 4 มกราคมของทุกปี และการรำลึกถึงวีรชนผู้กล้า เช่น การตั้งชื่อวัดสามบัณฑิตที่พระภิกษุลาสิกขาเข้าร่วมกองทัพ หรือการสร้างอนุสาวรีย์ของสตรีที่กล้าหาญที่วัดโพธิ์สาวหาญ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นซึ่งคุณธรรมจริยธรรมเรื่องกตัญญู กตเวทิตะของประชาชนในตำบลสามบัณฑิตและตำบลใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ คุณธรรมอื่นๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ มิให้เห็นอยู่หลายอย่าง เช่น ทำน้ำหมักชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้ ของนายชูชาติ มณีเจียร ซึ่งเป็นที่ยอมรับในฐานะนักปราชญ์ชาวบ้าน การอนุรักษ์เก็บรักษาเครื่องมืออาชีพทางการเกษตร การประมงพื้นบ้าน

ดั้งเดิมซึ่งมีการเก็บรักษาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษามีอยู่หลายประการด้วยกัน ก่อนความเจริญเทคโนโลยีทางเกษตรเข้ามามีบทบาทต่อสังคมเกษตรกรรมในปัจจุบันนี้

ดังนั้น กล่าวได้ว่า ประชาชนในตำบลสามบัณฑิตในปัจจุบันนี้ แม้คนหนุ่มสาวจะเข้าทำงานในภาคอุตสาหกรรมก็ตาม แต่ประชาชนส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่และให้ความสำคัญต่อคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานอยู่ตามลักษณะของชนบททั่วไป ที่มีการปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องมีความเมตตาอารี เอื้ออาทรซึ่งกันและกันมีความขยันหมั่นเพียร ทำให้สังคมของตำบลสามบัณฑิตน่าอยู่ น่าอาศัย ท่ามกลางความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสังคมโลก หรือทุนนิยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

4.2 การร่วมกันรักษา ปกป้อง วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุหรือสาธารณสถานที่ตั้งอยู่ในตำบลสามบัณฑิตนั้น จากข้อมูลที่ได้กราบนมัสการถามท่านเจ้าอาวาสวัดดอนพุทรา พระคุณเจ้าได้กล่าวว่า ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง ดูแลปกป้องรักษาวัดวาอารามเป็นอย่างดี ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อยของวัดแต่ประการใด ทุกคนถือว่า “วัด” เป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมด้านคุณจริยธรรม เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของชาวบ้าน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ จึงไม่มีปัญหาการทำลายโบราณสถาน วัดวาอาราม วัดจึงได้รับการปกป้อง อนุรักษ์จากชุมชนเป็นอย่างดี

4.3 วิถีชีวิตของประชาชนในการประกอบอาชีพทางเกษตรนั้น จากข้อมูลวิจัยที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้ใช้เครื่องมือทางเกษตรแบบสมัยใหม่ มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าวัชพืช ฆ่าสัตว์ที่เป็นศัตรูของข้าว ทำให้พืช สัตว์ ปลา กุ้ง ปูนา ซึ่งเป็นสัตว์ที่อยู่ธรรมชาติ สูญหายไป ต้องไปหาตามคูคลองสาธารณะ หรือต้องไปซื้อหาจากตลาดแทน กล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศวิทยาสูญเสียความสมดุลไป เกษตรกรต้องพึ่งยา พึ่งสารเคมี พึ่งเทคโนโลยี สุขภาพของผู้เกษตรกรไม่แข็งแรง มีโรคภัยเบียดเบียน จากปัญหาดังกล่าวมีปราชญ์ชาวบ้านในตำบลสามบัณฑิตท่านหนึ่งได้ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช ทำให้วิถีชีวิตดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น แต่ยังไม่นิยมใช้กันในชุมชนมากนัก แต่โดยส่วนมากกล่าวว่าประมาณร้อยละ 50 คำนึงถึงสุขภาพของประชาชนทั่วไป

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานเพื่อให้ประชาชนคนไทยพัฒนาตน ครอบครัวยุคชนสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถอยู่อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการ

เปลี่ยนแปลงในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพทั่วไป มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือให้พึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือตนเอง โดยการจัดสรรทรัพยากร ทุน เวลาที่มีอยู่ให้สมดุลพอดีกับอัตภาพ ดำเนินชีวิตที่เหมาะสมบนทางสายกลาง กล่าวคือ ไม่ใหญ่โตเกินไป ไม่เล็กเกินไป ตามลักษณะมีความรู้ มีภูมิปัญญาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต โดยมีหลักการ คือ การรู้จักประมาณ มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันในตนเอง โดยวิธีการในทางเกษตรนั้นให้ผลิตที่หลากหลาย ผสมผสาน กระจายสินค้า และรู้จักระบบตลาด มีการออมเพื่อคุ้มครองกิจการให้ประสบความสำเร็จด้วยดี (เอกสารโครงการนำร่อง เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2552)

จากข้อมูลการวิจัยที่ได้จากสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลสามบัณฑิต พบว่า ในตำบลสามบัณฑิต มีเป้าหมายให้เกษตรกร 20 ราย ดำเนินการโดยมีแปลงสาธิต 1 แปลงในพื้นที่ 5 ไร่ วิธีการดำเนินการ คือ มีการประชุมเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม คัดเลือกเกษตรกร กำหนดกิจกรรม จัดอบรมความรู้ 3 ครั้งและจัดตั้งกรรมการกลุ่ม ในการดำเนินการมีการเตรียมพื้นที่ 5 ไร่ มีการเตรียมดิน ขุดบ่อน้ำ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ กิจกรรมถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกร 20 ราย รวมค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเป็นเงินจำนวน 67,750 บาท โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลสามบัณฑิต สนับสนุนงบประมาณ สำนักงานเกษตรอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยารับผิดชอบโครงการ ผลจากการดำเนินการทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และทำให้เกษตรกรมีแหล่งอาหาร สามารถเลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียงและพอประมาณ

ดังนั้น การปฏิบัติการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ทำให้ผู้ปฏิบัติตามแนวคิดนั้น สามารถมีความรู้ มีภูมิรู้ มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันในตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยนำหลักการของศาสนาและเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งได้ดำเนินการมาแล้วตั้งปี พ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบันนี้

ตอนที่ 6 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลวิจัยที่ได้จากสัมภาษณ์ได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆพอสรุปได้ดังนี้

1. ควรมีจัดการอบรมสัมมนา แลกเปลี่ยนความรู้ พัฒนาให้มีความรู้ในด้านต่างๆซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ
2. ควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นให้มียุ่อย่างยั่งยืนตลอดไป

3. ควรจัดให้มีประเพณีและพิธีกรรมในเทศกาลต่างๆ เพื่อให้ประชาชนและเยาวชนทั้งในท้องถิ่นเดิมและต่างถิ่นในตำบลสามัคคีตมมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติต่อไป
4. ควรสืบสานประเพณีท้องถิ่น ให้เกิดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และความสามัคคีของประชาชนในชุมชน
5. ควรส่งเสริมความพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชน และนำหลักพุทธธรรม (ศีลธรรม) มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของประชากรในตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อศึกษาระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 385 คน และผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของประชาชนในท้องถิ่นเดิมและประชาชนต่างถิ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมที่อาศัยในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เพศหญิง จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 51.7 มีอายุ 25-35 ปี จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมา อายุ 36-45 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 29.6 มีสถานภาพสมรส จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 มีระดับมัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 217 คน คิดเป็นร้อยละ 56.4 มีอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท 164 คน คิดเป็นร้อยละ 42.6 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 36.9

2. ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีคติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมายาวนาน ตั้งแต่โบราณด้วยการให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนาในวันสำคัญทางศาสนาและวันอื่นๆ สม่าเสมอ มีความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมจรรยาอันดีงาม ให้ความสำคัญต่อประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การบรรพชาอุปสมบท การแต่งงาน การทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน การทำบุญงานศพ

3. คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ของประชาชนใน ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประชาชนมีระดับ การมีส่วนร่วม ด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิม และด้านพิธีกรรมอันเป็นวัฒนธรรม ทางพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม มีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง

4. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตโดยรวมประชาชนมีส่วน ร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิตมีคติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยยึดถือ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมายาวนาน ตั้งแต่โบราณ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนาในวันสำคัญทางศาสนาและวันอื่นๆ สม่าเสมอ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเรื่อง โชคลาง ฤกษ์ยาม เครื่องราง ของขลัง และดำรงตนอยู่ใน ศิลธรรมจรยาอันดีงาม ให้ความสำคัญต่อประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การบรรพชาอุปสมบท การ แต่งงาน การทำบุญหน้าบ้านหลังบ้าน การทำบุญงานศพ เนื่องจากประชาชนในตำบลสามบัณฑิตยังมีบรรพชนรุ่นเก่า ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ยังสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ที่ทำกัน สืบเนื่องกันมายาวนานจากประชาชนรุ่นเก่าถ่ายทอดไปสู่ประชาชนรุ่นปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในตำบล สามบัณฑิต การยึดถือปฏิบัติและจัดงานตามธรรมเนียมปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง เช่น พิธีการทำบุญ หน้าบ้านและหลังบ้าน ส่วนพิธีกรรมอันเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีพิธีกรรมตาม วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น วันวิสาขา วันมาฆบูชา วันพระ เป็นต้น นอกจากนั้น ประชาชนยังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ จะดำเนินการ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งาน บรรพชาอุปสมบท งานศพ เป็นต้น

2. ประชาชนการปฏิบัติด้านคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิม และด้าน พิธีกรรม วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก เนื่องจากในตำบลสามบัณฑิต ยังมี

ประชาชนในท้องถิ่นเดิมอยู่มาก และยังเป็นสังคมเกษตรที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะมีประชาชนที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ใหม่เพื่อประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะให้ความสำคัญกับคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ล้ายๆ กัน ดังนั้นจึงไม่เกิดความขัดแย้งกัน ในชุมชน จึงทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่ชาวยุโรป เกษตรศิริที่ได้กล่าวถึงคติความเชื่อของสังคมอยุธยาไว้ว่า “ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือปาฏิหาริย์เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยและอุษาคเนย์ โดยเฉพาะเครื่องราง ของขลัง เป็นสิ่งที่มีมาคู่กับคนไทยมาโดยตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ และพระธรรมปิฎก(ประยูร ธมฺมปญฺโญ) ได้กล่าวถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาว่า ชาวพุทธมีหลักความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนและให้เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและได้แสดงหลักความเชื่อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกาลามสูตร เช่นมิให้เชื่อโดยการฟังตามกันมาเป็นต้น แต่ให้พิจารณาว่าสิ่งใดเป็นอกุศล สิ่งนั้นควรละ สิ่งที่เป็นกุศลควรเจริญให้เกิดขึ้น การเชื่อให้มีปัญญาประกอบด้วยจะเห็นว่า หลักธรรมหมวดใดในพระพุทธศาสนา เมื่อมีคำว่า สัทธา(ความเชื่อ)จะมีปัญญาควบคู่ด้วยเสมอ ลักษณะความเชื่อที่มีมาแต่เดิมและผนวกกับความเชื่อเรื่องกรรมเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คนไทยจึงประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและหวังจะได้พบความสุขในภพต่อไปตามหลักการของพระพุทธศาสนา

ส่วนด้านขนบธรรมเนียมและพิธีกรรมของสังคมไทย ส่วนมากได้รับจากวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยบัณฑิต พาศิลา ได้กล่าวอ้างถึงที่แปลกสนธิธิราชไว้ว่า ประเพณีเป็นเรื่องของพิธีที่ปฏิบัติสืบๆ มา มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข คงไว้บ้าง ประเพณีแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ จารีตประเพณี ซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียม เป็นข้อปฏิบัติสืบๆ กันมาทั้งกฎหรือระเบียบให้กระทำร่วมกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ปฏิบัติกันในท้องถิ่นและธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่ถือเอาผิดเอาถูก ไม่มีการลงโทษ ปรับสินไหมเหมือนจารีตประเพณี ไม่เคร่งครัดเหมือนขนบธรรมเนียม หากทำผิดถือว่า เป็นผู้ไร้การศึกษา ขาดคุณสมบัติ เช่นการแต่งกายไม่ถูกต้องกาลเทศะ การยืน การนั่ง เป็นต้นและกล่าวถึงประเพณีไทยว่ามีทั้งพิธีราษฎร์ พิธีหลวง พิธีราษฎร์เช่นพิธีบวช การแต่งงาน เป็นต้น ประเพณีส่วนร่วม ที่คนในชาติทำร่วมกัน เช่น การทำบุญปีใหม่ พิธีสงกรานต์ ประเพณีของท้องถิ่นซึ่งเป็นของภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทยที่จัดขึ้นตามความเชื่อและตามประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประเพณีเหล่านี้ทุกระดับจะเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์ได้รับอาราธนามาเจริญพระพุทธมนต์ให้เกิดความสุขความเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์เพื่อให้บำรุงขวัญ บรรเทาทุกข์และให้เกิดกำลังใจในการดำรงชีวิตต่อไป

ส่วนพิธีหลวงนั้นเป็นรัฐพิธีซึ่งหน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และพิธีอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับรัฐโดยตรงซึ่งมีทั้งของรัฐ พิธีของศาสนาพราหมณ์และพิธีในพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกันเพื่อให้ผู้นำเชื่อถือและศรัทธา

สำหรับประชาชนในตำบลสามบ้นทิศได้รับคตินิยมเชื่อเรื่องเครื่องราง ของขลัง ฤกษ์ยาม ฯลฯ ตลอดถึงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม และพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับในชีวิต ในครอบครัว ในชุมชนหรือระดับชาติก็ตาม ล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเช่นเดียวกันกับวิถีชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป จึงประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมดังที่คนรุ่นเก่าได้ปฏิบัติ

3. ประชาชนในตำบลสามบ้นทิศมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากว่าประชาชนในท้องถิ่นได้รับการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตจากการทำงานด้านการเกษตร ประชาชนบางส่วนได้เข้าไปประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้การดำเนินชีวิตต้องเปลี่ยนไป มีความจำเป็นต้องใส่ใจเรื่องปัจจัยสำหรับการดำรงชีพหรือบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมาก แต่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาน้อยลง เนื่องจากมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยการด้านคุณธรรมของวราภรณ์ เชชะสุวรรณ ที่ได้ศึกษาคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจด้านคุณธรรมว่า มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีความอดทนอดกลั้นอยู่ในระดับปานกลาง และได้แนะนำแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่อุดม จุมพลหล้าและคณะที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงโดยได้ศึกษาใน 5 ด้าน คือ ด้านภาษาวรรณกรรม ความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี ด้านพิธีกรรมและด้านคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม โดยสรุปงานวิจัยเกี่ยวกับคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงที่ได้ปฏิบัติตามมิตวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมในชีวิตมาก วณิช สุธารัตน์ได้วิจัยการพัฒนาการศึกษาให้มีความประพฤดีและมีสติปัญญา โดยใช้หลักไตรสิกขาผนวกการเรียนรู้อยู่โดยอาศัยประสบการณ์ โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ การควบคุมกายวาจา การควบคุมความรู้สึก ความคิดให้อยู่ในสิ่งดีที่งาม และการพัฒนาปัญญาให้สามารถใช้ความคิดอย่างรอบคอบและเรียนอย่างมีความสุขและเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างความสุขให้สังคมด้วย

4. ประชาชนในตำบลสามบ้นทิศ มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนได้รับค่านิยมสมัยใหม่ วัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับสังคมเมือง การดำเนินชีวิตแบบเร่งรีบ สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนต้องหาเงินเพิ่มให้มากขึ้นเพื่อซื้อของต่างๆที่เป็นวัตถุนิยมตามกระแสสังคม เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องประดับต่างๆ

เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิวัฒน์หามนตรีที่ได้วิจัยเรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนารูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยสรุปว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านต่างๆ ทั้งคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และหลักพุทธธรรมตลอดถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ ความรู้และมีความสุขในชีวิตซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีและการศึกษาวิจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักวิจัยและนักวิชาการต่างๆตามที่ได้แสดงไว้แล้วนั้น ซึ่งข้อวิจัยต่างนั้นจะทำให้เห็นสภาพของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและนำปัญหาเหล่านั้น ไปศึกษาเพื่อช่วยกันหาทางแก้ปัญหของสังคมไทยให้เกิดความสงบและเกิดประโยชน์สุขตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาและอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ประชาชนควรตระหนัก และให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสืบสานและอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิมให้กับอนุชนรุ่นหลัง ให้เข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นอย่างสงบสุข โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ที่กระทำร่วมกันตามเทศกาล งานบุญ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของประชาชนในท้องถิ่นสืบไป

1.2 ประชาชนควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมด้านพิธีกรรมวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจุบันวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม จึงทำให้การมีส่วนร่วมลดลงในกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.3 ประชาชนควรให้ความสำคัญและเพิ่มการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมมากยิ่งขึ้น เนื่องในปัจจุบันประชาชนมีส่วนร่วม และนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความสุข สังคมน่าอยู่ จึงควรนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติให้มากขึ้น และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

1.4 ประชาชนควรให้ความสำคัญและเพิ่มการมีส่วนร่วมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตให้มากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันประชาชนมีส่วนร่วม และนำมาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น การอยู่ร่วมกันของประชาชนจะมีความสุขและสงบสุขได้นั้น เศรษฐกิจของครอบครัว ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการดำเนินชีวิต เมื่อประชาชนมีรายได้เพียงพอกับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงแล้ว ก็จะทำให้สังคม ท้องถิ่นและชุมชนมีความสุขไปด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็น ทศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ในชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาความเป็นอยู่ของประชาชนเมื่อสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ตามวิถีการดำเนินชีวิตกับการอยู่รอด

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น การนับถือศาสนา และประเพณีต่างๆ ของประชาชนในชุมชนเดิม กับประชาชนที่ย้ายถิ่นฐานมาพักอาศัยในท้องถิ่นต่างๆ

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา.(2547).ศาสนพิธี คู่มือทำบุญบำเพ็ญกุศลสำหรับพุทธศาสนิกชน. กรุงเทพมหานคร.
โรงพิมพ์การศาสนา.
- ขจัดภัย นุรุษพัฒน์.(2556). คุณธรรมนำชีวิตพลิกวิกฤตเป็นโอกาส .พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์บุญคุณ
- จรรยา รัตนกาล.(2548). พุทธศาสน์:พระนครศรีอยุธยา. สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2534).ศาสนา ชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์สุขภาพใจ
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.(2550). **Discovering Ayutthaya** อยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 5 ,กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- ชำนาญ พาชื้อ.(2543).**ปรัชญาไทย** กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เดือน คำดี. (2548). **ศาสนศาสตร์** . กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปฐมพงษ์ โปธิ์ประสิทธิ์นันท์ .(2550) รายงานการวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา
ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึงรัชกาลที่ 5 . กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์(2548).**ประเพณี พิธีกรรมในพระพุทธศาสนา** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แสงดาว.
- บันเทิง พาวิจิตร.(2549). **ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ** .กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ 1.
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ.(2537). **ความเชื่อในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร
- พระธรรมปิฎก. (ประยุทธ์ ปยุตโต).(2540). **พระพุทธศาสนาในอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร:
พิมพ์ครั้งที่ 1.ธรรมสภา.
- _____. (2537). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2543). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาณรงค์ กนุดสีโล.(2548). **จุดเด่นของพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่: บริษัททริโอแอดเวอร์
ซึ่งแอนมีเดีย จำกัด.
- พระราชธรรมนิเทศ.(ระแบบ ฐิตญาโณ).(2541). **โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม**. กรุงเทพมหานคร:
พรสิวารพิมพ์.

- พระศรีคัมภีร์ญาณ.(2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2543 . กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นานมีบุ๊ค.
- วนิช สุธารัตน์.(2552).รายงานการวิจัยการพัฒนาให้นักศึกษาให้มีความประพฤติดีและมีสติปัญญา
โดยใช้หลักพุทธธรรม เรื่องไตรสิกขา ผนวกกับวิธีการจัดการเรียนรู้โดย
อาศัยประสบการณ์. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิวัฒน์หามนตรี.(2555).รายงานการวิจัยการจัดแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการ
ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอลำโพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร.(2554). วิทยปรัชญา .พิมพ์ครั้งที่ 7.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ระเบียงทอง.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). หลักธรรมหลักทำตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 15.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สมชัย ศรีนอก.(2555). บทความเรื่องพุทธสื่อสาร .กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- สนธิ์บางยี่ขันและวิธาน สุชีวกุปต์ (2533).ปรัชญาไทย กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุเมธ ตันติเวชกุล.(2549).ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.กรุงเทพมหานคร.
- อภิชัย พันธเสนและคณะ.(2549.พุทธเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า
วิชาการ:

แบบสอบถาม

เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน
ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัย ตามโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงใคร่ขอความกรุณาประชาชนทุกท่านให้ข้อมูลในแบบสอบถามนี้ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาเท่านั้น ขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าตัวเลือกที่ท่านต้องการ

1. เพศ

1) ชาย

2) หญิง

2. อายุ

1) 18 - 25 ปี

2) 26 - 35 ปี

3) 36 - 45 ปี

4) 46 - 55 ปี

5) 56 ปีขึ้นไป

3. อาชีพ

1) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ

2) ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท

3) ค้าขาย/เจ้าของกิจการ

4) เกษตรกร

5) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4. สถานภาพสมรส

1) โสด

2) สมรส

3) หม้าย/หย่าร้าง

4) แยกกันอยู่

5. ระดับการศึกษา

1) ประถมศึกษา

2) มัธยมศึกษา/ ปวช.

3) อนุปริญญา/ปวส.

4) ปริญญาตรีขึ้นไป

6. รายได้ต่อเดือน

1. น้อยกว่า 5,000 บาท

2. 5,000 - 10,000 บาท

3. 10,001 - 15,000 บาท

4. 15,001 - 20,000 บาท

5. มากกว่า 20,000 บาท

ตอนที่ 2 ลักษณะความเชื่อและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน
ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาและโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคะแนนระดับการปฏิบัติที่ตรงกับ
ความเป็นจริงมากที่สุด

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านคติความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิม					
1. การเซ่นไหว้พระภูมิ เจ้าที่ วิญญาณบรรพบุรุษ					
2. การจัดกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่เคารพบูชา ประจำหมู่บ้าน หรือวันสำคัญทางศาสนา					
3. การทำบุญประจำปีของหมู่บ้านเช่นวันสงกรานต์					
4. การแสดงออกของความเชื่อเรื่องบุญ บาป การเกิดในภพภูมิต่างๆ ด้วยการทำดีและการพุดดี					
5. การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล					
ด้านประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา					
6. การใส่บาตรทุกวัน					
7. การถวายทาน รักษาศีล สวดมนต์ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันพระ					
8. การให้บุตรหลานบรรพชาอุปสมบทศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา					
9. การแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่มีมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์					
10. การจัดงานศพนิยมจัดที่วัด					
11. การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่เสียชีวิต					
12. การจัดพิธีทางศาสนาหรือบุญประเพณีทุกครั้ง และทุกคนในชุมชนเข้าส่วนร่วม					
13. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือบุญประเพณี ทุกครั้งมีการร่วมบริจาคทำบุญ					

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม					
14. การมีความรู้ด้านศีล สมาธิและปัญญาตามไตรสิกขา					
15. การสวดมนต์ภาวนา การเจริญสมาธิเป็นประจำ					
16. การรักษาศีล 5 เป็นนิตยสัมมาเสมอ					
17. การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม (มีตัจจะ อค กลั่น อดทน และเสียดละ)					
18. การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท (ความรัก ความเพียร ความเอาใจใส่และการใช้ปัญญาไตร่ตรอง					
19. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะ(ความขยัน การเก็บออม คบคนดีและเลี้ยงชีพตามสมควรแก่ฐานะ)					
20. การปฏิบัติตามหลักสังกหัตถุ(การให้ วาจา ไพเราะ จิตอาสาและวางตนเสมอต้นเสมอปลาย)					
21.การดำรงตนอยู่ในหลักพรหมวิหาร ความรัก (เมตตา)ความสงสาร(กรุณา) การแสดงความยินดี (มุทิตา)และวางตนเป็นกลาง(อุเบกขา)					
22.การเกี่ยวข้องกับอบายมุข(หนทางแห่งความเสื่อม) หรือสิ่งเสพติดต่างๆ					

ตอนที่ 3 ระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาและโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคะแนนระดับการปฏิบัติที่ตรงกับ
ความเป็นจริงมากที่สุด

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน					
1. การติดตามรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็น					
2. การเข้าร่วมเสนอโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน					
3. การเข้าร่วมในการเสนอแนวทางและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ตำบลตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง					
4. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง					
5. การเข้าร่วมให้ประมุขให้ความเห็นชอบในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงและกิจกรรมอื่นๆ ของแผนพัฒนาตำบล ของอบต.					
6. การนำแนวคิดจากโครงการเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ					
7. การเข้าร่วมในการบริจาคเงินและอุปกรณ์สนับสนุนช่วยเหลือโครงการต่างๆร่วมกับ อบต.หน่วยงานภาครัฐ					
8. การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่จัดขึ้นโดยวัด อบต. และหน่วยงานรัฐ					
9. การมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อเข้าเป็นกรรมการฝ่ายต่างๆ ติดตามประเมินผลโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของอบต.					
10. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบเกี่ยวกับการใช้งบประมาณตามโครงการของ อบต.และหน่วยงานภาครัฐเหมาะสมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง					

ตอนที่ 4 การแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. การแสดงความคิดเห็นต่อลักษณะความเชื่อและการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

.....

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างมาก ที่กรุณาใช้เวลาตอบแบบสอบถามฉบับนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน
ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์
 - 1.1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพ..... ตำแหน่ง.....
 - 1.2 ชื่อ..... สกุล..... ที่อยู่บ้านเลขที่.....
ถนน..... หมู่บ้าน..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์..... มือถือ.....
2. สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ. ศ..... เวลา.....น.
3. สถานที่สัมภาษณ์.....
4. ผู้สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ รัตนกาล หัวหน้าผู้วิจัย

ตอนที่ 2 รายการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อและระดับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการ
อยู่ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านคติความเชื่อของประชาชน

1. เรื่อง ความเชื่อทั่วไป เช่นอิทธิปาฏิหาริย์ของเครื่องราง ของขลัง ฤกษ์ยาม การสะเดาะ
เคราะห์ ทำนาย ดวงชะตาอย่างไร

.....

2. ความเชื่อเรื่องหลักกรรมว่า หากเราทำกรรมดี ได้ผลดี หากทำกรรมชั่ว ได้ผลชั่ว อย่างไร

.....

ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ

1. ประชาชน ได้ทำบุญหรือกิจกรรมอะไรบ้าง ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นในตำบลสามัคคี

.....

2. ประชาชนใน ต.สามบัณฑิต ได้ร่วมกิจกรรมอย่างไรบ้างที่เป็นวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

.....

ด้านพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา

1. ประชาชนใน ต.สามบัณฑิต นิยมให้บุตรหลานบรรพชา อุปสมบทตามประเพณีหรือไม่อย่างไร

.....

2. การประกอบพิธีฌาปนกิจศพ มีการทำบุญกฐิน มีคนมาร่วมมากน้อยหรือไม่อย่างไร

.....

3. มีงานประเพณีอื่นๆหรือไม่ที่ประชาชนนิยมจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในท้องถิ่นและต่างถิ่น

.....

ด้านคุณธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนา

1. คุณธรรมจริยธรรมที่เด่นชัดของประชาชนในตำบลสามบัณฑิตมีอะไรบ้าง

.....

2. ประชาชนได้ร่วมกันรักษา ปกป้อง วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือสาธารณสถานในพื้นที่อย่างไร

.....

3. ประชาชนได้ประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงสุขภาพของคนอื่นโดยไม่ใช้สารที่เป็นพิษต่อประชาชน สัตว์ สิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใดหรือไม่

.....

ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่
ร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประชาชนใน ต.สามัคคีติดได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวมาอย่างน้อยเพียงใด

.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากแบบสัมภาษณ์มีข้อจำกัดบางประการ หากท่านเห็นว่า มีหลักคำสอนใน
พระพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ ขอ
ความกรุณาให้ความข้อคิดเห็นเพิ่มเติมด้วย เพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยและประเทศชาติสืบไป

.....

.....

ขอขอบพระคุณ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จรุง รัตนกาล)

หัวหน้าคณะวิจัย

รายนามผู้นำชุมชนที่ให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556 เวลา 13.00 – 15.00 น ณ ห้องประชุมองค์การบริหาร ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

1. นายชาญณรงค์ สุทธิกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนคอนพุทรา หมู่บ้านสามบ้นจิต ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 0818572371
2. นางสมพิศ มงคลเกตุ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 หมู่บ้านสามบ้นจิต ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 081 4464428
3. นางกฤษณา ม้วนลาด ครูผู้ดูแลเด็ก(รับราชการ)ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมู่บ้านคอนพุทรา ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 089 9008981
4. นายชูชาติ มณีเจียร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 หมู่บ้านกุ่มเต้ ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 08199915093
5. นายสมศักดิ์ หามนตรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 0810003675
6. นายพนา มนตรี สมาชิกสภาองค์การบริหารตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 087 1159188
7. นายเนบ เกตุแก้ว สมาชิกสภาองค์การบริหารตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ –
8. นายเมธาวัฒน์ พัทศรี ประธานสภาองค์การบริหารตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 0812924989
9. นางสาวถวิล แสงสว่าง สมาชิกสภาองค์การบริหารตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 081 350617
10. นายฟุ้ง นุชดาวาส ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ตำบลสามบ้นจิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 0884606882

นอกจากบุคคลดังกล่าวมีสมาชิกที่เข้าประชุมอีกจำนวน 10 ท่านเพื่อให้การสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆซึ่งสรุปได้ไว้แล้วในเบื้องต้น

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จรุงญ รัตนกาล
วัน เดือน ปีเกิด	20 มีนาคม 2498
ประวัติการศึกษา	พ.ม. (พิเศษมัธยมศึกษา) พธบ. (พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย M.A.(Philosophy) มหาวิทยาลัยมัทธาส ประเทศอินเดีย
ประวัติการทำงาน	รองหัวหน้ากองพัฒนาสังคม สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2528-2541) รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2542-2544) ผู้อำนวยการสำนักกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2545-2550) ปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา